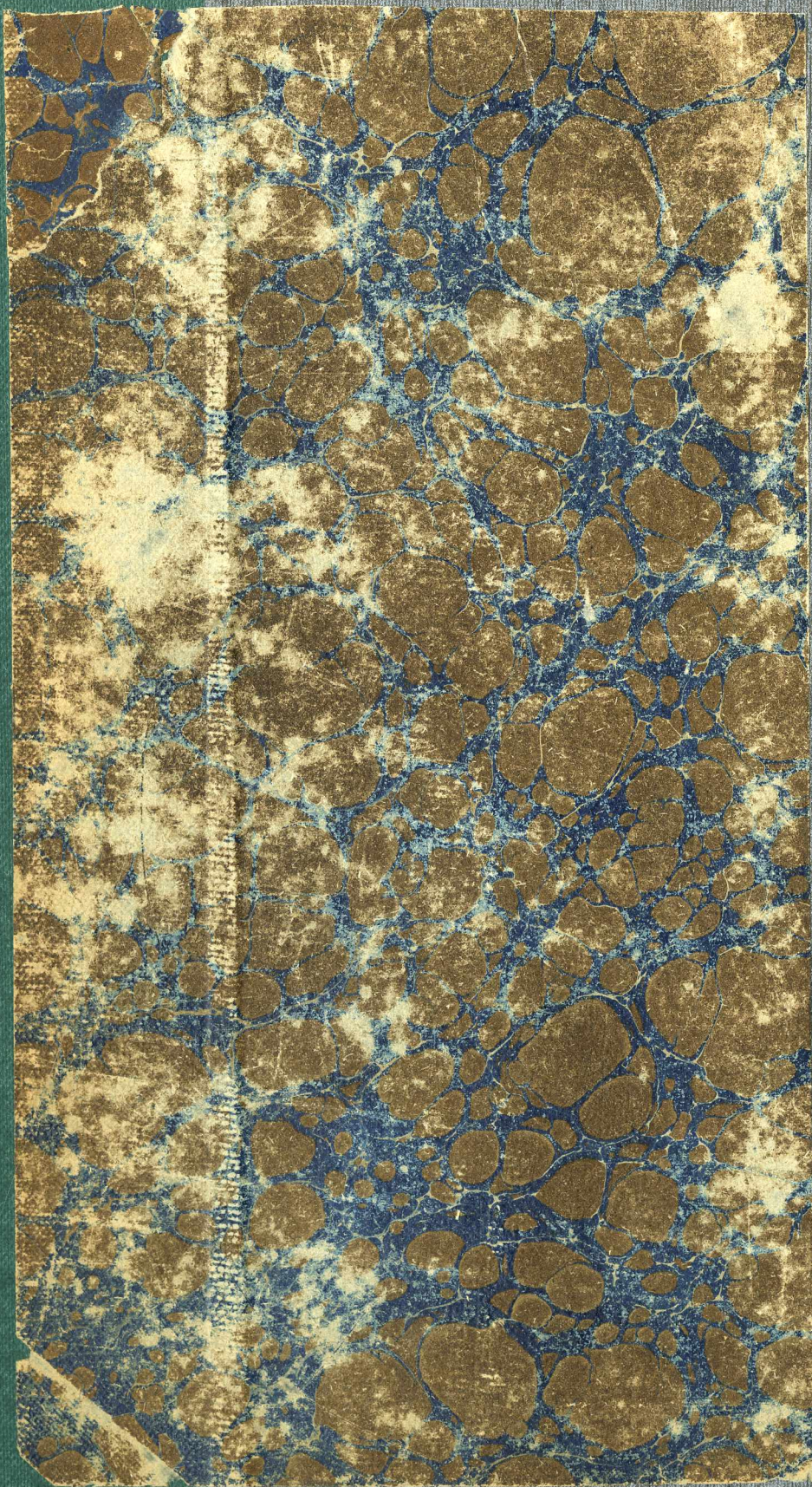

Politikai
röpiratok.

122.

122
1066

MAGYARORSZÁG

AMERIKA ÉS ANGLIA

írta

FORSTER KÁROLY

1866

10

A társadalom elmélete ne legyen az emberi természet megrontója' gyengítője, hanem nemesítője és gyarapítója az egyén tudjon és akarjon is működni vállvetve társiasan a közjó érdekében, de viszont a társadalom háritsa a közjó áldásait az egyesekre mint önállóságoktól soha nem fosztható személyiségekre, és a társasági műszervezet élő közreműködő tagjaira

Gr. Széchényi István

Minden országnak támasza, talpköve az alkotvány biztosítására nézve a tiszta erkölcs, a nemzetnek alkotványos szelleme, alkotványának lelkesült tiszta szeretete, élénk jog érzete férfias nagykorusága a politikában s jól rendezett községi élet

Vandrák András

Törvény szab korlátokat a hatalomnak, s önkény ellen a törvény erejében keresnek oltalmat a hon polgárai de magát a törvényt s annak óltalmazó erejét csak a nemzet erkölcsi ereje biztosíthatja, s a mely nemzet erkölcsi erő hiányában nem képes törvényeinek szentségét tiszteletben tartani, s azoknak tiszteletet szerezni, annak független önállása csak a véletlen esetek játéka lesz, s azt ujjabb s ismét ujjabb törvények sem mentik meg a végsűlyedéstől.

Deák Ferencz

ELŐSZAVAK

Korunk jelszava a haladás a műveltség egyetemítése és az ismereteknek meghonosítása, különösen nagy fontosságú ez hazánkban hol a nyomasztó viszonyok következtében véka alá rejtett szellemi művelődés csak csiga léptekkel haladhatott előre.

Most midőn hazánk a legáthatóbb reformok és ugyyszólván társalalmi és politicali újjáalakulásának küszöbén áll, kétszeres kötelességünknek tartjuk megismertetni olvasó közönségünkkel, e munkát "Magyarország Amerika és Anglia," czim alatt, mely a szabadságnak nagy és nálunk még forrásban lévő kérdéseire néhány tollvonással nagyobb világot vet mint ezt egész hátsábnyi értekezések tehetnék.

Azon korba jutottunk immár, midőn igen sokan egész nemzedékek kívánják a meztelen igazságot, menten a bálványozástól szintügy mint a pártok boszujától.

Az igazság a népek érett korának való. Ezek csak igazsággal táplálkozhatnak s erősödhetnek. Az áltatások csak a gyermek s ifju kort kecségtetik.

Korunk, mond Quinet Edgár minden áron akar remélni - és igaza van. De reményünk ne légyen pusztaszó. Igyekezzünk új és igaz eszméket fölfedezni, mert azok illők az emberi szellemhez, s igazságot teremtenek benne, melyből a jövő születik. Csak így fejlődik az élet, csak így alapos a remény.

II.

A tudatlanság s előítélet egymásra halmozása olyan, mint egy boltzat, mely legnagyobb erőnek is ellentáll de legyen kivéve csak egy két köze, s külső erő odajárta nélkül is összebomlik magában.

A maga lábán állani s maga eszével gondolni tudó nem hagyja magát fényes beszéd, kellemes előadás s ügyes tévtanok által elesé dibattito de mindenkor és mindenütt a dolog velejére tekint s ezt a szerint fogadja el azt úgy veti vissza, Nemzeti műveltség és művelt nemzetiség a cél, melyért mindnyájunknak küzdenünk kell, mert nem a mennyiség, hanem a minőség az erőnek sarkalata.

Élv nélkül irányítót és evezőt vesztett hajóhoz hasonlítunk, melyet minden szél kényekedve szeriat ide s tova hánv. Minden nagy jellem éltető lelke az akarat erélye, ez az öntremtő erő. A hol ez létezik, ott élet tenyész-hol hiányzik, oda gyengeség, gyámoltalanság és függés to-lakodik. Az egyének s a bennök működő szellem határozzák meg a nemzetek erkölcsi álláspontját s életképességét. Elkorcsosult nép még a szabadságból is kiazó ostort fon, sőt még a sajtószabadság is dé-vajság s erkölcsi satnyulás gyüpontjává aljasul

A téfien élvhajhász nemzet, mely készebb egyetlen csatában egy font vért veszíteni mint valami tisztességes fog-lalkozásban egy izzadságeseppet ejteni, okvetlenül ki-vész, hogy munkás s erélyes nemzetek lépjenek he-lyébe. Az intézmények tartossága csakis a jellemzil-lárdságtól függ. Elfajult egyesek bármily tőméntelen száma nem alkothat soha nagy nemzetet Egyéni jel-lem nélkül nem képzelhető valódi erő benső őszetar-tás vagy épség. A nemzeti jellem enyészete a nem-zet silyedésének biztos életjele

Életbölcseég egyedül a tapasztalat iskolájában szerezhető, Szembe kell szállani a létehez kapcsolt sanyaru bajokkal, mert csak így sajátítható el amaz igaz jellemvonás, mit könyv vagy tanítás által soha, egyedül csak a közpályán élő egyénekkal való érintkezés útján szerezhettünk meg.

A kultura mint az emberiség élettörvényeinek tudománya, van hivatva azon kutforrást képezni, melyből az egyes országok népei meritendik azon szabályoknak ismeretét, a me-lyekhez igazodniók kell, ha bajaiktól menekülni, ha az őt erő csaptsokat elháritni akarják.

Csak műveltség teremt nagy őnézetet, méltó erős ala-pu jogos büszkeséget; ezek alapján nagy, nemes, ha-tározott jellemeket, melyek minden eshetőséggel da-

czolni képesek. Szép és nagy eszme a szabadság, de csak mivelt ember kezében, mert a miveletlen ember kezében fegyver az, a melylyel másnak s önmagának egyiránt árt s árthat.

Önismeret alapja minden helyes cselekvésnek. Ha a nemzet a meddő küzdelmek zavarából kimenekülni s az alkotás munkájához látni kíván, szükség, hogy tisztában legyen önmagával.

Minden hatalom forrása a mivelődési eszmékben rejlik, melyek folytonosan fejlődnek, s melyek közül mindenik, midőn ideje eljön, az emberiség s a nép életében ellenállhatlan erővé lesz.

A szabadság és miveltség egymást kiegészítő fogalmak egyik föltételezi a másikat, s valamint mivelődésről nem lehet szó ott, hol szellemet lánczok nyugózik, ugy valódi miveltség nélkül valódi szabadság nem képzelhető. A meddig miveltség és miveletlenség lesz, addig e két tényező örök harcban állnak egymással, épen ugy, mint úr és paraszt, szegény és gazdag gyűlötségben.

Nagygyá kell lennie a nemzetnek, hogy hatalmas legyen, és hatalmassá kell lennie, hogy benső élete, az anyagi és szellemi forgalom felvirulhasson, és fel kel ezeknek virulniok, hogy a nemzet, hogy az "ember", szellemi és anyagi tökélye pályáján előbb előbb haladhasson s magasabb- magasabb ponton állapodjék meg. Gazdagság és miveltség az a két tényező, mely minden ország, minden nemzet kebelében a társadalom egyik elemének a többi felett túlsúlyt biztosít.

Neveljük a népet, neveljük szabaddá! Neveljük ugy, hogy szabad lenni tudjon és akarjon; neveljük arra, hogy értse, méltányolja és megérdemlje a szabadságot! Es erre eszköz? a józan haladás. Haladva neveljünk és nevelve haladjunk a szabadság felé.

I.

Jelen munka becsét sokban emeli azon, az egész könyvön vörös fonalkint végig huzodó összehasonlító modor, mely szerint párhuzamosan kimutatattik egyfelől a közoktatásügyével egybe forrt nép uralom és önkormányzat lélekemelő vivmánya Amerikában és Angliában; más felől azon sajnós és a polgárosodást hátraterelő állapot melybe a burocracia sergétől pórázon vezetett nép jutott Magyarországbán. Szóval az ellentétesen kormányzott népeknek ép ellentétes helyzetők tüntették föl.

Hogyan állhat fenn a szabadság, oly társaságban, mely egészen ügyeivel és érdekeivel van elfoglalva és a mely mégis maga kormányozza önmagát. Hogyan maradnak fenn és gyarapodnak a nagy eszmék? Hogyan nyernek a jog tiszteletet az erény becsületést a szolgálatok jutalmat? — Csak a sajtó által — ezen a gőzerőnél és - - - villanyosságánál is bámulatosabb találmány által.

A hírlap a társadalom visszhangja: rettenetes visszhang harsogó kürt, mely minden hangot megnagyobbitva, a világ végeig hangoztat és a legsüketebb lelkiismeretet is felveri. Jó és rossz egyaránt szolgál neki, a jó, hogy minden szívet öröme és versenygésre buzdítson; a rossz, hogy bennük méltatlankodást és utálatot gerjesszen.

A keménység megszorít egy családot és sért néhány félénk lelket; de megment ezreket, kiket a büntetlenség hasonló gyengeségre bátorítana.

A szigorúság kétség kívül halálos ellenségeskedést von magára. De mit tesz ez? Ingadozhatni—é a kötelesség és érdek között?

Ha elég vakmerő vagy nem követni Magyarorszáiban a tanulékony birkákat, kiket ügyes kolompokok hurrcoznak? ha mersz saját véleménynyel es akarattal birni? akkor kevély álmadozó és becsvágyó fanatikus vagy. Mond meg az igazat polgártársaidnak; akard őket a szabadság feltételei felöl felvilágosítani a fejtelenség veszélyétől megóvni, — és gyalázatos aristocrata fötlen képzelgő vagy éppen peccovics névvel fogsz gunyoltatni —

Nálunk csak mindenki azt látja, azt bámulja, a mi a mult homályában elvesz; nem érzi, hogy háta megett egy új nap és egy új világ kelnek, az egyén uralma és a szabadság diadalna.

Pedig hadd temessék el a halottak a holtakat; nekünk oly szivek kellene, a melyek nyitva állanak a társadalom nagy törekvései előtt is, oly fők; a melyeket a jelenkor lüktető kérdései felhevitenek!

Szabadság, közrend ez két halhatatlan ellenség nálunk; a melyek felváltva győzve és legyőzve, örök harcrot folytatnak, a melynek koczkáján mi forgunk. Egyszer a szabadság ül diadalt; az ég az öröm és remény kiáltásaitól visszhangzik; de e derült istenség álczája alatt a fejtelenség diadalmaskodik, nyomában a polgárháborúval, megtámadva minden jogot, fenyegetve minden érdeket és borzalommal visszaretentve a megrémült népet. Másnap a közrend vonul be markában a karddal: békét adva, hallgatást parancsolva, és csakhamar minden korlátot szétzuzva és saját sulyánál fogva sietve azon örvénybe, a melybe minden hatalom rohan, a mely senkitől tanácsot nem kér és a melyet semmi vissza nem tart. Honnét az örökös hajótörés? Honnét van az, hogy egy becsületes, derék, eszes nép mint a magyar nem épít egyebet romoknál, mindig elégedetlenül és mindig megcsalatva?

Nálunk az országot, az olygárhák alkotják, a kiket tisztelni kell. a többi csak egy csoport ujoncz és adozó, a kiknek engedelmesség és halgatás a kötelességük.

Nálunk egyetlen vigjátéki személy bőrében születik és hal meg az ember Csak korlátolt eszmékkel és mesterségének előitéleteivel bír. Amerikában keveset tesz a foglalkozás; ez a felső ruha melyet a körülmények szerint felvesznek és levetnek; mindenkélt és mindenütt emberek. Ebben gyökeredzik azon egyenlőség, a mely dicsőségüket és ereiket képezi.

Az állam nálunk saktábla, a melyen mindenkinek meg, van a maga mezeje, a hol teste és lelke egyenlően és egyformán kormányoztatik.

A népet ez örökös gyermeket, jó módjával vagy erőszakkal viszik a nélkül, hogy maga hozzá szolna, azon cél felé, a melyet eléje tűztek a nélkül, hogy megkérdezték volna. A magyarokat oly befogottaknak tarthatni a kik mindig ugyanazon barázdát tiporják.

Vannak bizonyos emberek nálunk a kik szellem, tehetség és képesség nélkül, neveltséges becsvágy, vagyis inkább beteges viszketeg által szállatván meg, koldulnak a nép szavazataért és azt képzelik, hogy a közhivatalok csak az ő gyermekes hiúságok kielégítésére vannak teremtve.

A magyarok nem tudják hogy egy nagyszerű kormányzat egyesíti a szétfutó szálakat és összpontosítja az eltévedt erőket; ha a pyramis tetején egy éber, tevékeny, gazdálkodo ember áll; azonnal rend uralkodik és a renddel az egység minden jótéteményei.

Ez nem álom; ez eszmény már valóság azon államokban, a melyek a civilizáció élén állnak.

Hazánkat ujja kell tehát alakítani és belőle a szabadság minden rendelenségét kiirtani.

Mit használ a mesterkelt szabályosság, ha eltávolítja a gazda szemét, ha megsemmisíti az egyéni buzgalmat, a magán érdeket, a szabad versenyt? Egy csepp víz volna a tengerhez képest.

A magyarok mindig nagy szavakkal ólik meg a szabadságot. A tulajdon nem érdek, hanem jog. A közérdek ruganyos és határozatlan szó, a melybe a legjogtalanabb és legigazságosabb igények egyaránt takaródhatnak.

Nálunk az ország két felé van szelve; egyik oldalon a hatalom a rettentő központosítás minden segéd forrásával, a másikon egy tömeg, mely többé kevésbé önkénytelen engedelmeskedik. Ebből származnak a fonalak, melyek a szép országot marczangolják,

ebből azok örökös sikertelensége, Majd meggyengítik a felsőséget és tehetetlenségre kárhoztatják; azt hiszik, hogy a szabadságot gyarapítják és csak fejtelenségre jutnak, majd az ellenkező végletbe esnek, minden köteleket szorosra vonnak; azt hiszik, hogy a rendnek szolgálnak és csak önkény alá kerülnek, Síralmas látvány, midőn egy nemes nép csak azért emelkedik fel a mélységből, hogy a másik oldalon ismét belehuljon!

A ki megtanítaná a magyarokat arra, hogy a központosítás leigázza hogy csak a társulas szabadithatja fel őket, az örök időkre kiirtaná a forradalmak csiráját, és végre oly fát ültetne e nemes földbe, a mely soha nem száradna el többé.

Nálunk a nemzeti büszkeség az a veres zászló, a melyet a népnek, mint a bikáknak élje tartanak, mikor azt akarják, hogy lehorgasztott fővel rohanjon a hurokba. Terjesszük inkább a nevelést minden erőnkkel, vigyünk mindenhova világosságot, ha nem akarjuk, hogy a nép örökös bolondja maradjon azon világámitóknak a kik legnemesebb szenvedélyeivel és legszebb ösztöneivel játékot üznek.

Van egy csapat ficzko nálunk, a mely szabadságot kiabál! szabadságot! a nélkül, hogy látnák a hálót, a melyet a fanatizmus nyújt nekik.

Neveljük a népet a nevelés mindenüvé elhatva. megnyitja a sziveket az igazság számára; a jótékony-ság, mindnyájunk közös ügye, pályát nyit azon egyesülési ösztön, azon közös cselekvés vágya előtt, a mely a társadalmak nagyságát alapítja meg, A vidék viszályos régi erejét, a kisebb haza szeretete erősíti és megkétszerezi a nagyobbak szeretetét. A község szétzuzza az őt nyugóztató köteleket; él és cselekszik; magához vonza és csatolja gyermekeit.

Amerikában azok, kiket a nép szavazata hatalomra emel megkülönböztetett működéssel, hatáskörrel bírnak, melynek természetét büntetlenül meg nem változtathatják és melynek horderejét sem kisebbíteni, sem nagyobbítani nem képesek.

Mi még eddig — ugy szólva — nem választottunk mást mint képviselőket, kiknek hatalmában állott megszavazni az eléjükbe terjesztett törvényeket. Még is jártuk vele, mert ezek miután elmozdithatlanná és nem felelőssé lettek, minden szabadságunkat elkobozták.

A problémát az amerikaiak megoldották és pe-

dig oly könnyen, hogy ő Felsőgeik az Állam és a Kormány ezután úgy fognak tekintetni, mint régi gépek melyet oly nép, mely önmagát megbecsüli, semmi szín alatt sem vehet igénybe, sem város építésénél, sem templomok, színházak és iskolák emelésénél, sem pedig rendőrség felállításánál

A mennyire mi hozzá vagyunk szokva a közgazgatási gépezet vezetőihez, kik legszerényebb kívánságainkat is hatalmukba kerítik, hogy megvizsgálják, megvittassák és helyben hagyják, mielőtt teljesítnek; ők azt mondják: „ne támaszkodjál másra, mint önmagadra!”

Amerikában semmi sincs egyéb, mint munkás, mindannyian építenek, művelnek, gyártanak, gondolkoznak, feltalálnak és tökéletesítnek. Kezdve a szegény kívándorlótól fel a jólétnek őrvendő bankárig, mindnyájan többet termelnek mint a mennyit elfogyaszthatnak. Nyomorultak sem léteznek. Mindenki bir anyival, a mennyiből megélhet. sőt ennél is többet.

Az amerikaiakra nézve a munka nem fáradság, hanem gyakorlat, melylyel egészségöknek és étvágyuknak tartoznak. Az amerikaiaknál azon elv uralkodik, miszerint a gőzgépnek jól be kell fűtni, hogy jól működjék.

Egész héten dolgoznak és vasárnap olvasnak, így mutatván meg, hogy azért, hogy az ember jó sáncz-ásó legyen, nem szükséges tudatlannak lennie.

Egyik a másiknak kölcsönösen segélyt nyújt, és e jó egyetértésök megtizszeresíti erejüket.

Nálunk a kormány szeretete helyettesíti a hazaszeretetet és maga a kormány nem egyéb, mint egy kakasülő, melyre minden egyes fel akar röppenni. A közmagtárból táplált minden kétlábu helyet akar ott foglalni. Minden magyarra az a legjobb kormány, mely őt fizeti. A hivatalnokok kormánypártiak azért, hogy megtartsák helyöket, fiaik pedig hogy ilyet kapjanak.

Mögöttök áll a nagy tömeg, mely nem tudja, mit akar, mert nem tud semmit, melyet megcsálnak mert érdekei ápolásától mindig megvonták a gondoskodást; melyet félrevezetnek, mert tudatlan. Előbb tehát annak oktatása és felszabadításáról kellene gondoskodni, mielőtt köztársaságra gondolunk.

Mi két okból nem szabadulhatunk meg a zsarnokságtól; az egyik, hogy törvényeink és szabályaink

megfosztván a polgárt minden kezdeményezéstől társadalmi szerepkörét oly gép szerepére alacsonyították le, mely magától nem képes mozdulni; a másik, hogy oly módon vagyunk berendezve és felszerelve, hogy önkényszerűleg kormányoztassunk. A míg nem leszünk hozzá szokva, hogy semmit se kérjünk és várjunk a kormánytól, sem hivatalnokot, sem esendőrt, se papot, se tanítót, nem lesz köztársaságunk, vagyis a magyarok nem fogják önmagukat kormányozni.

Amerikában mindenütt rend uralkodik és pedig a rendőrség és fegyveres erő segélye nélkül.

Míg Amerika vére árán törült el egy igazságtalom monopoliomot: a rabszolgaságot, addig Magyarország befészkelődni és megszilárdulni engedte a hatalom monopoliuúát Magyarország alszik, akkor, midőn meg kellene szüntetnie egy intézményt: a cäsarismust.

A magyarok megvették az ekét mielőtt ökrökről gondoskodtak volna. Előbb akartak egy nők, mint szabadok lenni Mintha azon nemzet, mely megszünteti arisztokráciáját mielőtt polgárokat teremtett volna nem önkényt örökítne meg a zsarnokságot.

Míg a magyarok az állam kezében hagyják a nevelést, nem lesznek polgáraik; vagy a mi egyre megy, olyan polgárokkal fognak birni, mimöket az állam óhajt.

Kezdve a követtől le a törvényhatósági tanácsnokig, mindazok, kiket a magyarok választanak, azzal foglalkoznak, hogy költségeket szavaznak meg; választanak végül már tanítókat is, kik nem szavaznak meg semmit, de kik tanítják a magyar gyermekeket mint érdekek kívánja.

Kövessük az amerikaiakat! Szünjük meg már egyszer lealacsonyítani a kötelesség és erény szavait az által, hogy az engedmesség bünére alkalmazzuk. Ragadjuk meg a szabadság kormánypalcáját, míg mások ki nem ragadják kezeinkből.

II.

Ha már azt, a mi a világon túl történik, meg nem tudhatjuk, vizsgáljuk meg ezt a világot, vizsgáljuk meg magunkat mentül pontosabban! Mert ha e földön korlátolt érzéki és szellemi lényünkkel akarunk szerepelni és mentől jobb létben élni, hát ismerjük meg ezt a világot ismerjük magunkat! Korlátaink ismerete szükségképen az önismeretre vezet bennünket. Vizsgáljuk, mit tud és mit kell tenni e földön az érzéki embernek mit tehetünk és mire törekedjünk e világon.

Nemesítsük ezt az ázsiai hajlamot, mely gyakran lustaságba vész, a mai világ élénk iparösztönével; mert a mai világ az életet nemcsak nyersen élvezni hanem a teremtő izlés segítségével nemesíteni és finomítani is akarja!

Hiszen a gyermek lelke olyan, mint egy hernyó, melyből a legcsunyább lepe, de a legszebbik pillangó is fejlődhetik csodás színezetű zománczczal. A bölcsőben együtt fekszik Isten és ördög csak a viszonyok nyomása okozza hogy a legtöbb esetben sem az egyik, sem a másik, többnyire pedig az állat fejlődik ki az emberben.

A természet sok bizalmat helyez bennünk, hogy nekünk engedi át a nevelés munkáját, hisz ő maga akar nevelni minket az által, hogy élénk tárja az embernek fejlesztő erejét perczről perczre, óráról órára. Pedig milyen kevésé háláljuk meg legtöbbnyire a természetnek bizalmát! Bizton mondhatjuk, hogy az emberi társadalom csak akkor fog eljutni a békés haladás magaslatára, ha minden egyes fölserdülő ember teljesíti földadatát.

A nevelés terén egészen népuralmiaknak kell lennünk. Meg lehet, hogy abban a gyerkőczben, ki mezétláb, utálatos rongyokkal öltözve csavarg, János Watt rejlik, és hogy a jövő társadalom kenyere fog sütkérezni lángelméje napjában.

Valamennyi embernek ugyanazon érzékeik, eszközeik, szellemi törvényeik vannak, és miért ne szülhetnének egyenlő föltételek egyenlő eredményeket? Miért élvezze csak a jó modú, csak a művelt szülők gyermeke a maga

sabb szellemi műveltség előnyét, holott az isteni szik-
ra minden emberben szunyad, és a tehetség adomá-
nyai végre is az egész társadalomnak hasznára vál-
nak? Egy tehetségnek, és így közvetve az általános
műveltség elősegítése olyan kölcsön tőke, mely a leg-
uzsorásabb kamatokat hajtja.

Igaz, hogy a természeti alkat az erő és érzé-
kenység fokai szerint különbözik, de alapjában véve
minden gyermeknek vannak érzékei, eszközei, képzelme
és érzelme. Csak az a földadat, hogy itt a fölőset
mérsékeljék, amott az elmaradottat nagyobb gondnal
képezék és ápolják. A szellem olyan mint egy szán-
tőföld; a legterméketlenebbik is gondos művelés kö-
vetkeztében bőségesen gyümölcsözhetik, a legtermékenyeb-
bik is elromolhat. Épen oly művészetnek kell a ne-
velésnek lenni, mely az egyenlenségeket kiegyenliti, a
milyen a földművelés, mely a termelésnek némi e-
gyenletességét mozdítja elő. A nevelésre nézve ép úgy
kell haladni nézeteinknek, mind a földművelésben; itt
sem szabad többé mindent a természet kegyelmére és
a véletlen szeszélyére bízunk.

A nemes és művelt családi élet az a talaj, mely-
ből a jövőnek legdúsabb virágai sarjadnak. A mint
a gyermek öntulatra ébred, mindenik érzéke a legne-
mesb és legtisztább benyomásokat nyeri, a háznak jó
szokásai és erkölcei észrevételtenül természetévé válnak,
mely a későbbi, legbonyolódottabb viszonyok közt is
vigaszt és biztosságot nyújt neki.

Botlunk mindnyajan igaz, de minél mélyebb, mi-
nél gazdagabb, minél szilárdabb bennünk az erkölcsi
álat annál könnyebben kelünk újra föl, annál job-
ban óvakodunk további botlásoktól.

Ne hanyagoljuk el, a nevelésnek erkölcsi olda-
lát. Legyen szemünkben az erkölcsiség az embernek
legbenső, legsajátosb lényege, mely minket a cselek-
vésnek teljes szabadságával és erejével bele állít a
tarka, szórakoztató, szemfényvesztő világba.

Az erkölcsőség nem békója a szabadságnak, ha-
nem hatalmas eszköze az akaratnak, mely utat tör
mégának ős erdőkön keresztül. Csak az erkölcsőség
átal lesz az ember önmagának ura, és az öntudatos
erkölcsi erő előtt, mely az emberben mint jellem nyil-
vánul, megnyílnak a világnak sziklafalai.

A jellem gyémánt, mely átvágja a legkeményebb
tárgyakat a világon, szikla, melyre államok épülnek,

lángész, mely a világot átalakítja, trónokat leront, népeket boldogít.

A jellem több mint a lángész. a jellem melegség, a lángész világosság; a jellem hat, a lángész gyönyörködtet; a jellem föl tud éleszteni egész nemzeteket, a lángész jellem nélkül rombolhat és elpusztulhat.

Hogyan lehet a jellemet, ezt a gyémántot, képezni a család csendes körében? Csak nem kell behunyt szemmel elszalasztani az alkalmat. Minden eset, minden tett nyújt anyagot, hogy a fiuban erkölcsi i-téleteket ébresszünk.

Leghathatósabban erősíti a jellemet a sokoldalú műveltség ha ennek központja az erkölcsiség.

A valóság legyen a tett, az élet, melyben az eszmény valóságban, eleven megjelenjék. A eszmény egymaga, levegőben szétoszlik, de a valóság eszmények nélkül lelketlen anyag. Ma ez legyen a jelszó az eszményt valósítani, a mit jönnek és észszerűnek megismert az ember, minden úton módon, ernyedetlen kitartással érvényesíteni az életben. Az eszmény a cél, a valóság az eszköz és az út.

Az eszményi műveltség derült éterében szelleme szárnyain föl fog emelkedni a nap tűzéhez. Szárnyai nem fognak meg olvadni, mint Ikarus viaszos szárnyai, hanem mint Prometheus le fogja hozni az isteni szikrát, mely annyi ezer embert képes éltetni. És embernek magasabb hivatása alig lehet, minthogy azt a mit igaznak és jönnek ismert meg, beleoltsa ember társaiba és mintegy ez által élessze őket emberekké, beléjük lehelje a teremtő szellemet,

Mert a kinek szellemi ereje van, mindene van, és ha az erkölcsi erőt, mint lényeges alkotó részét, hozzá számítjuk, a szellemi erő a kútfeje mindennek, a mi történik, minden természetnek, minden hatalomnak és hatásnak.

A jelenben meg van egész történelmünk. Csak fel kell az embernek nyitnia szemét, hogy jelenünkben mindenütt fölfedezze az ezredek nyomait.

Igy erkölcsiségünket szilárdabb alapra kell építenünk, mely bizonyára jobb lesz, mint az eddigi, melyen annyi szenteskedés, és szív nélküli ájtatoskodás, gyoma tenyészett.

Ez a szilárdabb alap annak megismerése lesz hogy határozott törvények szükségesek arra, hogy mi és a társadalom és mi a társadalommal előre halad-

hassunk. A jog szentsége; a büntetés súlya csak annak a kifejezése, hogy jog és igazság nélkül a társadalom szétbomlanék, hogy örökös egyenetlenkedés, örökös harcz uralkodnék, és ez által teljességgel akadályozva volna mindenki rendeltetésének betöltésében és élvezésében. De a jog és igazság még nem elégséges, hozzá kell járulnia az emberiségnek, a társadalom iránti jóakaratnak és szeretetnek; és mind ennek abból a megismerésből kell erednie, hogy az egyén csak haladott társadalommal haladhat és csak boldog emberek közt boldogulhat.

A haladáshoz pedig, az egyéni szellemnek tulajdonképeni boldogító fejlődéséhez szükséges a szabadság, mely épen ezért elkerülhetetlen társadalmi kellék, de szükséges a szabad belső ösztön is és a jellem ereje, mely tántoríthatatlanul tör a maga céljai felé, és nem gátoltatja magát minden-féle szenvedélyek által, melyeket az önzés szóval foglalunk össze,

Az ember szellemében azonnal meg is találja a szabályozót cselekedeteire nézve, a menyiben a szellemében tükröződő érzéki világnak megadja a magáét és az erkölcs segítségével átalakítólag hat erre az érzéki világra.

III.

Látok nálunk többeket, kik előmenetel neve alatt az embert anyagositni törekedvén, a hasznost a helyesnek elmellőzésével, a tudományt hiten kívül; a jólétet az erénytől elválasztva akarják megtalálni; ezek magukat a mai polgárisodás bajnokának hirdetik, és szemtelenül annak vezéreivé teszik, bitangolva a nekik átengedett helyet melyről méltatlanságuk miatt levettettek.

Van egy ország a világon Amerika, hol a társasági nagy fordulat, úgy tetszik elérte természetes határait.

A kép, melyet most a magyar társaság mutat, ha szabad úgy kifejeznem magamat, népuralmi mázzal van bevonva, mely alól itt ott a régi oligarchia színei ki kitűnnek, sőt maga a zsarnokság is tapasztalható, Amerikában nem csupán az érték egyenlő, hanem az egyenlőség kiterjed bizonyos pontig még az észbeli tehetségekre is.

Majd minden amerikaiak jól bírják magokat, ennél fogva az emberi isméretek első elemeire könnyű szert tenniük.

Amerikában az emberi isméretekre nézve bizonyos közép mérték van megállapítva. Minden elme elérte azt, egyik emelkedve, másik alászállva.

A népfőlség elve, mely Amerikában kisebb nagyobb mértékben majd mindig feltaláltatik, csaknem minden emberi intézetek belsejében, rendszerint el van nálunk temetve.

Ha van csak egy ország a világon, hol a népfőlség hitagazatát igazi becsé szerint méltányolni, a társaság ügyeire alkalmaztatásában vizsgálni, és hasznait és ártalmait megítélni lehet: ugy ez ország bizonyára Amerika.

Időrökben a népfőlség elve az Egyesült—Államokban minden gyakorlati kifejiődést elért, mit csak képzelhetni. Megvan szabadítva minden koholmányoktól; melyekkel azt nálunk körülvenni igyekeztek.

Nálunk a társasági testre némi kivülötte lévő hatalom munkál és kényszeríti őt bizonyos útat tartani.

Az Egyesült—Államokban semmi effélést nem láthatni: itt a társaság magától és maga felett működik. Hatalom csak az ő kebelében van; és még csak nem is találkozik senki ki gondolni, főkép pedig kimondani merné azon eszmét, hogy azt másfelé lehetne keresni. A nép részt vesz a törvények hozásában a követek választása, azok alkalmazásában a végrehajtó hatalom ügyvivőinek kinevezése által; és mondhatni, hogy ő maga igazgat, oly csekély és korlátolt a részvét, mely a kormánynak hagyatott, annyira őrzi ez népszerű származását és enged a hatalomnak, melyből eredetét veszi. A nép úgy uralkodik az amerikai politikai világon, mint isten a mindenségben. Ő oka és vége minden dolgoknak; minden tőle jö ki és belé foly vissza.

Amerikai Egyesületet ma képző államok, intézetek külsejét tekintve, mind egy ábrázatot mutatnak. Ott a politikai, vagy igazgatási élet három cselekvési rügóban központosul, melyek az emberi testet mozgóató különbféle ideg központokhoz hasonlíthatók.

Uj—Angliában a többség képviselő által munkál, nikor az állam általános ügyeiről van kérdés. Ennek szükségkép így kellett lenni; hanem a községen, hol a törvényhozói és kormányzói munka a

kormányzottakhoz közelebb esik, a képviselőtörvénye nincs bevéve. Itt semmi helyhatósági tanács nincsen; a választók testülete kinevezvén tisztviselőit, ezeket maga igazgatja mindenben, mi nem csupa egyszerű végrehajtása az állam törvényeinek.

A dolgok e rende ellenkezik a mi eszméink — és szokásainkkal.

A hivatalos foglalatosságok rendkívül számosak és igen elágazottak a községben; még is az igazgató hatalom nagy része csak kevés számú személyeknek kik évenként választatnak kezei közt van központosítva.

Amerikában minden lakos tartozik pénzbírság alatt elválni e különféle hivatalokat; hanem azért nagyobb részök fizetéssel is jár, hogy így a szegény polgárok magok kára nélkül rájuk fordíthassák idejüket.

Az Amerikai engedelmeskedik a társaságnak, nem azért, mintha alábbvaló volna azoknál, kik azt igazgatják, vagy kevesebb képességgel bírnak, mint más ember, a maga kormányzásra; hanem azért, mert a hozzáhasonlókali egyesülés neki hasznosnak tetszik és mivel tudja, hogy ily egyesület, szabályozó hatalom nélkül fenn nem állhat.

Nálunk a központi kormány kölcsönzi alatonban ügyviselőit a községnek; Amerikában a község kölcsönzi ügyviselőit a kormánynak. Ebből magából átlátható mennyire különbözik e két társaság egymástól.

Amerikában nemcsak községi intézetek vannak, hanem van azokat fenntartó és éltető községi szellem is.

Nálunk gyakran megtörténik, hogy a kormányzók magok sajnálják a községi szellem hiányzását; mert egész világ megvalja, hogy a községi szellem a köz csendnek és rendnek egy nagy eleme; de nem tudják, mint hozzák azt létre. Ha a községet erőssé és függetlenné teszik, félnek, hogy az által a társasági hatalmat megosztják, és az államot fejtelenségnek fogják kitenni. Pedig ha az erőt és függetlenséget a községtől elvesszük, benne többé nem polgárokat, hanem csak alattvalókat fogunk találni.

Midőn az Amerikai rendszer nagy számú polgárok közt osztja el a helyhatósági hatóságot, egyszerűs mind nem fél szaporítani a községi köteleességeket. Ott, igen helyessen, azt tartják, hogy a honszeretet egy neme az istentiszteletnek, melyet az emberek gyakorlat által kedvelnek meg,

Az amerikaiak oly formán ragaszkodnak városukhoz mint a hogy szeretik országokat a hegyek lakói. Náluk a hazának jeles, bélyegző vonásai vannak az ott feltünőbb ábrázattal bír, mint egyébütt. Nálunk úgy hiszik megállapíthatni a szabadságot, ha a társasági hatalomtól néme y jogait elszedik; az amerikaiak úgy, ha annak gyakorlatát megosztják. — Majd az egész tulajdonképi igazgatás a községbe van foglalva és felosztva a községi tisztviselők között. —

IV.

Mi az Amerikában járó magyarnak leginkább szemébe ötlük, az hiánya mind annak, mit nálunk kormányoknak vagy igazgatásnak neveznek; Amerikában irott törvényeket látunk; tapasztaljuk azokat végrehajtani naponként; minden mozog körülünk: de a mozgatót sehol nem találjuk. A kéz, mely a társasági gépeket intézi, elrejtetik előlünk minduntalan.

Amerikában nem jutott senkinek eszébe, megtámadni elvében a társasági hatalmat és késégbe vonni jogait; beérték azzal, hogy gyakorlatát megosztották. Ez által azt akarták elérni, hogy a hatalom nagy, a tisztviselő kicsiny legyen. és így a társaság folyvást jó rendben és szabadságban maradjon.

Nincs a világon egy ország is, hol a törvény oly parancsoló hangon szóljon, mind Amerikában; sem hol annak alakalmazása anyi kezek közt felosztva legyen.

Az igazgató hatalom ott, semmi központosítást, semmi felsőbbséget nem mutat alkatásában; innét van, hogy azt észre nem vehetni. A hatalom megvan, de képviselőjét nem tudnók hol feltalálni.

A törvény gondosan kijelelte mindegyik számára munkássága körét. E körben valamennyien minden tehetőséggel bírnak helyzetők kötelességeinek betöltésére nézve és semmi községi hatalomtól nem függenek.

Uj— Anglia — államaiban a törvény hozó hatalom több tárgyakra terjed ki, mintsem nálunk. A törvényhozó behat, úgy szólván magának az igazgatásnak kebelébe; a törvény apró részletekbe ereszkedik; egyszerre megrendeli az elveket és alkalmazásuk módját

és így a másod rangú testületeket és azok igazgatóit nagy számú szoros és szigorúan meghatározó kötelességekkel veszi körül.

Idő és tapasztalás megismertették az amerikaiakkal azt, hogy a törvényhozó hatalmak megosztása, első rendű szükség.

Amerikában nem hiszik ugyan, hogy valamely nemzet fennállhasson, de kivált, hogy viragozhassék, erős kormánybeli központosítás nélkül.

Hanem azt tartják, hogy a hatósági központosítás csak gyengíti az annak hódoló népeket, mivel köztök szüntelen fogyasztani igyekeznek a polgár szellemét. Igaz, hogy a hatósági központosítás képes bizonyos időben és bizonyos helyen a nemzet minden használható erejét egyesíteni, hanem árt az erők visszaszerzésének. Győzelmet szerez neki az utközet napján, de hata mat lassanként fogyasztja. Csodálatosan elősegítheti mulandó nagyságát egy embernek, de nem tartos boldogságát egy népnek.

Az amerikai köztársaságoknak nincs erős állandó hadseregek a kisebb szám elnyomására; hanem ott a kisebb számot eddigelé sohasem jutatták annyira, hogy hadat indítsan, és a hadsereg szükségét még ekkorig nem érezték.

A magyar megszokván kezénél találni mindig egy tisztviselőt ki magát mindenbe avatja, nehezen szokik a községi igazgatás különböző utaihoz,

Nagy része a magyar községeknek, melyeknek számadása oly tökéletes, saját érdekeire nézve mély tudatlanságba és oly győzhetlen fásultságba van merülve, hogy nálók a társaság inkább csak tenyészni mintsem élni látszik; másfélől ugyanazon amerikai községekben melyeknek költségvetéseik nincsenek rendszeres terven építve, nem is egyformán, felvilágosult, munkás vállalkozó népséget veszek észre; itt a társaság t mindig munkában látom,

Nálunk a lakos csak magát úgy tekinti, mint egy jövevényt, kit sorsa a helynek, hol lakik, épen nem érdekel. Honában a legnagyobb változások hirtelen mennek végbe; sőt jóformán nem is tudja mi történik; kétkedik fölöle az esetet csak vaktában mások szájából halotta meg.

Az ily nemzetek készen állnak a hódító számára hogy el nem tűnnek a föld színéről, onnét van mert hasonló, vagy még nálók alábbvaló nemzetektől vétetnek körül.

mert keblökben találkozik még bizonyos megmagyarázhatlan ösztön a haza iránt, bizonyos oktan kevélykedés a névben, melyet viselnek, és némi zavaros emlékezet hajdani dicsőségek felől, mely a nélkül, hogy magát határozottan valamihez kapcsolná, elégséges beléjük szükségnek idején az önfentartás ösztönét önteni.

Én Amerikában a központosítás hiányzásának nem hatósági, hanem politikai következményeit bámúлом leginkább.

A magyar gyakran a köz tisztviselőben csak az erőszakot látja; az amerikai benne jogot lát. Annál fogva el lehet mondani, hogy Amerikában az ember soha - sem engedelmeskedik embernek, hanem az igazságnak vagy törvénynek.

Amerikában az egyes erők munkássága magát a társas erők munkásságához csatolván, ez uton gyakran oly valami létesül, mit a legközpontosítottabb és leg-erőteljeseb hatáság képes nem volna véghez vinni.

Amerikában azon eszközök, melyek a vétkek ki-nyomozására és vétkesek üldözésére nézve a hatóság rendelkezése alá adatik, igen csekély számuak. Hatósági rendőrség nincs; az utlevelek ismeretlenek. Törvényeszéki rendőrsége az Egyesült Államoknak a mi-énkhez nem is hasonlítható; a közigazgatás ügyvi-voí felette kevesek, és a nyomozás kezdeménye nem is mindig őket illeti; a per folyamata gyors és szó-beli. Mind e mellett kétlem, hogy valamely országban a vétkek oly ritkán kerülje el a büntetést, mint itt.

Ennek oka az, hogy minden ember, érdekében fekvőnek tartja a vétkekről próbákat szolgáltatni és a vétkést kézre keríteni.

Nálunk a bűnös egy oly szerencsétlen, ki azért küzd, hogy fejét a hatalom ügyvivői elől megment-hesse; a nép némileg segíti őt a küzdelemben. Ame-rikában ő ellensége az emberi nemnek és ellene van az egész emberiség.

Az amerikaiak azt tartják, hogy a népuralom helyhatósági intézetek nélkül, semmi biztosítékkal nem bir. Hogy viseltethetjük el a szabadságot nagy dol-gekban oly sokasággal, mely azt kis dolgokban hasz-nálni meg nem tanulta? Hogy állunk ellent a zsar-nokságnak oly országban, hol minden egyes ember te-letlen, és hol az egyesek semmi közérdek által-összekötve nincsenek?

Mind azok tehát, kik a zabolátlanságtól félnek, mind azok kik a korlátlan hatalomtól rettegek, egyaránt kénytelenek óhajtani fokenkénti kifejlését a helyhatósági szabadságoknak.

As amerikaiak azt tartják, hogy az önkényyel és zsarnoksággal úgy szükség bánni, mint a tolvaj-sággal: könnyíteni kell üldözését és szelidíteni bűn-tetését.

Mi pedig jóval tovább haladtunk azon pontnál, hová apáink jutottak; mert mi igazság színe alatt hagyjuk elkövetni és törvény nevével megszenteltetni azt, mit reájok egyedül erőszak tolt vala.

Nálunk szükség, hogy a király és törvényhozó kamrák közt egyetértés legyen, mert köztök komoly harc támadhatna. Amerikában az egyetértés nem kö-telesség, minthogy a harc lehetetlen.

Amerikában a társaság úgy van alkotva, hogy magát magától minden segély nélkül fentarthatja; ott a külső veszélyek soha sem súlyosak. Az elnökvá-lasztás zajt okoz, de romlást nem.

Az amerikaiak, szövetségi kormányukat tekintve csak egy népet formálnak; de e népnek közepette oly politikai testületeket hagytak fennállani, melyek né-mely pontokban a nemzeti kormánytól függők.

Nálunk az ítélőszékek csak magános személyek felett ítéhetnek; de azt lehet mondani, hogy az E-gyesült államok fő törvényszéke felségeket idéz so-rompója elébe.

Amerikában a nép nevezi ki azt, ki a törvényt hozza, úgy azt is, ki végrehajtja; ő maga képi az esküdszéket, mely a törvényszegéseket megbünteti. Az intézetek nemcsak elvökben népuralmiak, hanem azok minden kifejlődéseikben is.

Az Egyesült Államokban, mint minden oly or-száiban, hol a nép uralkodik, a többség kormányoz a nép nevében.

Alla többség főképen azon csendes polgárokból, kik vagy természettel, vagy önhasznukért az ország javát igazán óhajtják. Körültök találkoznak szüntelen a pártok, mellyek azon vannak, hogy őket kebelökbe vonhassák és belőlök magoknak támaszokat csinálhas-sanak.

Azok, miket az amerikaiak nagy politikai pár-tonak neveznek, inkább az elvekhez, mintsem azok következményeihez, inkább az általánosságokhoz, mintsem

a különös esetekhez; inkább az eszmékhez, mintsem az emberekhez ragaszkodnak. Az ily pártoknak közönségesen nemesb vonásaik nagylelkűbb szenvedélyeik, valódiabb meggyőződéseik és szabadabb és merészebb fölépéseik vannak. Itt a magános érdek, mely a politikai szenvedélyekben mindig legnagyobb szerepet játszik, ügyesebben elrejtetik a közérdek leple alá; sőt néha szinte egészen el tudja kerülni azok figyelmét, kiket lelkesít és izgat.

Ellenben nálunk a pártok közönségesen politikai hit nélkül vannak. Minthogy magokat nagy tárgyaktól elragadtatva és gyámoltva nem érzik, jellemök önzés bélyegét viseli, mely és magát minden tetteiknél elárulja. Ezek mindig tűz nélkül hevülnek fel; beszédök lármás de léptök félnék és bizonytalan. Az eszközök, melyeket használnak, nyomorultak. valamint az a cél is, melyet magok elébe tűznek. Innét van, hogy midőn egy erőszakos forradalomra csendes idő következik, úgy tetszik, mintha a nagy emberek egyszerre eltűntek és a lelkek magokba zárkoztak volna.

A nagy pártok felforgatják a társaságot, a kicsinyek háborgatják; amazok szétdulják, ezek megvesztegetik; amazok néha midőn megrázzák, meg is mentik, emezek mindig haszon nélkül zavarják fel.

A harc a két vélemény közt soha az amerikaiaknál magára azon erőszakos jellemet nem öltötte, melyet nálunk gyakran visel.

Amerikában a sajtószabadság nem csupán a politikai véleményeken, hanem az emberek minden véleményein érezteti hatalmát. Módosítja nemcsak a törvényeket, hanem az erkölcsöket is.

A magyaroknál, kik magokat szabadoknak tartják a hatalom minden ügyvivője büntetlenül megsértetheti a törvényt, a nélkül, hogy az ország alkotmányát jogot adna az elnyomottaknak a törvényszék előtti panasztételre. Itt a sajtó függetlenségét nem a sok közül egy biztosítékul, hanem azon egyetlen biztosítékul kell tekinteni, mely a polgárok szabadságára és bátorságára nézve fennmaradott.

Jelenleg talán Amerika az az ország, mely a forradalomnak legkevesebb csiréit rejti magában. Mind e mellett is Amerikában a sajtónak szintazon rontani szerető izlése van, mint magyarországban, és ugyanazon indulatossága, bár a haragra hasonló okai nincsenek is. Amerikában valamint nálunk egy oly, jöt

roszat csodálatosan magában egyesítő hatalom az, mely nélkül a szabadság meg nem élhetne, és mely mellett a rend alig bírja magát fentartani.

A magyar kormányok a sajtóval épen úgy bának mint bántak hajdan a bajnokok, ellenségeikkel. Eszrevették saját tapasztalásukból, hogy a központosítás hatalmas fegyver, és el akarják azzal látni ellenségeiket, kétségkívül azért, hogy velök annál nagyobb diésóséggel szállhassanak szembe.

Amerika a világon azon ország, hol a társulatokból legtöbb hasznot húztak és hol a munkásság e hatalmas eszközt legkülönfélébb tárgyakra alkalmaztatták.

Mi magyarok bajosan tudunk ítéletet hozni igazi jelleméről és állandó hajlamairól a népuralomnak; minthogy nálunk két ellenkező éré közt foly a harc, és mivel nem tudjuk jól mi részt engedjünk abban magoknak az elveknek, vagy a küzdelemből származó szenvedélyeknek.

Amerikában nem így van a dolog, Itt a nép akadályok nélkül uralkodik; nem kell neki sem a veszélyektől félnie, sem méltatlanságukért bosszút állnia. Amerikában tehát a népuralom saját hajlandóságaira van hagyva. Óvényei természetesek, és minden mozgásai szabadok.

Az amerikaiak nagy elsőbbsége nem egyedül abban áll, hogy értelmesebbek más népeknél, hanem abban is, hogy módjuk helyrehozható hibákat követni el. Ellenben a magyarok neveltetése oly hibás jellegű az indulatoknak, tudatlanságnak és mindenről való fonák ismérteknek oly különös zagyvalékát mutatja, hogy nyomorúságaik okát magoktól kitalálni épen nem tudják, és tönkre jutnak a veszélyek alatt melyeket nem ismernek.

Az amerikai mindenben, mi honában történik, résztvevén érdekében fekvőnek látja vivni mindazt mi abban gáncsoltatik; mert nemcsak hazája támadtatik meg ez által, hanem ő maga is. A honnét érezszen nemzeti büszkeségét, minden mesterséget elővenni, és a személyes hiúságnak mindenféle gyermekeségeire leereszkedni látjuk.

Amerikában a köznép is magas fogalommal bír a politikai jogok felől, minthogy politikai jogai magának is vannak; ő a másokét meg nem támadja, nehogy az őveit is bántani találják. És midőn nálunk

ugyan ez a köznép még a fölségi hatalom iránt is megfélemedezik, Amerikában magát legcsekélyebb tisztviselőjének is zúgolódás nélkül aláveti.

Nem látjátok e, hogy a vallások nálunk hanyatlanak? és hogy a jogok isteni ismérve enyészni kezd? Nem látjátok - e, hogy az erkölcsök romlanak, és hogy velök együtt a jogok erkölcsi eszméje is eltűnik? Nem veszitek észre, mint foglalja el mindenféle a hit helyét az okoskodás, az érzeményekét a számolgotás-

Az egyesült - Államokban, hol a szegény kormányoz, a gazdagok mindig félhetnek, nehogy az ellenök hatalmával visszaéljen.

A nép Amerikában nem csupán azért engedelmeskedik a törvénynek, minthogy maga munkája, hanem azért is, mivel megváltoztathatja, ha az őt sérteni találja annak eleinte, mint oly rosznak, mellyet nyakára maga hozott, azután mintegy mulékony rosznak, aláveti magát

Nálunk a polgár mintegy vonakodva fogadja el a törvénytől részére engedett politikai jogokat; úgy tetszik neki, mintha ideje raboltatnék el az által, ha reá közérdekek gondja bizatik; és oly szük önzésbe szeretne zárkózni, melynek palánkkal ellátott nagy sánczok képeznék keskeny határait.

Ellenben mihelyt az ame.ikai ember arra jutna, hogy csak saját ügyeivel lehetne foglalkoznia: azonnal létének fele része tőle elrabolva lenne; napjaiban iszonyú ürességet érzene és kimondhatatlan boldogtalan fogna lenni.

V.

A törvény az amerikai tisztviselőket sokkal szabadabbaknak hagyja a mieinknél, a számokra kijelentésben. Sőt néha a többség azt nekik áthágni is megengedi. Ilyenkor magokat a nagyobb szám véleményétől biztosítva és részvéte által erősödve látván, oly dolgokat mernek, melyeken egy az önkény látásához szokott magyar eliszonyodnék. Így a szabadság kebelében oly szokások képződnek, melyek arra nézve egykor gyászosakká válhatnak.

Az amerikai bíró a magános élet mulatságaiban úgy, valamint a politikai élet munkái közt, a köz piacon úgy, mint a törvényhozó gyűlések kebelében, mindig oly embereket lát maga körül, kik eszében az övékénel valami nagyobb lényt szoktak nézni, és hatalma, miután azt a perekben gyakorolta, érezteti magát minden észbeli tehetségeikben, sőt még lelkeiken is azoknak, kik vele egyetemben a perek elítéléséhez járultak.

Az esküdtszék tehát, mely a tisztviselői kar jogait fogyasztani látszik, valósággal megállapítja annak hatalmát; és nincs ország, hol a bírák ely hatalmasok volnának, mint ott, hol kiváltságaikban a nép osztozik.

A esküdtszék, mely leghathatóbb eszköz a nép uralkodásának megálapítására, legsikeresebb mód annak az uralkodásban oktatására is, hanem reánk magyarokra ezen sarkétel nem alkalmazható.

Az amerikaiaknak szomszédaik nincsenek; következőleg sem nagy háborúktól, sem pénzügybeli szorultságoktól, sem rablásoktól és hódításoktól nincs mit félniük; nincs szükségök sem tetemes adókra, sem számos hadseregre, sem nagy fővezérekre; nem kell rettegniük egy a köztársaságokra nézve mind ezeknél még iszonyubb ostortól, a katonai dicsőségtől.

Amerikának nagy fővárosa nincs; melynek közvetlen, vagy közvetett befolyása magát a birodalom egész kiterjedésében éreztetné; mit is úgy, mint egyik fő okát a köztársasági intézetek fennmaradásának az Egyesült—Államokban tekinthetni.

Az Egyesült—Államokban nemcsak a törvényhozás népuralmi, hanem maga a természet is a népért dolgozik. Hol találunk az emberi emlékek közt valami hasonlót ahhoz, mi Éjszakámban Európában szemünk láttára történik?

Minden rendkívüli az amerikaiaknál; társasági állapotjuk úgy; valamint törvényeik; de mi még rendkívüliebb, az a föld, melyen laknak.

Mi magyarok, mint valami nagy társasági veszélyt, úgy szoktuk tekinteni a lélek nyugtalanságát, a gazdagság mértékletlen vágyát és a függetlenség szeretlen kedvelését. Épen e dolgok azok melyek az amerikai köztársaságokat hosszas és békés jövődőről biztosítják. E nyugtalan indulatok nélkül a népesség bizonyos helyek körül központosulna és csak hamar,

valamint nálunk, nehezen kielégíthető szükségeket fogna érzeni. Boldog tartománya az Uj világnak, hol az ember vétkei majd szintoly üdvösek a társaságnak, valamint erényei!

Az amerikai ember szeme előtt a rend és köz boldogság mindig kezét fogtak és egy lépést tartottak; és ő nem képzelheti, hogy ezek egymás nélkül ellehessenek; neki tehát nincs feledni valója és nem is kell, mint sok magyarnak levetkezni azt, mi rá az első neveléskor ragadt.

Az Egyesült—Államokban egyetlenegy vallási tan sincsen, mely magát a népuralmi és köztársasági intézvények ellenségének mutatná. Ott minden egyházi személy egyformán beszél; a vélemények egyeznek a törvényekkel, és az emberi okosságban, úgy szólván, csak egy ösvény az uralkodó.

A társaság nem fél, sem nem reményl semmit a más élettől; és rá nézve nem az fő dolog, hogy a polgároknak igaz vallásuk, hanem hogy valami valóság legyen. Az Egyesült—Államokban minden hitfelekezetek a nagy keresztény egyesülethez tartoznak a keresztény erkölestan pedig mindenütt ugyanaz.

Nálunk a társaság majd minden rendetlenségei a házi tüzhely körül és a házassági nyoszolya közelében születnek. Itt kapnak rá az embernek a természetű kötelékek és szabad gyönyörűségek megvetésére, a kicsapongás megizlésére, szívbeli nyugtalanságra és állhatatlan vágyakra. A magyar, ki a saját hajlékát háborgató zajos szenvedélyektől izgattatik, nem örömet veti magát alá az állam törvényhozó hatalmainak. Mikor az amerikai a politikai világ hánykódásaiból kivergődve családja kebelébe megtér itt azonnal a rend és béke képeivel találkozik. Itt minden multságai egyszerűek és természetesek, minden örömei ártatlanok és csendesek; és minthegy a boldogságot rendes élet által éri el könnyen megszokja rendezni mind véleményeit, mind izléseit.

Míg a magyar ember házi bajaitól a társaság felzavarása által akar menekedni, az alatt az amerikai, hajlékának falai közt rendszeretett szívbe és azt azután az állam ügyeibe is átalviszi.

Az amerikaiak képzelődése, legnagyobb kicsapongásaiban is, némi ovakodó és kétkedő lépést tart; ösvényei korlátoltak és munkálkodásai tökéletlenek. E tartozkodó tulajdonságok megvannak a politikai társa-

ságban is, és különösen elősegítik a nép nyugalmát, valamint az általa bevett intézetek állandóságát is.

Midőn a törvény az amerikai népnek mindent tenni megenged, a vallás nem enged neki mindent gondolni, és megtilt mindent mérni.

Az amerikaiak oly tökéletesen együvé foglalják a kereszténységet és szabadságot, hogy nekik majd szinte lehetetlen egyiket a másik nélkül képzelniük, és náluk nem az a meddő hit uralkodik, melyet a mult hágy a jelenkornak, és mely nem annyira élni, mint tengeni látszik a lélek belsejében.

Minden amerikai köztársaság — felelős egyik a másikért; ha a nyugoti köztársaságok anarchiába esnének, vagy a kényuraság járma alá jutnának: akkor az atlanti ocean partjain virágzó köztársasági intézetek nagy veszélyben forognának; azért is érdekükben fekszik az új államok vallásossága, hogy mellettök szabadok maradhassanak.

Vannak nálunk olyanok is, kik a köztársasági intézeteket mint nagyságuk mulékony eszközeit úgy tekintik. Méregetik szeméikkel ama roppant tért, mely vétkeiket és nyomorúságaikat a hatalomtól és gazdagságaiktól elrekeszti; és romokat akarnának e mélységbe halmazni, hogy azt, ha lehet' betemethessék. Ezek olyanok a szabadságra nézve, a minők a középkorbeli szabad társulatok voltak a királyokra nézve; ök a hábarút magok rovására folytatják, még mikor a szabadság színeit viselik is; nekik a köztársaság elég soká tartott, ha öket jelen alacsonyosságukból kiemelendette.

Van nálunk olyan ember is, kinek vallástalansága merő baromiséghez és ostobasághoz hasonlítható, Amerikában, egy a világon legszabadabb és legfelvilágosultabb néptől a vallás minden külső kötelességeit buzgóan betöltetni látjuk.

Nálunk azt tapasztaltam, hogy a vallás szellem és a szabadság szelleme majd mindig ellenkező ösvényt tartanak. Amerikában a kettőt bensőleg egyesülve találjuk: együtt uralkodnak ök azonegy földön mind a ketten,

Az amerikaiak goudosan elkülönzik magokat minden pártoktól, és a személyes érdek egész hevével, kerülnek az azokkal érintkezést.

A magyar hitetlenek a keresztényeket inkább politikai, mint vallásbéli ellenségeik gyanánt üldözik

a vallást, nem mint valamely tévelygő hitet, hanem mint egy párt véleményét úgy gyűlölik; és a papban nem annyira az isten képviselőjét, mint a hatalom barátját utálják.

Nálunk a keresztény vallás megengedte, hogy a földi hatalmakkal bensőkép egyesíttessék. Már ma e hatalmak roskadoznak, és a keresztény vallás romjaik által mintegy eltemetetik. Élő lény ez melyet holtakkal akartak összekötni; vagdaljátok el a rajt lévő köteleket és újra fel fog támadni.

VI.

Az amerikai elme kerüli az általános eszméket! ő magát elméleti fölfedezésekre nem adja. Még a politika és szorgalom sem tudná olyanokra bírni. Az Egyesült—Államokban szüntelen új törvényeket alkotnak; de még oly nagy irók nem találkoztak, kik ott a törvények általános elveit vizsgálgatták volna.

Az amerikaiak nem élnek a paraszt nevezettel; nem használják e szót, mert róla fogalmuk nincs; náluk az őskor tudatlansága, mezei egyszerűség, falusi parasztság nem maradt fenn, és ők sem erőnyeit, sem vétkeiket, sem durva szokásait, sem természetes kellemeit a születő polgárisulásnak nem ismerik.

Az igazi tudomány leginkább tapasztalásból születik: és ha az amerikaiakat lassanként magok kormányzására nem szoktatták vala: azon tudományos ismeretek, melyekkel bírnak, nem nagy segítségökre volnának, hogy e részben boldogúlhassanak.

Az amerikai a törvényhozásban részesülés által tanulja meg a törvényeket; és a kormányzás által teszi magáévá a kormányformák ismeretét. A társaság nagy munkája naponként szeméi előtt és úgy szolván, kezei közt megy végbe.

Az Egyesült—Államokban az emberek egész neveltetése politikára van irányozva, nálunk annak fő célja az embert a magános lételre készíteni el. A polgaroknak az ügyekben részvevése sokkal ritkább dolog, hogy sem arra előre számolni lehessen.

A mint szeméinket e két társaságra vetjük, a-

zonnal feltaláljuk a különbségeket még azok külső ábrázatjában is. Mi magyarok gyakran beviszszük a magános élet eszméit és szokásait a nyilvános életbe; és ha megtörténik; hogy véletlenül a család kebléből az állam kormányába jutunk, sokszor épen a szerint vitatkozunk a társaság nagy érdekei felett, a hogy szoktunk barátinkkal beszélgetni.

Az amerikaiak ellenben majd mindig ép a nyilvános élet szokásait viszik át a magános életbe. Náluk az esküdszék eszméjét feltaláljuk az iskolai játékokban, és a parlamenti formákat még a vendégségi szertartásokban is. Az Amerikaiak az összeegyeződés által hasonlóvá lesznek egymáshoz: azon különbségek, melyeket köztök éghajlat, származás és intézetek okoztak, így fogyanak; valamennyien mind inkább közelitnek egy közös jelleghez.

A mint az amerikaiak szorgalma előre halad a szerint összébb szorúlni látjuk a szövetséges államokat egybefoglaló kereskedési kötelekét, és az egyesülés a véleményekből átmegy a szokásba.

Nálunk némelyek véleménye szerint, a köztársaság nem a többség uralkodása, mint azt eddig hitték, hanem azok uralkodása, kik a többség iránt nagy hajlandósággal viseltetnek. Az efféle kormányokban nem a nép igazgat, hanem azok, kik a nép javát legjobban értik; szerencsés megküönböztetés, melynél fogva a nemzet nevében, annak megkérdése nélkül is munkálkodni, és háladatosságát rajta lábbal tapodva is, követelni lehet. A köztársasági kormány az az egy, melynél a minden tehetést el kell ismerni és mely megvetéssel illetheti mind azt, mit eddig az emberek tiszteletben tartottak, az erkölcsen legfenségesb törvényeitől fogva, a józan észről parancsolt közönséges szabályokig. Azon fogalmak, melyeket az amerikaiak magoknak a köztársaság felől szereztek ennek használatát rájuk nézve megkönyítik és tartóságát biztosítják. Náluk ha a köztársasági kormány gyakorlata sokszor rossz is, elmélete legalább jó; és végre is a nép mindig ahoz szabja cselekedeteit.

Az amerikai a természettől elébe gördített akadályok ellen harczol. A magyar az emberekkel birkozik; egyik a pusztaság és vadság ellen folytat háborút; másik a maga egész fegyverzetében felöltözött polgárisultság ellen. Azért is az amerikaiak hódításai a földmives szántóvasával, a magyarokéi a katona

kardjával vitetnek végbe. Az első, hogy célját érhesse a személyes érdekre támaszkodik és igazgatás nélkül hagyja munkalodni az egyesek erejét és okosságát. A másik egy emberbe központosítja, úgy szólván; minden hatalmát a társaságnak. Egyik munkalodása fő eszközetül a szabadságot használja; másik a szolgáltatást. Indulás pontjaik és útjaik különbözök.

Az amerikaiak társas állapotja népuralmi, mely rájuk természettel bizonyos törvényeket, és bizonyos politikai erkölcsöket ruhazott.

Ugyanezen társas állapot szült náluk sok oly eredményeket és véleményeket, melyek nálunk régi aristocratai társaságaikban ismeretlenek. Lerontotta vagy módosította a hajdan fennállt viszonyokat és ujakat alapított. A polgári társaság arca szintugy megváltozott valamint a politikai világ ábrázatja.

Az angol—amerikai társaságok, születésöket a vallásnak köszönik; azért soha el nem keli feledni hogy az Egyesült—Államokban a vallás, közé vegyül, minden nemzeti szokásoknak és minden eredményeknek, melyeket a haza szül; ez reá különös hatalmat ruház.

Az Egyesült—Államokban a többség az egyeseknek egész sereg kész véleményekkel szolgál és ez által megmenti öket azon kötelességtől hogy afféleképpen magok készítsenek a magok számára. Vannak számos elméletek, bölcsészet, erkölcstan vagy politika tárgyában melyeket itt kiki vizsgálat nélkül elfogad a közönség rovására; és ha jö közlelről tekintjük a dolgot, úgy fogjuk tapasztalni, hogy itt maga a vallás is nem annyira kijelentett tudomány mint inkább közvélemény képében uralkodik.

Ugy látszik, köztünk magyarok közt az általános eszmék kedvelése oly zabolátlan szenvedélyivé fajult, hogy annak minden áron hódolni kell, Minden reggel mikor felkelek, azt hallom, hogy ismét egy általános és örökös törvényt fedeztek fel, melyről ekkorig soha semmit nem hallottam. Niucs oly közepszerü író, kinek elég volna próba—értekezése tárgyaul egy nagy királyságra alkalmazható igazságokat fedezni fel, és ki meglegületlen ne legyen magával, ha csak egész emberi nemzetet értekezése tárgyába be nem foglalhatott.

Midőn az állapotok igen egyenlőtlenek, és az egyenlőtlenések állandók akkor az egyedek lassar-

ként úgy elűtnék egymástól hogy annyi különböző emberiség van; mint a hány az osztály; ezek közül egyszerre mindig csak egyet veszünk észre és elvesztvén szem elől a kötelet, mely valamennyit az emberi nemzet roppant kebelében egyesíti, mindig csak bizonyos embereket látunk, és nem az embert látjuk.

Az Egyesült—Államokban nincs egy elme mely a gazdagság eszközeinek találgatásában és a közönség szükségeinek kielégítésében ne faradoznék. A megyék legtanultabb lakosai, tudományaikat szüntelen oly új titkok felfedezésére használják, melyek a közboldogság gyarapításáa szolgáljanak; és mihelyt afféléket találtak, azonnal sietnek azokat a közönségnek általadni.

Mert a szabad intézetek, melyekkel az Egyesült—Államok lakói bírnak, és a politikai jogok, melyeket gyakorolnak, minduntalan és ezerféle módon eszébe juttatják minden polgárnak azt, hogy társaságban él. Azok lelkét minden pillanatban azon gondolatra vezetik hogy az embereknek valamint kötelességökben úgy érdekökben áll használni feleiknek; és miután gyűlölésökre semmi különös okot nem lát, miután nekik soha sem szolgáljok, sem urok, szive könnyen hajlik a jóakaratra.

Az ember a közérdekkel eleinte szükségből aztán szabad akaratból foglalkozik; a mi előbb nála számolás volt, ösztönné válik és folyvást dolgozván polgártársainak javán, végre megszokja és kedveli a nekik szolgálatát.

Nálunk pedig az állapotok egyenlőségét első a politikai szabadságot második rosznak nézik. Az elsőnek hódolni kénytelenek lévén, iparkodnak legalább megmenekedni a másodiktól.

Amerikában mindenféle korú, állapotú szellemű emberek egyesülnek minduntalan. Nemesak kereskedés — és iparbeli társulataik vannak, melyekben mindenki részt vesz; hanem vannak ezer másfélék is; vallásbeliek, erkölcsiek; komolyak, hiábanvalók, igen átaláncsak és igen részletesek roppant nagyok és szörnyű kicsinyek; az amerikaiak társulatba állnak ünnepek adása, nevendékházak alapítása, fogadók építése, templomok felállítása, könyvek kiterjesztése, téritőknek az ellenlábosokhoz küldése végett; ez uton hoznak létre kórházakat, börtönöket, iskolákat. Ha végre valamely igazság napfényre hozásáról, vagy valamely érzeménynak egy nagy példa általi kifejtéséről van kérdés

hasonlóképp egyesülnek. Mindenütt, hol új vállalatot nálunk a kormány által láttok vezetetni, bizonyosan az Egyesült— Államokban társulatot fogtok észrevenni.

A mint az Egyesült— Államokban lakói közül néhányan felfogtak valami érzeményt vagy eszmét, melyet a világba behozni akarnak, egymást mindjárt felkeresik és midőn találkoztak, egyesülnek. Ettől fogva többé nem elszigetelt emberek ők hanem oly hatalmat képeznek, mely messze meglátszik, és melynek cselekedetei például szolgálnak; mely szól és melyre hallgatnak

Nincs azonban semmi, mi figyelmünket inkább megérdemelné, mint Amerikának értelmi és erkölcsi társulatai. Politikai és szorgalmi egyesületeiket az amerikaiaknak könnyű észrevennünk de a többi elkerüli szemünket; és ha rájuk találunk, nem fogjuk jól fel azokat, minthogy mi valami hasonlót soha nem láttunk. Pedig meg kell vallani, hogy ezek az amerikaiaknak szintoly szükségesek és talán még szükségesebbek, mint amazok.

Népuralmi országokban a társulat tudománya az anyatudomány; minden egyéb tudomány előmenetelétől függ.

Az emberi társaságokat igazgató törvények közt van egy mely szabatosbnak és világosbnak látszik valamennyinél. Hogy az emberek polgárisultak maradjanak, vagy azokká lehessenek, szükség; hogy nálók az egyesülés mestersége azon mértékben fejlődjék és tökéletesedjék a mint az állapotok egyenlősége nevededik.

Egy nemzet van csak a földön az amerikai melynél az emberek mindennap határtalan szabadsággal gyakorolják a társulatba— lépést politikai czélekből. Ugyan e nemzet maga csak az a világon, hol a polgároknak a társulatbalépés jogát polgári életben is széltére gyakorolni eszökbe jutott, és ez uton magoknak mind azon jókat, melyeket a miveltség nyújthat, megszerezniék sikerült,

Minden népeknél, hol a politikai egyesülés tiltva van, ritka a polgári társulat,

A polgári társulatok könnyítik a politikai társulatokat; de masfelől a politikai társulat különösen elősegíti kifejlődését és tökélyesülését a polgári társulatnak,

Ábrándozás tehát azt hinni nálunk, mintha a

társulati szellem, ha egy ponton megszorítva van is, azért a többen egyenlő élénkséggel fogna kifejlődni és mintha elég volna bizonyos vállalatok közös kivételét az embereknek megengedni, hogy azt azonnal megis érteni siessenek.

VII.

Az amerikaiak egy veszedelmes szabadsággal élés által megtanulják kisebbitni a szabadság veszélyeit.

Az Egyesült—Államokban majd sohasem mondják, hogy az erény szép. Róla azt állítják, hogy hasznos és ezt mindennap megbizonyítják. Az amerikai erkölestanárok nem kívánják, hogy az ember azért áldozza fel magát felelőért, mert ezt tenni nagy-lelkűség, hanem kimondják bátran, hogy, az ily áldozattételek szintoly szükségesek annak, ki azokat magára veszi, valamint annak ki belőlök hasznot húz.

Nálunk az érdek felőli tan sokkal durvább, mint Amerikában, egyszersmint nincs is úgy elterjedve, kivált pedig nincs úgy kiütitve, nálunk még ma is színlének nagy áldozatokat, melylyek többé nem léteznek.

Az amerikaiak szeretik a jól felfogott érdek által magyarázni meg életök minden cselekedeteit; egész szívességgel mutogatják meg, mint birja őket a felvilágosult önszeretet szüntelen egymás segítésére és mint teszi hajlandókká arra hogy az állam javáért idejök és gazdagságuk egy részét örömet feláldozzák.

A jól értett érdek nem igen fenséges tan, de világos és biztos. Nagy tárgyakat elérni nem törekszik; hanem sok fáradság nélkül eléri mind azokat, melyeket czélba vessz. Minthogy minden ész hozzá férhet kiki könnyen felfogja és megtartja azt Csodálatosan alkalmaztatván magát az emberek gyarlóságaihoz, könnyen nagy hatalomra tesz szert és azt megőriznie nem nehéz, minthogy a személyes érdeket önmaga ellen fordítja és e szenvedélyek vezetésére az azokat igazgató sarkantyukat használja.

A jól értett érdek tana nem szül nagy önfel-

álozásokat; de eszközül naponként apró áldozatokat; magában egy erényes embert sem tudna képezni hanem alakít sok rendes, mértékletes, szelid előrelátó, magokon uralkodó polgárokat; és ha az erényre egyenesen az akarat által nem vezet is, eljuttat hozzá észrevétlenül a szokások által.

Az amerikaiak nem fitogtatnak valami durva részvétlenséget a más élet iránt; nem mutatnak gyermekies kevélységet oly veszélyek megvetésével magokat megvethatni nem reménylik.

Ők hát vallásukat szégyen és hiuság nélkül gyakorolják, hanem redszerint még legnagyobb buzgóságukban is, oly nyugalmas, módszeres és kiszámított valamit látunk, hogy úgy tetszik, mintha inkább az ész, mintsem a szív vezetné őket az oltár zsá-molyához.

Amerikában az anyagi jólét szenvedélye nem mindig kizárólagos, de általános; ha nem mindegy ember egyformán érzi is azt, de érzi mindenki; Itt a test legkisebb szükségéi kielégítésének is az élet apró kényelmei megszerzésének gondja, közönségesen elfoglalja az elméket.

Az Egyesült—Államok lakója úgy ragaszkodik a világi jókhoz mintha arról biztosítva volna, hogy meg nem hal és oly hanyathomlok rohan azok megragadására melyeket elérhet, hogy az ember majd azt mondaná, minden pillanatban attól fél nehogy előbb megszűnjék élni mintsem azokat kóstolhatná. Megragadja valamennyit, a nélkül hogy jól markába szoritná, és azonnal kiszalasztja kezéből, hogy új éledeledek után fusson.

Az amerikai ember úgy foglalkozik személyes érdekeivel mint ha csak maga volna a világon, és egy pillanat múlva úgy neki fekszik a közügynek mintha amazokat egészen elfelejtette volna. Őt majd a legönzöbbszű haszonvágy, majd a legélénkebb hazafiság lelkesíti. Az emberi szív majd alig képes magát imiggy felosztani.

Valósággal az amerikaiak, szabadságukban jólétök legjobb eszközét és legnagyobb biztosítékát látják. Szeretik e két dolgot, egyiket a másikért. És így nem tartják azt, hogy közügybe avatkozás nem az ő dolgok; sőt inkább azt hiszik legfőbb dolguk az, hogy magok biztosítsanak magoknak oly kormányt mely nekik az általok ohajtott javakat megszerezni

engedje és mely a szerezetekkel békében élnetést ne tilalmazza.

Az amerikaiak tetteikkel bizonyítják, hogy egész mértékben érzik mennyire szükséges a népuralmat vallás által erkölcsössé tenni. Mit e tekintetben magokra nézve tartanak, oly igazság, melyről minden demócrata nemzetnek meg kell győződve lennie.

Nincs oly ország, hol a büntető igazság szolgáltatás több szelidséggel gyakoroltatnék, mint Amerikában. Míg a magyarok: fenytő törvényhozásukban, a középkor vérengző nyomait nagy gondal fentartogatni láttatnak: az alatt az amerikaiak majdnem egészen eltüntették törvénykönyvükből a halálos büntetést. Amerikában hol a születésbeli elsőbbségek soha nem léteztek, és hol a gazdagság semmi különös jogot birtokosának nem ad az ösmeretlenek, örömet összejönek azonegy helyen, és nem látnak sem hasznot sem kárt gondolataik szabad közlésében,

Amerikában a rangok egymástól a polgári társaságban csak igen keveset az egész politikai világban pedig éppen semmit nem különböznek s az amerikai ember nem hiszi' hogy felei közül bárkinek is különös figyelmekkel tartoznék és maga részére nem jut eszébe efféléket követelni. Mivel nem látja érdekében állónak igen esengeni néhány polgárainak barátsága után nehezen képzeli magának, hogy valaki az övét megvetné, nem nézván le senkit állapotja végett nem gondolja, hogy valaki ugyanazon okból őt lenézzé, és mind addig, míg a megbántást világossan nem látja nem hiszi, hogy sérteni akarták.

A társasági állapot természetől hajlandókká teszi az amerikaiakat arra, hogy egy mást apró dolgokban egy könnyen megne bántásák. Másfelől pedig a népuralmi szabadság, melyel élnek, egészen átviszi e szelidséget nemzet erkölcsükbe. Nálunk naponként látjuk hogy az egy osztályból való emberek örömet segítenek egymáson; mindnyájan ugyanazon bajoknak vannak kitéve, és ez elég arra, hogy azoktól egymást költsönösen megvonni, iparkodjanak, bármely keményszívűek, vagy önzők legyenek is egyébiránt. Midőn tehát valaki közülök veszélyben forog és őt a többiek egy kis mulékony áldozattétel vagy rögtöni részvét által megmenthetik, nem mulasztják el azt megkísérteni: Nem mint-ha sorsában mélyen részt vennének; mert ha történetből segítségére szánt igyekezeteik sikeretlenek, őt azonnal

elfelejtik és visszahúzódnak; hanem köztök némi alatomos és majdnem akaratlan egyetértés jött létre, melynél fogva kiki tartozik a többinek pillanatnyi segítséggel, és azt viszont maga részére is követelheti.

Terjeszszétek egész népre ki azt, mit csak egy osztályról mondok és meg fogjátok érteni gondolatomat.

Minél egyenlőbbek lesznek az állapotok, annál inkább kimutatják az emberek az egymást lekötelező kölcsönös hajlandóságot.

Az amerikai leányt sokkal előbb; mintsem férjhez menő volna, elkezdi lassanként felszabadítani az anyai gyámság alól; a gyermekkorból még alig lépett ki egészen, mikor már magától gondolkodik szabadon beszél és önként cselekszik; előtte a nagy világ képe mindig kitéve áll; nem hogy attól szeméit elvonni igyekeznének, sőt inkább azt vele napoként többit láttatják; és megtanítják, mint tekintse azt bátor és nyugodt szemekkel. E szerint azon vétkek és veszélyek, melyeket a társaság mutat, csak hamar felfedezvék előtte; azokat világosan látja, család nélkül megítéli és velek félelem nélkül szembe száll; mert el van telve bizalommal saját ereje iránt és bizalmában csztolni látszanak minden körülötte levők.

Azért is az amerikai nevendék — leánynál soha sem kell keresni a születő vágyaknak közepette ama szüzi nyíltságot, sem azon mesterkéletlen és őszinte kecsket, melyek rendszerint egy magyar hölgnél a gyermekkorból serdült korba átlépést kísérni szokták. Az amerikai leány, bárminő koru legyen is, ritkán mutat valami gyermeki félenkséget és tudatlanságot. Valamint a magyar szüz úgy ő is tetszeni kíván; de tudja szabatosan, hogy mi áron. Ha rosszra nem vetemül is, legalább ősméri azt és inkább tiszta erkölcsessel, mintsem szüz gondolattal bír.

Valóban könnyű észrevenni, hogy az amerikai leány, azon függetlenségének közepette is, melylyel első ifjúságától fogva bír, soha magának egészen ura lenni meg nem szünik; él minden megengedett gyönyörűségekkel, a nélkül, hogy valamelyiknek magát neki adná, és okossága nem tágit a féken ha azt gyakran megereszteni látszik is.

Nálunk, hol mi véleményeinkbe és izléseinkbe minden idők maradványaiból, csodálatosan oda szoktunk

még keverni valamit, gyakran megtörténik rájtunk, hogy a nőknek félénk elzárkózott és csaknem kolostori nevelést adunk, mint az aristocrátia idejében szokták, és aztán egyszerre kalauz és támasz nélkül hagyjuk őket a népuralom társaságtól elválhatlan rendetlenségeknek közepette.

Bár az amerikaiak igen vallásosak is, azért nem támaszkodtak egyedül a vallásra az asszony erényének megőrzésében; okosságát igyekeztek felfegyverkezteni. Itt is, mint sok egyéb körülményekben, azon egy ösvényt követték űk. Eleinte hihetlen törekvéseket követtek el a végre, hogy a személyes függetlenség maga szabályozza magát, és csak midőn az emberi erőnek utolsó határaitra jutottak, hívták végre a vallást segítségül,

Vannak nálunk oly emberek, kik a nemek különböző sajátságait összekevervén, a férfiből és nőből nemcsak egyenlő, hanem hasonlatos lényeket is akarnak csinálni. Egynek, mint a másiknak ugyanazon foglalatosságokat adják elébek ugyanazon kötelességeket szabják és rájuk ugyanazon jogokat ruházzák; őket mindenféle dolgokban, munkákban, gyönyörűségekben és ügyekben összevegyítik.

Könnyű átlátni, hogy kik így akarják egyik nemet a másikkal egyenlővé tenni, mindenikét lealacsonyítják; és hogy a természet műveinek e durva elkeveréséből csak hitvány férfiak és beestelen nők foglalatosságok származni.

Az amerikaiak nem így fogták fel a népuralmi egyenlőség azon nemét, mely az asszony és férfi közt alapulhat. űk úgy gondolkodtak, hogy miután a természet oly nagy különbféleséget állított fel a férfi és nő physical és erkölcsi alkotása között, világosan kijelölt célja volt, különböző tehetségeiknek, különböző használatot szabni ki; és azt itélték, az előhaladás nem abban áll, hogy különböző lényeket majd nem ugyanazon dolgokkal foglalkodtassanak, hanem annak elérésében, hogy mindegyik közülök lehető legjobbban végezze a maga munkáját. Az amerikaiak a két nemre a politikai gazdaságnak ama nagy elvét alkalmazták, mely kortunkban az ipar tárgyában uralkodik. Gondosan felosztották a férfi és nő foglalatosságait, hogy a társasági nagy munka annál jobban menjen véghez.

Amerika a világon az az ország, hol legállandóbb

gond van arra, hogy a két nem számára pontosan elválasztott eselekvési vonalok jeleltessenek ki; és hol azt akarták, hogy mindegyik egyenlő lépéssel haladjon de mindig külön ösvényeken. Amerikában nem láttok nőket, kik a család külügyeit igazgatnák, kereskedést folytatnának, vagy végre a politikai körbe is beférköznének de nem fogunk ott találni olyanokat sem, kik magokat a földművelés durva munkáira, vagy bármi testi erő kifejtését megkívánó foglalatosságokra adni kénytelenek volnának. Nincs oly szegény család, mely e szabály alól kivételt szenvedne. Ha az amerikai nő a házi foglalatosságok csendes köréből ki nem bujhatik, abból kilépni soha sem is kénytelen.

Oly nép mint a miénk, mely századokig kasztok és osztályok uralkodása alatt élt, csak többé, kevesebbé bajos átalakulások hosszu során keresztül, erőszakos törekvések által, és számos viszontagságok után, melyek alatt a vélemények és hatalom gyorsan változtatgatják helyöket, jut el népuralmi társas állapotra.

Mar mikor e nagy forradalom véget ért is, még sokáig fenmaradni látjuk az általa szült forradalmi szokásokat, és réá mély izgattatások szoktak következni.

De oly népnél hol a rangok majd nem egyenlők semmi látszó kötelék az embereket nem egyesíti és helyökön állandóan meg nem tartja. Senkinek köziülök állandó joga vagy hatalma az uralkodásra nincs, és senkinek állapotjával az engedelmeskodés együtt nem jár: hanem kiki némi tanultsággal és némi segédforrásokkal bírván, maga választhat magának ösvényt és azon feleltől különválva járhat.

Az amerikaiak azt hiszik, hogy a társasági hatalomnak, minden államban egyenesen a néptől kell kifolyni; de ha egyszer e hatalom megvan alapítva, rá nézve ugyszolván, semmi határokat nem képzelnek és készek elősmerni, hogy annak joga van mindent tenni.

Vannak bizonyos vétkek és bizonyos erények, melyek a magyar alkotmányához voltak ragadvá, és melyek az új népek nemtőjével elannyira ellenkeznek hogy azokat közükbe bevinni nem lehetne. Vannak oly jó hajlamok és oly rossz ösztönök, melyeket amazok nem ösmertek és melyek emezeknek természetökben fekszenek; oly eszmék melyek amazok

képzetében önként fogamszanak és melyeket emezek lelke félrevet. Majd oly két különböző emberiségek ezek, melyek közül mind egyiknek megvannak saját elsőbbségei és fogyatkozásai.

Jól vigyázzunk tehát, nehogy a most születő társaságokról oly fogalmakkal ítéljünk, melyeket a már nem létező társaságokban meritettünk. Ez nagy igazságtalanság lenne, miután e társaságok szörnyükép különbözővén egymástól össze nem hasonlíthatók.

Nem igen lenne igazságosb az is, ha a korunkbeli emberektől oly személyes erényeket kívánnánk, melyek őseik társasági állapotjából eredtek, miután maga e társasági állapot leomlott, és omlása közben minden jót és rosszat, melyek vele együtt jártak, összekeverten magával ragadott.

De korunkban e dolgok még nincsenek jól megértve. Látok kortársaim közül sokakat, kik a régi társaság aristocrata alkotmányából eredett intézetek, vélemények és eszmék közt válogatni akarnak; készek volnának lemondani némelyekről de szeretnék megtartani a többit és átvenni magokkal az új világba.

Ezek véleményem szerint idejüket és erejüket tisztességes de sikertelen munkára fecsérlik.

Nem az többé a kérdés, mint tartjuk meg azon személyes elsőbbségeket; melyeket az állapotok egyformátlansága szerez az embereknek, hanem mint biztosítsuk amaz új jókat, melyeket az egyenlőség adhat. Nem azon kell iparkodnunk, mint tegyük magunkat atyáinkhoz hasonlókká, hanem arra törekednünk hogy a hozzánk illő nagyság és boldogság nemét elérhessük.

Látok nagy veszélyeket: melyek elháríthatók, nagy rosszakat, melyek megelőzhetők, vagy megszoríthatók, és mind inkább megerősödöm azon hiedelemben, mikép a magyaroknak arra, hogy becsületések és boldogok lehessenek, még elég csak akarniok.

Tudva van előttem, mikint többen kortársaim közül azt gondolják, hogy a népek, soha sem uraik, ide lent magoknak, és hogy kénytelenek nem tudom miféle győzhetetlen és érdem nélküli erőnek engedni, mely eredetét a fajnak, földnek vagy éghajlatnak előbbi történeteiből veszi.

Ezek hamis és alávaló tanok, melyek soha hitvány embereknél és gyáva nemzeteknél egyebet nem

szülhetnének; a goudviseles az emberi nemet sem egészen függetlenné sem épen rabszolgává nem teremtette Van minden ember körül egy változatlan kör, melyből kilépnie nem lehet; hanem annak roppant határai közt az ember hatalmas és szabad; így van a dolog a népekkel is.

A magyarok már meg nem tehetnék, hogy náluk az állapotok egyenlők ne legyenek; hanem tőlök függ hogy őket az egyenlőség szolgaságra vagy szabadságra, felvilágosultságra vagy vadságra, boldogságra vagy nyomoruságokra vezesse.

VIII.

A magyarok utopiákra építettek, népszabadságot és jólétet, új formák, új törvények által akartak elérni és csak a szolgaság függését és nyomorát érték el, annak tehát egyedül csak ők az okai.

A ki egy nemzetet elbátortalanít, önbizalmától megfoszt, csüggetteggé lemondóvá tesz; szóval, önkormányzati férfias erényeitől megfoszt; politikai bölcsesség helyett legveszélyesb mérget árul.

Egy nemzetnek kell, hogy legyenek változhatlan nemzeti elvei, hogy következetes, szilárd és önálló lehessen; hogy tehát megsemmisülésének magvát önmagában ne hordja, hogy saját magának tagadása ne legyen. Ki a nemzeti ősi elveket nemzeti előítéleteknek, az ősi függetlenséget, önállást álomnak nevezte az kiszáritja a sziveket, és csak énséget és közönnyt kelt, következőleg csak egy korcs és semmiházi utónemzedékre számolhat.

Egy nemzetnek vannak saját szentségei, vannak házi védszentjei, kiket kiváló kegyelet és tiszteletben kell, hogy tartson, mint a romai nép házi isteneit. Ki történetünket, legszentebb emlékeinket sárral dobálja, nemzeti hőseinket, mátyrjainkat, mint házárthatos kalandorokat és hóbortos ábrándozókat tünteti fel; ki a hazafiui legszebb áldozatokat egészen elhibázott vér— és könyvazarlásnak állítja, az nem lehet jó hazafi.

Egy nemzetnek kell, hogy legyen becsülete, és

arra minden jóra való nemzet épen oly feltékeny, mint egyes ember Ennek utja pedig az önbecsérzet. Ki önmagát nem becsüli, az erény szavát sem hajlandó hallani. Ki a nemzeti becsületet alárendeltségben és abban helyezi, hogy más nemzet által kormányoztassék, melynek ő csak teherhordó állatja, az megfosztja nemzetét attól, mire legnagyobb szüksége van, annak tana nemcsak hibás, de megalázó is, mi legnagyobb vád:

Egy nemzet hős és elszánt kell, hogy tudjon lenni ha veszély van, ha minden kockán feroz. Ki a meglapulást állítja a polgár első kötelességének, és hogy másképp ne is tehessen, megfosztja fegyverétől, az ellentállás lehetőségétől jogi és harczterén, törvényekkel köti meg kezét, hogy jót önmagával ne tehessen; az már merényletet is követ el nemzete ellen.

Ime egész virág ágya a mindenféle politikai veszélyes bűröknek!

Nálunk nemzeti lehetetlenség ápolatik, és a felelem eljárása böles óvakodásnak kereszteltetik, ebből nem születhetik életre való nemzeti politika. Ha már arra kárhoztattuk magunkat, hogy önmagunkon önmagunk ne segíthessünk, csak koldu'nunk lehet azt. Ily olező böleseséggel és kényelmes eszközökkel el lehet aztán harácsolni a nemzetnek drága vérrel szerzett, és erélyes kitartással megőrzött ősi örökségét, de őt szabaddá, boldoggá és nagygyá tenni soha.

Polgári szenvedély kell veszély idején, és éreznünk kell azt, hogy másokban felköltjük. Egy nemzet szenvedély nélkül soha sem lehet szabad nemzet. Csak a gyengék és gazok igyekeznek meggyőzni, hogy a szellem és szív levertsége lehet vitalis feltétele a nemzetek méltóságának, és hogy a bátortalanság csendje, biztos jele böleseségünknek és tapasztalásunknak. Minden a mi nagy, lármát okoz a világban, és a szabadság nagy dolog. Tisztelet és elismerés tehát mindenkinck, ki szavát emeli mellette. —

A pártok Amerikában a szükséges rugók melyek a társadalmi dagályt és apályt folytonos jótékony mozgásban tartják; és míg egyrészt az erkölcsi és politikai poshadást megakadályozzák, a másiktól az ellentétes irányzatokat egyensúlyozzák.

Minden cél kivitelére egyesített erő, rend és fegyelem mellözhetlen feltételek: vagy is kell a párt-szervezkedés. Nálunk azonban, egy körülményről felejtkeznek

meg, hogy az igazság felfedezésére nem kedvező a pártszellem. Réshajlatlanság, véleményi függetlenség kell ahhoz, mint mellözhetlen feltétel, mi pártszellem és pártfegyelem mellett annyival kevésbé lehetséges, minél erősbek azok. Az igazat, a helyest, a jót egyesített erővel kell megőrizni, védeni, de előbb az igazat; a helyest, a jót felfedezni, megállapítani kell.

A pártérdek nálunk közérdek helyébe lép. Nem a köz jó, hanem a pártszempont az irányadó. És ezen természetes gyöngéje különösen akkor ellenálhatlan és rohamos, midőn az ily állapot melynek gyökere nincs csak a párt erőfeszítései által tartható fenn. A szabadsági kérdés uralmi kérdéssé válik, és a párt hatalom minden, mert csak általa létesíthető minden; Feláldoztatik annak az elv, a haladás, sőt meglazul maga a morális fék is.

A pártok Amerikában azért szükségesek mert feladatuk kölcsönösen egyensúlyozni, mérsékelni egymást, és így gátjai a megfontolatlan, egyoldalú és gyorsított eljárásnak.

Nálunk a felszentelt párturalom csak botrányos vesztegetés, erőszak, törvény- és jogtiprás, sőt polgári vér árán tartható fenn.

Eddig csak vitatkoztunk a zöld és fehér asztalnál, erősb vagy gyarlóbb érveket használtunk, de ma már nem értjük egymást; és merő piszkolódás a napilapokban, és szemérmetlen leszavazás a tisztelt háiban.

Eddig a meggyőződés adta a szót ajkunkra, ma már, midőn a „bölcsek„ annyira megsaporodtak közöttünk, a szemetes dombokon keresik azokat.

A magyarok elhagyák Ithakájok szerény, de biztos révét, és már a nyílt tengeren találják magukat, és eldobták kezekből azt, mire okvetlen szükségük van: a kormányrudat és evezőt, — bizonyára tehát most már nem tőlük függ többé, hogy meneküljenek, és legfeljebb is csak azzal biztathatják magukat, hogy talán a jó szerencse még parira segítheti őket. Az éppen átka minden hamis helyzetnek, melybe sodortatjuk magunkat, hogy nincs meg többé az akarat azon önkénytelensége, és az önmunkásság azon biztonság, mit semmi más meg nem adhat.

Ha egy kormány a nemzeti önállás, tehát a nemzeti méltóság és becsület ösvényéről lesiklott, mert minden támasztól magát megfosztá, ki tudná hogy hol

áll meg? de hogy vesztébe siet, az iránt nem lehet semmi kétség.

Csak lázadó állíthatja, hogy a politikai szabadságot és törvény előtti egyenlőséget jobban lehet elérni öldöklő válságok, mint a törvényes és szakadatlan törekedés, a jog és áldozatok állhatatos erélyesége által. Épen az a mostani magyar szabadság szerencsétlensége, hogy forradalomból származva, annak tesz szakadatlan szolgálatot.

Hiszen a szabadság a kötelesség által korlátolt jog. De a kötelességek csalahatatlan intézője és őre a vallás; a hol ez tiportatik, ott összezavarják a jogot és kötelességet, és felfordúl a társadalmi rend.

A biztosságot Amerikában esupán a vallás adja meg; azért, ha korlátot akarunk szabni mint egyesek, úgy a többség zsarnoksága ellen, azt egyedül a vallásból meríthetjük, azért a lelki társadalmat mindenkor első hatalomnak ösmerjük el.

A vallás nem vész el, hanem a nép és szabadság. A vallásra lehet mondani, hogy mint bűvös vadság, kaczagva dobálja magától századok óta a megsemmisítés golyóit. Ámde elvész a szabadság, elvész a nemzet nálunk, mert nincs polgárisultság vallás nélkül! Hiába sokasítják az iskolákat, folyon bár utczákon a tudomány vallás nélkül, mely a gögös embe-
reket egyedül képes együvé fűzni, csak nagyobb lesz a vadság, mert tudomány által eszélyesb lett. Egyik gonosz tett szüli a másikat. Azért történik, hogy mint Montalembert mondja, az utczai kormány rendesen kasszárnnyába vezet. És ekkor egyénekből lesznek kisebb nagyobb csordák, kiket emberfeletti lénynek tekintett autocrata kormányoz. És az-e nekünk magyaroknak hi-
vatásunk, hogy hajcsár - üvöltésre mozogjunk? és örüljünk, hogy nyugton földet turhatunk.

Korunk osterá szinte a növekedő szegénység, és perczenkint szélesb körvonalokban emelkedő elégedetlenség, mely vég nélkül töltözni akar e világ javaival.

A társadalom Amerikában értelmes lények egyesülete, kik egy hatalom alatt kölcsönös anyagi és szellemi tökéletesedésök végett élnek. A kötelek, mely őket összefüzi, daczára a gyakori érdekek — ellenzésnek a szeretet. Ez ugyanaz az értelmi lényeknél, a mi a természeti tárgyaknál a vonzerő. Valamint nem lehet oly ellemekből testet alkotni, melyek egymáshoz

nem vonzanak, úgy társaság sem lesz oly emberek között nálunk, kik egymást nem szeretik.

A társadalomtól illetőleg annak kénykedő és vezénylő létszerétől, az államtól, a pusztá jogbiztosság és jogosság, közjólét megvalósításán kívül még több más is követeltetik, és azon mérvben a mint ezen egyéb feladatoknak is megfelel, neveztetik a társadalmi szerkezet helyesnek és tökéletesnek. Kivántatik a társadalomban élő polgárnak szellemi és erkölcsi kifejlése.

Ha a társadalom célját kérjük, az a szerint idomul, a minő az ember célja.

Napjaink meghasonlása, állapotunk visszasága onnét van, hogy ellenmondásban vannak fogalmaink, társadalmi intézményeink emberi céljainkkal. Politikai forradalom elégtelen, társadalmira van szükség!

Ujra kell teremteni a belső embert, t. i. fogalmait, meggyőződését.

IX.

Korunk méltán mondatik átmenet kornak, melyben minden erők, elemek és érdekek még folytonos surlódásban léteznek az ó és új eszme és elvek közötti harc még végét nem érte idealizmus és realizmus egyéniség és állammindenhatóság, rend és szabadság még helyes egyensúlyát föl nem lelte, igazi organikus közvetítésnek még nem örvendhet. A küzdő elemek olajágát tartja a morál, a mennyiben a nyüzsgő eszmék tömegébe erkölcsi elem vegyül, annyiban remélhetni a létesülő intézményeknek tartósságát, és várhatjuk áldásos befolyásokat.

Él kell fojtani, eltörülve a kényszert; meg kell semmisíteni eltávolítva a társadalomból a nyomort, nyakánál kell megragadni a bajt, behelyezvén az embert mint azon jogokba, melyeket állítólag a természettől nyert.

A társadalom alkatrésze Amerikában a hatalom. Ez zárkóve az épületnek, a mint kivetetik, összedől az ivezet. Az ember szabad, de ép azért mert szabad, életföltétel rá nézve a kormányzó hatalom, mert

rendet szabad lényeknél csak hatalom, erő alkothat. Csak az által lehetünk szabadok egyenkint.

Az nem lehet célunk nekünk sem továbbra hogy tökéletlen bevégezetlenségben éljünk. A törvény életét csak úgy biztosítjuk, ha az igazságba ültetjük gyökerét. Hogy pedig ezt a nyers erő alatt elérni csakugyan lehetetlen, példa rá a sok lázadás mely hazánknak annyi vérebe annyi romlásába került, és melynek utófájdalmait a folytonos kitöréstől félelem is súlyosítja.

Nálunk az általános rendszer zürben csak ama magas szellemek bírnak a köznapiság zöméből kiemelkedni, kiket a vallás fénye vezérel.

Nálunk most az önkény magára, democratia, köztársaság parlament nevet öltött. De a formák és nevek nem fogják még is meghozni a szabadságot.

Mert a szabadság lényege abban áll, ha magunkat belső okokból, minden külső kényszer nélkül valamire elhatározzuk. Ezen szabad önelhatározás a polit. és társadalmi szabadságnak is feltétele. Joga van tehát az embernek saját ügyeit belátása szerint rendezni, meg nem sértve mások jogait. Ezen szabadság nemcsak az egyén közvetlenül személyes ügyeire nézve áll fenn, hanem a társadalmi körökre és egyesületekre nézve is, a melyekben az egyén élete mozog.

De nyomoraink nagy része azon szélfuvalom szárnyán jött el hozzánk, mit sajtónak hívnak. A sajtó Amerikában oly ártatlan, mint a szellő, mely egyszer széthordja a virág, kelyhek magvait és termékenyít, máskor meg dögleletes levegőt visz tova. Minden a sajtó kezelőitől függ. A sajtónak jelen dühe nálunk a szellemek balgatag majd ellenséges irányából ered.

Ha azt akarjuk, hogy a polgárosodás a valóságos haladás útján menjen előre, ha a forradalmot le akarjuk fegyverezni, fél kell szabadítani az egyént, ki kell fejteni az egyéni szabadság feltételeit. Az állam tulságos nehézkedése mindenütt rosszat szülvén; a vallás ügyébe való avatkozás legkárhozatosabb. A gyermeknevelés Amerikában a nép elvitázhatlan joga és kötelessége.

Mindezekhez tehát az államnak semmi köze, az államnak nincs a gyermek fölött olyatén joga a minővel nem bír az atya felett, és valamint nincs jo-

ga a minővel nem bír az atya felett, és valamint nincs joga ratukmálni az atya eszméit, hitét, nézetét, úgy nincs is hivatása ezt tenni a gyermekkel. Sőt mondhatjuk, hogy az atya, mint polgár, az állam által védelmezett szabadságainak egy részét, közjóra feláldozni tartozik, de soha nem atyátságát!

Mi tehát az állam joga a nevelés körül? Ám csak az általános felügyelet a mennyire ezt mások szabadsága és biztonsága igényli. Ezenkívül van joga és kötelessége pótolni az atyát, ha ez a nevelést elmulasztaná lomhaság vagy szegénységből: mert a gyermek is ember, tagja a társadalomnak, van tehát joga védetni az államtól.

Amerikában a kötelességnek egyedüli alapja a vallás és a kötelesség legüdvösebb enyve a társadalomnak. A lelkiismeret ugyanis pótolja mindent, de a lelkiismeretet nem pótolja semmi, Hiába beszélünk jog, közjó, közérdekről, mert cselekvésirányul mindenki mégis csak saját érdekét tüzi ki; épen ott tűnik ki a vallás hatalma, hogy ez végtelen érdeket nyújt arra nézve, hogy előmozditsuk a közjót. E végből Amerikai törvényhozás távol attól, hogy dörén elvetné a vallást, inkább a társadalom megerősítése végett utat egyengetett neki a társadalom minden részébe.

A ki valamicskét tanult, tudja hogy Amerikában van öngazgatás, de nincs municipalis rendszer, van helyhatósági önkormányzat de nincs törvényhatósági szerkezet; ellenben nincs ugyan közigazgatási, de van törvényhozási őszpontosítás.

Törvényhatóság és helyhatóság; — törvényhatósági, vagy is municipalis rendszer: és helyhatósági önkormányzati rendszer: ez két különböző fogalom.

Mi sem tévesebb, mint azt képzelní, hogy az amerikai parlament csak törvényhozó testület. Az amerikai parlamentben egyesül minden államhatalom. A parlament törvényhozói, birói, közigazgatási hatalmat gyakorol. Ez a teljes parlamentarismus.

Amerikában valamint az egyén alapja a társadalomnak és államnak! úgy az egyén jóléte, boldogsága, és a mi ennek elérésére feltétlenül szükséges, a cselekvési lehetőség, tehát szabadsága képezi alapját az összes egész jólétének, boldogságának és szabadságának

Az egyéni szabadság, a szabadság minden egyéb

nyilvánulási módozatának alapja és nélkülözhetlen tényezője, úgy annyira, hogy nálunk hol az egyéniség háttérbe van szorítva, a látszólag legkitünőbb, legragyogóbb szerkezet mellett sem szólhatunk valódi jólétről, valódi szabadságról.

A társadalmi és állami lét minden mozzanatában a legfőbb sőt egyedüli tényező az egyes ember mint különálló, mint teljesen kikerekített egyéniség, ez azon elem, melynek számtalanszor egymás mellé való helyezése által az egész társadalom létrejő.

Az egyéniség, az önösség érzete, nem a polgárisultság eredménye, nem is bizonyos körülmények ösztetálalkozásának szüleménye; természetünkben gyökerezik az, egy szóval velünk született érzet, kiegészítő része az öntudatnak.

Minden ember, ki egyszer öntudatra ébredt, többé—kevésbé élénken, de kétségkívül birni fog egyéniségének érzetével is, és iparkodni fog azt érvényesíteni, egy részről létrehozván azon körülményeket, melyek annak fejlesztését előmozdítják, más részről pedig elhárítván azokat melyek azt gátolják.

Nálunk minden eszme és fogalom, mert bizonyos érdekek megőrizhetése végett nem tűr ellenmondást és bírálatot, zsarnokivá válik Kényszeríti az egyeseket az általános véleményhez esatlakozni, és így lehetetlenné teszi a szabad megvitatást, az egyéniség ez alapfeltételét, mi által az egyéniség megbénítást, ha nem teljes megsemmisülését eszközli, kivált ha az ily fogalom roppant horderejű, a társadalmi élet minden rétegeit átható viszonyokra vonatkozik.

A szabadság Amerikában nem egyéb, mint akaratképeség és tehetség, ez akaratot létesíteni is, minden más forrásból, vagy kívülről származható befolyás nélkül; nem egyéb mint önhatározás, eslekvési korlátlanosság.

Elismer és elfogad ugyan korlátekat, a társadalmi lét érdekében, de csak úgy, ha a társadalom teljesen biztosítja azon előnyöket, melyeket az egyes egyedül állva, önerejéből sohasem volna képes létesíteni.

Legnagyobb veszély fenyegeti nálunk az egyéni szabadságot a tisztán társadalmi téren, midőn a közvélemény az emberek gondolkozására, életmodjára, hajlamaira, érzületeire terjedvén ki, ugyanazon formákba szorítani és így egyenlősíteni iparkodik, még azon

esetekben is, midőn azok egyedül magára az egyénre vonatkoznak, nem pedig az embereknek egymáshoz való külső viszonyaikra.

Mert a társadalomnak, az emberek gondolkozását, nézeteit, hajlamait egyenlősítő, mindent általánosító és ugyanazon formákba szorító iránya, lassanként megszüntetven a különbségeket, eltünteteti az önálló egyéniséget, és ennek folytán magas fokra jut, de tovább nem haladó megállapodott polgárisultságot eredményez.

Ugy tetszik, hogy hazánkban a gondolatbátorság még nem fejlődött oda, hová az egyéni szabadság érdekében jutnia kellene. Nálunk, úgy látszik, az emberek még sokkal részrehajlóbbak saját véleményeik iránt, hogysem azok valóságára felett kételkedni bátorodnának, vagy hogy épen azok gyenge oldalait belátni és bírálni merészelnék. Eléggé bizonyítja ezt azon kicsinylés, melylyel különbség nélkül mindenkire tekinteni szokás, a ki nézeteit megváltoztatta, ha mindjárt hosszas benső küzdelem, és az ellenokok helyességének belátása folytán történt is az ily elszakadás.

Ugy tetszik nálunk a zsarnokság jogos kormányforma, igazoltnak tekinthető minden oly eszköz, mely e célzt előmozdítja. Mert a szabadság: mint elv, nem alkalmazható semmi oly állapotban, mely megelőzi azon korszakot, midőn az emberiség végre képessé válik kölesönös szabad vitatkozás által haladni a fejlődés útján. Mindaddig nincs egyéb teendőjük a népeknek mint feltétlenül engedelmeskedni egy Akbár vagy Nagy Károly parancsainak, ha ugyan elég szerencsések egy ilyenre szert tehetni.

A szabadság Amerikában abban áll, hogy saját javunkra, saját modjaink szerint törekedhetünk, mindaddig, míg ez által másokat jólétüktől meg nem fosztunk, vagy őket annak elérésében nem gátoljuk. Saját egészségének, legyen az bár testi értelmi vagy szellemi, mindenki maga a legjobb gondviselője. Többet nyer az emberiség mondják az amerikaiak az által, ha megtűri, hogy mindenki saját tetszése szerint éljen, mint ha arra kényszeríti az egyest, hogy mások tetszéséhez alkalmazza életmódját,

Az egyén szabadságának korlátozását Amerikában ezen mondat fejezi ki: nem szabad mások ártalmára lenni.

Nálunk nem az egyesek jelleme, hanem a hagyományok és mások szokásai szolgálnak magatartási szabályokul, tehát hiányzik az emberi boldogság egyik leglényegesebb alkatjelleme, és különösen az egyéni és társadalmi haladás fő kelléke.

Amerikában az ember rendeltetése, az, melyet elébe az ész örök, változatlan parancsa tűz, nem pedig mint nálunk, határozatlan, mulékonny vágyak tüntetnek fel, nem egyéb, mint képességeinek legtökéletesebb összhangzatos kifejtése, egy teljes önálló egészszé.

Nálunk az emberi természet csak egy gép, mely valamely minta szerint készítve, csupán csak az elébe adott munkát végezi. Amerikában pedig oly fa, mely minden oldalra terjedni és fejlődni iparkodik, azon benső erők irányzatához képest, melyek belőle élő dolgot alkotnak.

Nálunk nem azért cselekesznek helytelenül az emberek mert erős vágyakkal bírnak, hanem, mert lelkiismeretök gyöngé, Erős indokok és gyöngé lelkiismeret között nem létezhetik természetes összefüggés.

Van hazánk közvéleményének egy sajátos jellemvonása, mely azt kiválólag türelmetlenné teszi egyéniség minden szembeötülő nyilvánulása iránt. Az emberek általában véve nemcsak korlátolt elmével hanem korlátolt hajlamokkal is bírnak, nincsenek oly annyira erős izléseik és vágyaik, hogy valami szokatlant követethetnének el, következésképp nem képesek azokat megérteni, kik olyanokkal bírnak.

Az emberi haladásnak fennálló gátja nálunk a szokás zsarnoksága is, és ez folytonos ellenkezésben áll azon vágygyal, mely a szokásosnál valami jobbra törekszik, és melyet a körülményekhez képest majd a szabadság majd a haladás vagy tökéletesedés szellemének neveznek.

X

Nálunk az államnevelési rendszer nem egyéb, mint egy mesterfogás, az embereket mind ugyanazon minta szerint képezni.

Nálunk a nép megszokta, hogy mindent a kor-

mány tesz helyette, vagyis inkább hogy ő maga semmit sem tesz a nélkül hogy a kormánytól nemcsak engedelmet kérne, hanem hogy még a eselekvés mikéntjét is meg ne tudakozná, tehát természetesen a kormányt teszi felelőssé mindazon bajért, mely őt éri, és ha e bajok meghaladják béketűrését, feltámad a kormány ellen, és kitör a forradalom; mire aztán akad valaki, a ki a nemzettől nyert jogos hatalmánál fogva, vagy a nélkül is, a kormányra lép, és rendeleteket oszt a bürokratának, és minden körülbelül úgy foly tovább, mint azelőtt; a bürocracia nem változik és senki nem is képes helyét elfoglalni.

Egészen másként áll a dolog Amerikában, mely megszokta ügyét önmaga intézni.

Ha az amerikaiak egyszerre csak kormány nélkül maradnának is, minden kis testület képes lesz magának náluk azonnal kormányt teremteni és bármely közügyet elegendő renddel, értelmiséggel és határozottsággal intézni. Ilyennek kellene lenni minden szabad népnek; a mely nép erre képes, bizton remélheti, hogy szabad lesz; az ily nép sem egyesek, sem valamely testület előtt nem fog szolgálilag meghajolni, csak azért, mert ez utóbbiak képesek a központ kormány rudját megragadni és irányozni. Semmiféle bürocracia sem keesegtetheti magát azon reménnyel, hogy az ily népet oly tettek elkövetésére vagy oly valaminek eltűrésére bírhatja, a mi neki nem tetszik. A hol ezóban mindent a bürocracia végez, mint nálunk ott semmi sem létesülhet, a mit a bürocracia valóban elnevez. Az ily országok alkotmánya nem egyéb, mint a nemzet tapasztalásának és gyakorlati ügyességének szerves összpontosítása egy fegyelmezett testületben, melynek feladata: a nemzet többi részét kormányozni, és minél tökéletesebb e szervezet magában veve, minél nagyobb képességgel bír a különböző osztályok legkitünőbb tehetségeit magához édesgetni és egyéneket megnyerni, annál tökéletesebb valamennyinek szolgáltsága, még magának a bürocratiának tagjait sem véve ki. Mert a kormányzók ép oly rabszolgáik nekik mint a kormányzottak. Egy főispán ép úgy a zsarnokság teremtménye és eszköze mint a legegyszerűbb földműves. Az egyes szolgabíró az alacsonyabb rabszolgája megyéjének, pedig maga a megye csak tagjainak együttes hatalmáért és fennsőbbiségeért áll fenn.

Az amerikaiak ellenben azt hiszik hogy valamely állam csak annyit ér, a mennyit alkotó elemei, az egyének érnek, és az oly állam, mely a polgárai értelmi fejlődésének és fenségének érdekeit képes hátterbe szorítani, valamivel több kormányzati ügyesség, vagy ennek azon látszata előtt, melyet az ügy kezelése részleteiben a gyakorlat nyújt; az oly állam mely az embereket eltörpíteni iparkodik, hogy így, ha mindjárt jótékony czélokra is, annál engedelmesb eszközökül használhassa — csakhamar kénytelen lesz belátni, hogy kis emberek soha sem voltak képesek nagy dolgokat létesíteni, és hogy a gépezet tökéletessége, melynek mindent feláldozott, végre is mitsem használ, mert hiányzik az életerő, melyet, hogy a gép nyugodtan működhessék, önmaga erőszakosan megsemmisített.

Amerikában a helyhatósági önkormányzat lényeges kiegészítő részét, sőt feltételét képezi a valódi felelős miniszeri kormányzatnak. Nálunk pedig a miniszeri kormányzat helyhatósági önkormányzás nélkül bureaucrátiára fajult.

A szabadelvűség nálunk csupán álarcz — nagyra-vágyó aristokratikus irányzatok eltakarása végett, — nem igazságért küzd.

A szabadság igénye nálunk tehát a törvényhozási erő központosítása mellett egy másik oldalon védelem és biztosítékok nélkül maradt.

Amerikában pedig az intézmények láncolatában foglal helyet a törvények kizárólagos uralkodását minden önkény ellenében biztosító független törvénykezés mely kiegyenlítő, közvetítő felemet képez a kormány és helyhatóságok között lehető összeütközések esetében.

Amerikában a középponti képviseletnek van ereje, a kormánynak van tekintélye, mely egyszersmind szigoruan felelős minden tettéért; e mellett az autonómia a közélet minden fokozatain, minden irányban kifejtve és biztosítva.

Ellenben a parlamentarismus nálunk azt tartja hogy az alkotmányosságnak elég van téve azaz, ha a kormányt a parlamenti többség támogatja. Azt tartja, hogy ezentul, egy nép megnyutatása végett sem mire sincs szükség, — hogy ez egyedüli és elég biztosítéka a szabadságnak.

A gyakorlati élet azonban megmutatta, hogy az sem nem egyedüli, sem nem elégséges biztosíték a

szabadságra, a jog megővására, és a törvények uralkodására nézve.

Amerikában az alkotmányosság sok egyéb biztosítékai mellett fejlődött ki a szilárdult meg a parlamenti kormányzat. És üdvösnek bizonyult.

Hogy azonban a képviselői kormányzat nálunk is az anyagi és szellemi általános jólét, műveltség, a törvények iránti tisztelet és rend érdekében egészséges gyümölcsöket teremjen, különösen hogy a jog egyenlőségen nyugvó népszabadság megszilárdítására vezessen, erre távolról sem elég maga a parlamentarismus. Hanem ha célt akarunk érni, ki kell fejtenünk a szabadságnak mindazon biztosítékait is, melyek áttörhetlen korlátot emeljenek a kiváltságos osztályok felfangossága által titkon vagy nyíltan mindig támogatott hatalom elé, és ellenőrizzék a kormány és közigazgatási közegek minden mozdulatát.

Ki kell fejtenünk a köz- erkölcsök erejét, és a nézetek azon irányát, mely mindenkitől, gazdagtól mint szegénytől, a hatalmastól mint az utolsó munkástól; tisztviselőtől mint a közpolgártól, egyaránt követeli a sérthetetlen törvények tiszteletben tartását. Ki kell fejtenünk, meg kell szilárdítanunk, és a társadalmi lét minden viszonyában alkalmaznunk és fenn kell tartanunk azon nagy elvet, hogy az államban nem a hatalom és nem ennek eszközei uralkodnak, hanem egyedül jogszerű uralkodás a közakarat által megállapított, és a független törvénykezés és erős közvélemény védelme alá helyezett törvények uralkodása.

Amerikában odajutott már a közműveltség, hogy mély gyökeret vert nézetek szerint a népek és államok sorsát felelőség nélkül tetszése szerint isten intézheti csupán. A ki ember létére ily magasra akar emelkedni — az istent kísért. Ezért istenkáromlás az abszolutismus.

A ki akár egy községet, akár egy országot egyedül vagy többekkel kormányoz; felelni tartozik minden cselekvényért és minden rendeletért, melynek részese. Hanem a felelőségnek távolról sem lehet következménye az, hogy a törvények fölé emelkedhessenek, és parancsainak mindenki engedelmeskedni tartozzék.

A kormány igazi felelősége Amerikában nem abban áll, hogy a kormány azon idő alatt midőn a törvényhozás nincs együtt mindenható legyen, hogy a

kár egyesektől, akár helyhatóságtól feltétlen engedel-
mességet követelhesen azon ürügy alatt, hogy majd
utólagosan a népképviselőnek beszámol indokiról és
ennek aztán tessék őt megbüntetni, ha bír vele. Ily
felelősség, ily parlamentarismus mellett a kormány és
nép közt bíról végre is a forradalom szokott fel-
lépni.

A kormány felelőségének abban kell állani, hogy
a törvények megsértéséért ne csak utolag vonathassék
kérdőre, hanem hogy törvénytelen rendeleteinek min-
denki veszély nélkül ellenállhasson, és a kormányt,
hatóságot egyaránt bármely törvénytelen intézkedésért
azonnal feleletre lehessen vonni, azaz követelni tőle,
hogy magát igazolja.

Az amerikaiak azt tartják hogy a rend és sza-
badtság érdekében szükséges „a törvény uralkodása“
Szükséges hogy az államban senki se mondhassa, csak
a törvény ennek meg kell lenni! — Hogy sem e-
gyes az egyessel, sem hatóság hatósággal, sem ható-
ság az egyessel szemközt sohase hivatkozhassek sa-
ját erejére vagy tekintélyére, midőn akarátát érvénye-
síteni kívánja. Kell valaminek lenni az államban, a
mi mindenki fölött áll! Es ez a „törvény és a szü-
kebb körben törvény erejü „helyhatósági rendszabály.“

De a törvényt értelmezni, és a törvényt alkalm-
mazni Amerikában csak a bírónak van joga. Az
egyéni cselekvények törvényessége, a kormány és ha-
tósági rendeletek jogszerűsége, fölött ha ez bármely
oldalról, bárki által megtámadatik, vagy kétségbe vo-
natik, a bíró ítélhet csupán.

Kormány és minicipium között tehát nálunk is
a „független bíró“ a „független törvénykezés“ nagy
fontosságú intézménye szolgáljon közvetítőül, és képezze
a kiegyenlítés és őszhangzat legfőbb tényezőjét. Alkal-
masabb és czélszerűbb közvetítőt felfedezni valószínűleg
nem fogunk.

Mert hiába — való erőködés a szabadság fontos
kérdéseit tévtanokkal, a politikai szembényvesztés mes-
terkelt tekervényeivel, kinyithatlan lakatokkal, nyiltpa-
rancsi árakkal akarni megoldani. A szabadság kérdé-
seit csak a valódi szabadság érvényesítésével lehet
megoldani.

A község és ennek kormánya Amerikában so-
hasem avatkozhatik az egyén magánügyeibe, melyek
a községre nem tartoznak.

Ott a szabadság egy nagy tőke És a tőke általában az egyén tulajdona, Az egyén pedig önálló szabadakaratú lény ki maga szabadságából a társadalmi rend, mások hasonló szabadságának biztossága, tehát az egyenlőség és az államéleti összeférhetés érdekében csak annyit tartozik feláldozni, a mennyit, hogy a társadalomban mindenki egyiránt feláldozzon, elkerülhetlenül szükséges

Képtelenség, és a kényuralmi politikának követése tehát azon kezdeni mint nálunk hogy először az egyén általi élvezhető jogok határozottassanak meg. És így kiadatván a szabadság nagy tőkéből az egyénnek bizonyos rész, a többi fölött a hatalom belátása szerint rendelkezék, vagy rajta az országos és municipális önkormányzat tetszéséhez képest osztakozzék,

„A törvény uralkodása és a hivatalnok felelőssége Amerikában egymástól elválaszthatlan. Ez abban áll egy részről, hogy a hivatalnok, magas vagy alacsony állást foglaljon el, mindegy, cselekvényei törvényességeért az érdekllett irányában felelősséggel tartozik, és pedig felelősséggel tartozik, habár törvényszerű előjárójától nyert az eljárásra megbízatást még azon esetben is, ha nem volt oly helyzetben, miszerint a rá bízott cselekvés törvényességét megíthette volna. Másrészről abban áll, hogy mindenki jogosítva van egy törvényellenes cselekvénynek ellenszegülni, habár a cselekvés törvényszerűleg alkalmazott hivatalnoktól származnék. Az ellenszegülés annak veszélyére történik, a ki ellenszegül.

Amerikában a szabadság megállapítása alkalmával a szabad és független törvénykezés elvét a szabad állami önkormányzat megóvása végett egész azon határig kellett kiterjeszteni, hogy még a souverain ország törvényhozását is, a közös alkotmánypontok értelmében a független bírói tekintély ellenőrzi.

Ellenben mi magyarok hatalmi érdek képzelt politikai czélszerűség kedvéért odaengedtük magunkat sodortatni, hogy a bíró a maga cselekvési körében változandó hatalmi utasításoktól tétessék függővé.

Amerikában a jog, erkölcsiség és eszély egyenlő követelménye az államban az erőszakos változtatásokat kerülni, a hol bárminemű kétely forog fenn az általános szükségletre nézve és annak lehetőségére, hogy az eddigi állapotok ki fognak elégíteni.

Az amerikaiak szerint az állam feladata: biztos

jogrendet létesíteni és fenntartani csak akkor van megoldva, ha mind a jogháborgatások elhárítása, mind a háborított jog helyreállítása szemügyre vétetett és mindkét tekintetben történt annyi, a mennyi az emberi erőkből telik.

Az amerikaiak szerint az államnak nem csupán a jogrendet kell fenntartania a nép között, hanem kötelességében áll közvetlenül az összerő alkalmazása által a polgárok életcéljaik, tehát érdekeiket is előmozdítani.

Az amerikaiak szerint jogos eljárás azoktól határozott erkölcsi követelményeket igényelni, kik a kormány ellenében magokra vállalták a népjogok képviselését.

Nálunk félszeg felfogás szerint, a polgári kötelem teljesítése és erkölcsi becsület minden körülmény között csak az ellenzéki pártnak tulajdonítatik. Már pedig Amerikában, ha az álladalmi állapotok kielégítőek, és a kormány igazságos és üdvösen tevékeny, úgy nem megtámadása, hanem hü gyámolítása erkölcsi kötelem, mert az ész követelménye. Ily esetben még semleges elnézése is a fenálló állapot megtámadásának nemcsak dőre és gyáva, hanem egyenesen erkölcsellen dolog.

Nálunk a forradalmi hatalom cselekményét a megnyilt harc után nem a magán-jogi perrendtartás mértékéhez méri a forradalmán jogosult önző gazságokat és kegyetlenséget mivelni. Amerikában ellenben az emberek minden viszony között az erkölcsiség parancsának alávetvük.

Az államnak fő és legközelebbi célja Amerikában a közbátorság, mert ez az első feltétel arra, hogy a többi cél elérjék, a távaliabb célja pedig a közjólét, melyben a szellemi és erkölcsi miveltség, és az anyagi jólét, szóval azon célok foglaltatnak, melyek elérésétől az emberi nem rendeltetéséhez közelítés feltételeztetik.

Nálunk az aristocratiai testület a maga érdekét az összes nép érdeke felébe helyzi, és tagjai gazdagságát, hatalmát csak a nép rovására terjeszti, melynek nyakára a közterheket csak nem egészen reá tolja, mi által a népnek nagy része már születésénél fogva nyomorra és szolgaságra van kárhoztatva.

XI.

A nemzeti képviselők Amerikában azért vesznek részt a főhatalom üzésében, és azért folynak be az államügyekbe, hogy az által a nemzet összes akaratját kifejezhessék, a kormánnyal a nép óhajlásait tudathassák, azt kellőleg felvilágosithassák tanácsukkal támogathassák, és az államháztartás vitele felett ellenőrködést üzhessenek, és így az államügyek lehető legjobb sikerrel intéztessenek el.

A magyarok még nem tudják, hogy azok kezébe, kik nemzeti képviselőket az országgyűlésre választják igen fontos ügy van letéve, szükséges tehát hogy ezek tulajdonságokkal birjanak, miszerint fellehessen róluk tenni, hogy a választási ügyet helyesen kezelendik. Ilyenekkel a választók nagyrésze nálunk nem bir, sok elcsábítás és megvesztegetés történik, melyek által a választásnak egészen más eredménye idéztetik elő, mint a haza érdeke kívánná. A tapasztalás azt tanítja, hogy a választási jognak tulságos kiterjedése és még inkább az általános szavazat kétféle fegyver szokott lenni, melyet úgy a szabadság mint az elnyomás érdekében lehet felhasználni; azért szükséges, hogy a választási jog bizonyos kellékekhez köttesék, melyek legalább hihetőséget nyujtanak, hogy az illető egyén a választói jog czélszerű üzésére tehetséggel és akarral bir.

A választónak vagy oly hivatása és állása vagy annyi birtoka és jövedelme legyen, hogy bizonyos foknyi szellemi miveltséget, tehát politikai érettséget, az állam fentartásábani érdekeltséget cselekvéseiben önállást fellehessen tenni

A nemzeti képviselők száma nálunk igen nagy ez a tanácskozásokat gyakran igen hosszúra nyujtja főleg ha sokan akarnak szólani, azonkívül ez az országoknak, mivel a képviselők napi díjakat húznak, nagy terhet is okoz.

Pártok nálunk dühösen állanak egymással szemközt és egymásnak megsemmisítésére törekednek, azoknak létezése tehát jótékonyan nem hat az államéletre, és a tevékeny-

telenséget és a tompa közönbőséget a hatalombírlalóknál akadályozza.

Szabad községi szerkezet legnagyobb fontosságú Amerikában, mert ez anyja a közszellemnek, táplálója az igazi hazafiságnak védőfala az alkotmánynak és szabadságnak iskolája a szónokságnak.

Amerika, mely a szabadságot kellőleg méltányolja, nagysúlyt fektet a szabad községi szerkezet létre.

Mert az alkotmányos élet biztosabb alapon nyugszik, az igazgatás is nagyon könnyítetik, ha a polgárok a törvények uralmát az azok iránti tiszteletük által is fenntartani igyekeznek.

A törvényhozó testület olyan Amerikában, mely a népek bizodalját bírja

Nálunk pedig a törvény ellenkezik az észjoggal, és a nemzet gondolkodás módjával, jogérzetével.

A törvény a nemzet szükségleteihez, nemtőjéhez és szellemi látköréhez nincs alkalmazva, azért is csak papiroson marad, és az életbe nem lép.

Nem mozdítja elő a törvények iránti tiszteletet nálunk a közjólétnek és boldogságnak érzete, mely a törvényekből a polgárok minden osztályaira ki nem árad, tehát az által a meggyőződés nem támad, hogy a törvények jók, melyek alatt az államnak czélja elérik.

Az ügyvédi kar Amerikában a szabadság és alkotmányos élet fejlődésére a szónoksági tehetség kifejtésére jótékony befolyással bír, de nálunk az ügyvédek túlságos szaporodása nem örvendetes tünemény, részint nemzetgazdasági szempontból, mert az által sok erő elvonatik a szorosabb értelmű productív foglalkozásoktól, részint mert ez valamely nemzet perlekedési hajlamáról világos tanuságul szolgál.

Nálunk a bűnösök penészes, bűdös, szűk, világatlan lyukakban tartatnak, melyekben egészségüknek részint azért, részint a szükséges mozgás hiánya miatt meg kell romlani, hol a bűnösöknek semmi foglalkozás nem adatik, úgy hogy azok a szellemnek működéseiben gyakorlat hiány és a folytonos tevékenyelenségük miatt egészen elbutulnak, és a restséghez szoknak, hol a vizsgálat alatt lévők és elítéltek és ezek is minden tekintet nélkül a nagyobb vagy kisebb gonoszságuk és romlottságuk vagy miveltségük fokára együvé záratnak, hol a bűnösök lelki és erkölcsi mivelődésére legkisebb gond sem fordítatik;

hol a felügyelőknek s tomlócztartók önkényétől és szeszélyétől függ egyes bűnösöket különféle kedvezésekben részesíteni, és az által az ő büntetésüket enyhíteni; nálunk tehát a börtönbüntetés hatását tekintve nem csak nem czélszerű, de nem igazságos, — ily börtönökben a halandóság sokszor nagy pusztítást okozván a bűnösnek, nagyobb rossz okoztatik, mint mennyit érdemlett.

Nálunk még nagy osztálykülönbség és ugynevezett kasztaszellem áll fenn, hol az alkotmánynak jótékonyaságai nincsenek még minden polgárra kiterjedve: az esküdtszéknek nem fognak tehát bűni azon hatással mint Amerikában hol politikai tekintetben nagyobb egyenjoguság uralkodik. Azért az esküdtszékéről azt állithatni, hogy azoknak jótékony hatása összeköttesük által más politikai és törvénykezési intézményekkel feltételeztetik, hol a közszellem és a politikai műveltség már a nép minden rétegeit áthatotta és a nép tevékeny részt vesz az igazgatásban mint Amerikában, ott derék esküdtekben hiány nem leszen.

A magyaroknak nem áll hatalmukban oly társaságot alkotni, melynek induláspontja csak önmagokban találatás-ék; senki magát a múltól egészen meg nem szabadithatja; rajtok is megtörténik, hogy vagy készakarva, vagy tudtokon kívül saját eszméik és szokásaik közé más oly szokásokat és eszméket is kevernek, melyek neveltetésökből vagy hazájok nemzeti hagyományaiból ragadtak rájuk.

A férfias és törvényes szenvedély az egyenlőség iránt, az embereket Amerikában arra készíti, hogy valamennyien erősek és becsültek lenni akarjanak. — E szenvedély nálunk a kicsinyeket, a nagyok rangjába emelni törekszik; találkozik az emberi szívben itt bizonyos romlott izlése az egyenlőségnek, mely a gyengéket arra készíti, hogy az erőseket magokkal egy arányba huzzák.

A községi intézet mely oly nehezen alapittatik meg leginkább ki van téve nálunk a hatalom megtámadásainak. A községi intézetek, magokra hagyatva, a kormány ellen nem tudnak küzdeni; hogy magokat sikerrel védhessék, egészen kifejlődve és elvegyülve kell lenniük a nemzeti eszmékkal és szokásokkal. Így valamig a községi szabadság az erkölcsökbe be nem hatott, könnyen lerontathatik; az erkölcsökbe pedig be nem hathat előbb csak miután már a törvényekben hos-

szas ideig fennállott volt.

A nép Amerikában olyan úr, kinek a lehetőség legvégsőbb határig kedvét kell keresni.

E politikai erkölcsök, e társasági szokások tollunk kétségkívül igen távol vannak.

A községi szabadság az Egyesült— Államokban, magából a népfölség hittanából foly; minden amerikai köztársaság kisebb nagyobb mértékben elismerte e függetlenséget

Az egyesület ezen részében a politikai élet magoknak a községeknek kebeléből vette születését; és majd azt lehetne mondani, hogy ezeknek mindegyike már eredetkor egy független nemzetet képzett

Minden oly tárgyban, mi csak ön magokat illeti, a községek független testületek maradtak de ez nálunk nem úgy van.

Az új— angliai község úgy van alkotva, hogy élénk vágyak gyújtópontjául szolgálhat, és még is semmi olyan benne nincsen, mi az emberi szív nagy-ravágyó szenvedélyeit szerfölött kecsgetethetné.

A megyei tisztviselők nem úgy választatnak és hatóságuk igen meg van szorítva. Maga az állam csak másod rendű fontossággal bír; létezése homályos és csendes.

Amerikában a községben az élet mindennapi viszonyainak közepette központosul a becsület vágyja, az igazi érdekek szüksége, a hatalom és hírnév izlete; ezen a társaságot oly gyakran megzavaró szenvedélyek elválasztják természetökt, midőn a házi tüzhelyhez ily közel és mintegy a család kebelében lehetnek magoknak táplálékot.

A köz érdekek igazgatása könnyű. A nép politikai neveltetése régóta véget ért; vagy is inkább egészen kiképezve jött a földre, melyet elfoglalt.

Új— Anglia lakosa ragaszkodik községéhez, mint-hogy az erős és független; részvételt van iránta, mert részesül igazgatásában; szereti, mert nincs miért panaszkodni sorsáról; benne helyezi büszkeségét és jóvendőjét; magát a községi élet minden történeteibe beavatja; az előtte álló korlátolt körben iparkodik kormányozni a társaságot; megszokja azon formákat, melyek nélkül a szabadság csak forradalom útján hald, béhat azok lelkebe megkedveli a rendet, felfogja a hatalmak egybehangzatát, és végre tiszta és gyakorlati eszméket

gyűjt magának a dolgok természetéről szintűgy, mint jogai kiterjedéséről.

Nálunk a hatalom már elvében meggyengítették, elvétetvén a társaságtól azon jog, vagy tehetség, hogy magát bizonyos esetekben védelmezhesse.

Az Egyesült — Államokban semmi hatósági központosság nincsen. Alig találni benne nyomát valami hierarchiának. Ott a központosság kizárása annyira van vive, hogy azt a magyar nemzet nem tudná nagy kedvetlenség nélkül elviselni.

A központosság pártosai nálunk, azt állítják, hogy a kormányzó hatalom jobb gondot visel a helységekre, mintsem azok magok viselhetnének; ez igaz lehet akkor, ha a központi hatalom felvilágosult a helységek pedig nem, ha amaz munkás ezek pedig munkátlanok; ha amaz cselekedni, ezek pedig engedelmeskedni megszóztak.

Megvallom, nehéz kijelelni egész bizonyossággal az eszközt melyel, az alvo magyar népet fölébreszthetni, hogy neki eddig nem birt hajlamokat és világosságot adjunk; elhitetni az emberekkel azt, hogy saját dolgaikkal magoknak kell foglalkozniok, jól, tudom nehéz vállalat. Gyakran kevesebb bajba kerülne részvevőkké tenni őket egy udvari szertartás apróságai, mint közös hajlékuk kiigazgatása iránt.

Hanem egyszersmind úgy vélem, hogy midőn a központi hatóság azt állítja maga felől, mintha ő a legközelebről érdekeltek szabad összemunkálását teljesen kipotolhatná, csalatkozik, vagy csalni akar.

A központi hatalom, bármi felvilágosultnak, bármi bölcsnek képzeljük is, nem foghatja fel egy maga egy nagy nép életének minden részleteit. Az tőle nem telik, mert ily munka meghaladja az emberi erőt. Mikor csupán saját gondjai által akar teremteni és mozgásba hozni annyi különböző rügökat, igen tökéletlen eredménnyel is megelégszik, vagy magát hasztalan erőlködésekben, meríti ki.

Igaz, hogy a központosságnak könnyű munkájába kerül alávetni az ember külső cselekedeteit bizonyos egyformaságnak, végtére magáért kedveltetik, minden tekintet nélkül a tárgyakra, melyekre alkalmazva van; épen mint a vakbuzgokkal történik, kik imádják a faragott képet, feledvén az istenséget, melyet ábrázól. A központosságnak semmi fáradságába nem telik szabályos menetelt adni a folyó ügyeknek, intéz-

getni bölcösen a társasági rendőrség részleteit, - megátolni csekély rendetlenségeket, és apró vétkeket.

Táplálni a társasági testületben némi hatósági aluszékonytságot, mit a hatósági személyek jó rendnek s köz csendnek szoktak nevezgetni.

Még is mihelyt rendszabályainknak csak legkevésbé is szüksége van egyesek összemunkálására, azonnal megszüntetve e szörnyű gépely erőtlenségétől, — azonnal tehetlenségekre jutottnak érzeni az magát.

Mit ér az a magyaroknak, hogy mindig talpon áll egy hatóság, mely vigyáz, hogy mulatságaik meg ne háboríttassanak; mely lépteik előtt jár, hogy eltávolítsa minden minden ártalmat, még ha azon aggódni semmi szükségök nincs is; ha e hatóság ugyan akkor, midőn ösvényükön a legapróbb töviseket így elhárítja korlátlan ura szabadságuknak és életüknek, ha a mozgást és lételt elannyira egyedárusítja, hogy ha ő lankad, midennek körülte lankadni ha ő alszik, min-dennek alunni, ha ő elhal, min-dennek veszuie kell?

Az amerikaiak törvényszékeiknek igen nagy politikai hatalmat adtak. De midőn kötelességökké tették a törvényeket egyedül birói eszközök által támadni meg ezzel, e hatalom ártalmas voltát nagy mértékben csökkentették.

Nálunk a bíró a törvényeket általános módon is megtámadhatja.

A politikai bíróság az Egyesült— Államokban csak melleleg támadja meg a hatalmak elosztásának elvét; a polgárok létét nem fenyegeti; és nem függ, mint nálunk, minden tejek felett, minthoy csak azokat sujtja, kik köz hivatalokat vállalván, magokat előre alá vetették szigorúságainak. Itt az kevésbe féltelmes, és kevésbé hathatós is egyszersmint. Azért az Egyesült— Államok törvényhozói nem is nézték azt végső orvosszernek a társaság nagy veszélyeiben, hanem csak a kormányzás szokott eszközének.

Amerikában az elnök a törvények alkotását meg nem gátolhatja, és magát azok végrehajtásának kötelessége alól semmikép ki nem vonhatja. Buzgó és egyenes hozzájárulta kétségkívül hasznos, de épen nem szükséges a kormány menetelére.

A törvényszolgáltatás legfőbb tárgya Amerikában az, hogy a jog eszméjét tegye az erőszaké helyébe; hogy közbenjárókat állítson a kormány és anyagi erő használata közt. Meglepő a vélemény azon hatal-

ma, melyet az emberek általában a törvényszékek közbejárultának edna. E hatalom oly nagy, hogy a törvénykezésnek mag formájával is együttjár, mikor már maga a valóság többé nem létezik; testet ad ez az árnyéknak.

Az erkölcsi erő, melyel a törvényszékek fel vannak ruházva, végtelenül ritkábbá teszi az anyagi erő használatát, magát többnyire emennek helyébe téven; és midőn végre az utobbinak szükség fellépni, ennek hatalmát, hozzá csatolódván, megkettőzteti.

Fontos dolog, úgy egyesek bátorságára, mint mindenek szabadságára nézve, hogy a bírói hatalom Amerikában minden egyéb hatalomtól el van választva

Az ítélőszék ellenállhatlan ereje nálunk, hol a felség megosztva nincs, onét származik, mivel a törvényszékek egész nemzet képében látszanak harcolni azon egy személyvel, kit az ítélet sújtott. A jog eszméjéhez jár a erő eszméje mely a jogot gyamolítja.

De Amerikában, hol a felség fel van osztva, nem mindig áll így a dolog. Itt az ítélőszék igen gyakran nem egyes személyt, hanem a nemzet egy részét látja magával szemközt állani. Ez által erkölcsi hatalma és anyagi ereje kisebbedik.

A kormány nálunk, csak nagy vonakodva engedti át a rendes törvényszéknek oly kérdések taglalását, melyek önmagát érdeklik.

Az Egyesült—Államok fő törvényszéke egyetlen és egyedüli ítélőszéke a nemzetnek. Ő rá van bízva a törvények és szerződések magyarázása; a tengeri kereskedést illető kérdések, és általában mind azok, melyek a népek jogával kapcsolatban vannak, kizárólag az ő hatósága alá tartoznak. Sőt el lehet mondani hogy sajátságai majd egészen politicaiak, amár szerkezete teljesen bírósági is.

Amerikában a két szövetségi bíró kezében van mindig békéje, boldogsága, sőt léte is az Egyesületnek. Náluk nélkül az alkotmány egy holt miv; hozzájuk folyamodik annak végrehajtó hatalma, hogy a törvényhozó test nyakassainak ellentállhasson; hozzájuk a törvényhozás; hogy magát a végrehajtó hatalom bitorlásai ellen védhesse; hozzájuk az Egyesület, hogy az államokat maga iránt engedelmességre bírassa; hozzájuk folyamodnak az államok, hogy az Egyesület

tulságos követeléseit lerázhassák; hozzájuk a köz érdek, a magános érdek ellen; Az ő hatalmok iszonyu; de az: hatalma a közvéleménynek. Mindenható addig, míg a nép hajlandó engedelmeskedni a törvénynek: nem képesek semmire mihelyt az ezt megveti. De a vélemény hatalma az, melylyel élni legnehezebb, minthogy lehetetlen pontosan megmondani, hol vannak határai. Gyakran szintő veszedelmes túlmenni, mint belől maradni azokon.

A szövetségi bíráknak telát nemcsak jó polgároknak, értelmes és becsületes embereknek kell lenniök (oly tulajdonok melyek minden tisztviselőknél megkivántatnak), hanem szükség hegy bennök államférfiakra is találjunk; szükség, hogy fel tudják fogni koruk szellemét, szenbe merenek szállani a legyőzhető akadályokkal, és félre bírjanak csapni az ár elől, mikor a hullámok velök együtt az Egyesület feliségét és törvényeinek tartozot engedelmességet elragadással fenyegetik.

Nálunk a törvényhozó kénytelen a törvényeknek egyenlő bélyegét adni, mely a helyek és erkölcsök különbféleségével össze nem fér; különös esetekről soha értesítve nem lévén, csupán általános szabályok szerint munkálhat; és ekkor az emberek kénytelenek a törvényhozás szüksége alá hajolni, minthogy a törvényhozás magát az emberek szükségeihez és erkölcsihez szabni nem bírja mi is nagy oka a zavaroknak és nyomoruságoknak.

Az Egyesült — Államokban ellenben a köztársasági kormány üzletei és használata a községekben és tartományi gyűlések kebedében született.

Az Egyesült — Államok mindegyik polgára azon érdeket, melyet belé saját kis köztársasága olt, átviszi ugy szólván, a közhaza szeretetébe. Védvén az Egyesületet védi saját megyéje nevedő boldogságát, a jogot, minél fogva annak ügyeit igazgathatja, és a reményt, hogy ott javítási terveit, melyekből magának is meg kell gazdagodnia, kiviheti, mind oly dolgok melyek rendszerint inkább az embereket mintsem az ország általános érdekeit és nemzet dicsőségét illetik.

Midőn másfelől a lakosok szelleme és erkölcsi őket egyebeknél képesbökké teszük arra, hogy egy nagy köztársaságok virágoztassanak: a szövetségi rendszer még sokkal könnyebbé teszi e munkát rájuk nézve. Az amerikai államok összes szövetsége nem szolgáltat

okot azon bajokra, melyek rendszerint az emberek nagy behalmozásából erednek. Az Egyesület nagy köztársaság ugyan terjedelmére nézve: de azért némely kis társasághoz lehetne hasonlítani, ama kevés tárgyaknál fogva, melyekkel foglalkozik. Munkálkodásai fontosak, de ritkák.

A politikai szenvedélyek, a helyett, hogy egy pillanat alatt lángözönként egész ország színén elterjednének az egyes államok érdekén és személyes szenvedelmén megtöretnek.

Az Egyesületben, mint egyetlen népnél, a dolgok és eszmék szabadon kerengnek. Semmi itt a vállalkozási szellem rúgóját meg nem akasztja. Belől az Egyesület határán oly mély béke uralkodik, valamint akármely azonegy országlás alá vetett tartomány kébelében; kívül az Egyesület a föld leghatalmasb nemzetének sorában foglal helyet; a külföldi kereskedésnek 800 mérföldben nagyobb kiterjedésű partokkal kínálkozik; és kezében tartván kulcsait egy egész világnak, zászlóját tiszteletben tartatja a legmeszebb tengerszélekig. Az Egyesület szabad és boldog, mint egy kis nemzet, és dicső és erős, mint egy nagy.

Nálunk különféle népségek, amibár azonegy fölség alatt egyesültek, ellenkező érdekekkel bírnak, a honnét köztök állandó ellenzék származik. Itt azonegy népnek különböző töredékei, tulajdonkép szólván, nem pártokat, hanem külön nemzeteket képeznek, és hogyha polgárháború talál kiütni, inkább egymással vetélkedő népek összeütkezését mintsem pártok küzdését látjuk. Amerikában nagy pártok voltak. Ma már többé nincsenek.

A foederalisták mindig csak mesterséges eszközök és pillantatnyi segédforrások által tartották fenn magokat, minők valának főnökeik erénye, vagy észtehetségei, és a szerencsés körülmények, melyek őket hatalomra juttatták

Véleményekben megoszlott hazánkban az egyensúly a pártok közt megbomolván, egy közülök ellen állhatlan tulnyomoságra tesz szert; elszaggat minden gátokat, elnyomja ellenkezőjét és feldúlja saját hasznáért az egész társaságot. Ilyenkor a meggyözettek elvesztvén reményöket a boldogulhatás felől, meghuzzák magokat és hallgatnak. Közönséges mezdulatlanság és némaság áll elő. A nemzet azon egy gondolatban látszik egyesülni.

De ez úgyszólván egyetértés alatt még nagy meg hasonlások és valóságos ellenzék rejteznek.

A gazdagok Amerikában jobb szeretik ott hagyni a pályatért, mintsem azon gyakran egyenetlen harczot küzdenek polgártársaik legszegényebbjéi ellen. Nem foglalhatván el a közéletben oly rangot, minőt a magános életben bírnak, oda hagyják amazt, hogy ebben központosuljanak. Közepette a társaságnak, úgy szólván, egy külön társaságot formálnak, melynek saját izlései és külön érdekei vannak.

Nálunk a sajtó két külön nemű központot egyesít. Majd minden hatalomra azon egy helyen és úgy szólván azon egy kézben van központosítva, mint-hogy műszerei igen csekély számuak. E helyzetben a sajtó hatalmának, egy kétkedő nemzetnél majd szinte határtalannak kell lenni. Egy oly ellenség az melylyel a kormány hosszabb, vagy rövidebb fegyverszüneteket köthet, de melylyel szemközt magát sokáig fenntartania nehéz.

A hírlapíró szellemét nálunk, az állam nagy érdekeinek tüzes, de felemelkedett és gyakran ékes nyelvű vitatása teszi; ha nem mindig ez az eset, on né van, mert minden szabály kivételeket szenved. Amerikában pedig a hírlapíró szelleme abban áll, hogy gorombán és készület és mesterség nélkül támadja meg szenvedélyeit azoknak a kikhez fordul; hogy elvek helyett emberekbe kap, ezek magános életét fürkészi és gyarlóságaikat és vétkeiket magok meztelenségében állítja elő.

A sajtó kevés segédforrásokra szorítva is szörnyű hatást gyakorol Amerikában. Ő hozza forgásba a politikai életet e roppant birodalom minden részeiben. Az ő mindig nyitva álló szeme fedti szüntelen fel a világnak a politikai titkos rügőit, és kényszeríti az embereket, a közvélemény ítélőszéke előtt rendre megjelenni. Ő gyűjti egybe az érdekeket bizonyos tanok körül és módosítgatja a pártok hitformáját; ő általa beszélnek ezek látatlanul egymással, és ő általa értik meg egymást érintődés nélkül.

Az Egyesült—Államokban a népuralom szüntelen új embereket vezet az ügyek igazgatására. Azért is a kormány következetességet és rendet tart munkálataiban. Hanem a kormány általános elvei állandóbbak, mint nálunk, és a társaságot vezérlő több vélemények is tartósabbaknak mutatkoznak. Ha egyszer

valamely eszme az amerikai nép elméjét elfoglalta, legyen bár helyes, avagy helytelen, semmi nem nehezebb, mint az olyant kiírtani.

A vélemény bizonytalanságában nálunk az emberek egyedül anyagi ösztöneikhez ragaszkodnak, mint a melyek természettel sokkal láthatóbbak, kizelfoghatóbbak és maradandóbbak a véleményeknél.

XII

Az Egyesült—Államok lakója születésétől fogva megtanulja, hogy az élet bajai és háborúi ellen küzdelemben önmagára szükség támaszkodnia; ő a társasági hatalomra csak bizodalmatlan és nyugtalan szemmel tekint, és közbenjárásáért csupán akkor folyamodik, midőn a nélkül el nem lehet.

Amerikában a társulati szabadság egy szükséges biztosíték lett a többség zsarnoksága ellen.

Amerikában a társulatok szabadok, ott a titkos társaságok ismeretlenek. Amerikában vannak pártosok, de összeesküvések nincsenek.

Nagy része nálunk a társulatban még most is oly hadakozó fegyvert lát, mely hirtelenében készítetik, hogy vele azonnal a harcmezőn próba tétessék.

Az Egyesült—Államokban a társulati jogot nem így magyarázzák. Amerikában a kisebb részt képző polgárok társulatba állnak, először a végett hogy számukat nyilvánítsák és az által a többség erkölcsi hatalmát gyengítsék; második célja a társulatbelieknek, együtt munkálni és úgy találni fel az okokat, melyek a többséget leginkább hatni képesek; mert nekik mindig reményök van; hogy ez utóbbit egykor magokhoz vonandják, és aztán annak nevében rendelkezendek a hatalom fölől.

Vannak nálunk oly pártok is melyek a többségtől elanyira különböznek, hogy annak pártfogására soha számot nem tarthatnak; és ugyan e pártok elég erősnek hiszik magokat arra, hogy a többség ellen magánesan küzdjenek. Midőn egy ily párt a társulatot képez, nem okokkal győzni, hanem verekedni akar.

Mi magyarok a társulati szabadságban most nem látunk egyebet, mint jogot hadizenésére a kormány ellen, azt a szabadság tárgyában járatlanságunknak kell tulajdonitnunk.

Az amerikaiak, kik egymás közt oly igen megvannak oszolva, ritkán élnek a társulati joggal vissza minthogy azt ők már régebben gyakorolják.

Nálunk oly szenvedélyesen kedveltetik a háború, hogy nincs oly esztelen vállalat, még ha az államot kellene is vele felfogatni, melyben az emberek dicőségnek ne tartanák, fegyveres kézzel halhatni meg.

Nálunk majd alig vannak oly társulatok, melyek magokról azt ne állítják, vagy hinnék, hogy ők a többség akaratját képviselik. E követelés avagy hit csodálatosan neveli erejüket és rendkívül alkalmas lépéseik törvényesítésére; mert vajjon, mi inkább menthető, mint oly erőszak, melynek czélja győzedelmet szerezni a jog elnyomott ügyének!

Nálunk a társulatok némileg úgy nézik magokat, mint törvényhozó és végrehajtó tanácsát a nemzetnek, mely maga szavát fel nem emelheti; ez eszméből indulva ki tesznek és végeznek.

Amerikában a kormány nem valami jó, hanem egy szükséges rossz. A tisztviselőknek kell adni némi hatalmat; mert efféle hatalom nélkül mire valók lennének? Hanem a hatalomnak külső jelci nem mulhatlanul megkivántatók az ügyek vezetésére, azok csak hasztalanul bosszantják a közönségszemét.

Az amerikai tisztviselők sokkal szabadabbak a törvénytől kijelent munkássági körükben, mint akármely magyar tisztviselő. Gyakran csupán a czél, melyre törekedniük kell, mutatattik ki nékiek az eszközök választása önmagokra hagyatván.

Mi az emberek életét és szabadságát veszélyeztetve hinnők ha bármi tisztviselőnek ily félelmes jog gyakorlatát megengednők.

Sehol a törvény nagyobb részt nem engedett az önkénynek, mint Amerikában, minthogy itt az önkény nem látszik félelmesnek. Sőt mondhatni, hogy itt a tisztviselő annál szabadabbá lesz, minél alább terjed a választói jog és minél szűkebbre van a tisztviselés ideje szorítva.

Nálunk midőn a törvény a köztisztviselők számára a munkásság körét kijeleli egyszersmind arról is gondoskodik, hogy abban vezesse minden lépteiket.

Amerika keveset ad a kormányzóknak és sokat a kormányzottaknak. Ellenkezőt látunk nálunk, hol az állam pénze főképp az ügyeket vezérlő osztálynak hajt hasznot.

Az amerikaiakon soha meg nem történt, hogy a nép pénzét köz vigalmakra költötték volna el: ez nem csupán onnét van, mert náluk a nép szavazza az adot, hanem onnét is, mert a nép nem kedveli a mulatozást.

Ha építésöknél félrevetik a czifraságot és csupán az anyagi és tetteges haszonra néznek, ez nem csupán onnét van, mert ők népuralmi nemzetet képeznek, hanem onnét is, mert ők kereskedő emberek.

A magános élet szokásai folytattatnak a köz életben is; és jól meg kell náluk különböztetni azon takarékosságokat, melyek az intézetekből erednek, azoktól, melyek viszont a szokásokból és erkölcsökből folynak.

Semmi sem oly ellenállhatatlan mint nálunk a nép nevében kormányzó zsarnok— hatalom, minthogy ez a többég akarójának erkölcsi erejével lévén felruházva, szintazon elhatározottsággal, gyorsasággal és szilardsággal munkálkodik, valamint az egyes ember.

Amerikában a katona— összeírás ismeretlen; ott az emberek kész pénzért iratnak be. Az erőszakos katona— szedés ellenkezik az Egyesült— Államok eszméivel és szokásaival.

Amerika elősegíti az állam belső segédforrásainak gyarapulását, terjeszti a jó módot, kifejti a köz szellemet, megerősíti a törvény iránti tiszteletet a társaság különböző osztályinál.

Amerikának törvényei általában a nagyobb szám javára irányozvák; minthogy az összes polgárok többségétől erednek, mely csalatkozhatik, de maga elleni érdekekkel nem bírhat. Hazánk törvényei ellenben oda céloznak, hogy a gazdagságot és hatalmat a kisebb szám kezei közt egyedarúsítsák, mivel az aristocrazia természettel mindig a kisebb részt képezi.

Igazi haszna a népuralomnak nem abban áll mondják az amerikaiak, hogy mindenek szerezését előmozdítja, hanem abban, hogy a nagyobb szám jólétére szolgál.

Azok, kikre az Egyesült— Államokban a közönség ügyeinek vezetése bízatik, gyakran alábbvalók képességre erényességre nézve, azon embereknel, kiket

hazánk fogva hatalomra emelni. Hanem érdekök összevegyül és egygyé lesz polgártársaik nagyobb részének érdekével. Azért is gyakori hűtlenséget és tetemes hibákat követhetnek ugyan el, de soha valami a többségre nézve ellenséges irányt rendszeresen nem követhetnek, és arra rá nem mehetnének, hogy a kormányzásban bizonyos kizáró és veszedelmes ösvényt állapítsanak meg.

A népuralmi intézetek belsejében Amerikában némi titkos irány rejtezik; melynél fogva az emberek sokszor hibáik, vagy vétkeik mellett is, a köz boldogság előmozdításán dolgoznak; midőn a aristokrata intézetekben nálunk sokszor oly titkos hajlamra találunk, mely őket erényeik és talentomaik daczára is a hozzájuk hasonlók nyomoruságainak eszközlésére vezérli. Így történhetik aztán, hogy aristocrata kormányokban az országos férfiak rosszat tesznek akarataik nélkül, népuralmakban pedig jót mivelnek, a nélkül hogy az eszközbe is jutott volna.

A népuralom kormánya Amerikában a politikai jogok eszméjét a legkisebb polgárba is úgy beoltja, valaminthogy a javak osztálya a sajtósági jog eszméjét általában minden emberre nézve felfoghatóvá teszi.

A zsarnokság gyakran nálunk pedig úgy lép föl, mint orvoslója minden kiállott rosszaknak; támasza az igaz jognak, gyámola az elnyomottaknak, és megállapítója a rendnek. A népek az általa eszközölt pillanatnyi boldogságban elszenderülnek és midőn felébrednek, nyomorultak. Ellenben Amerikában a szabadság viharoknak közepette született; magát a polgári viszályok közt bajjal alapította meg, és csak mikor már megvénült, akkor láthatta át jótéteményeit.

Az Egyesült—Államokban nem látni ama számos, mindig háborgó sokaságot, mely nálunk a törvényt természetű ellensége gyanánt nézven, arra csak félelmes és gyanús szemmel tekint. Ellenben lehetetlen észre nem venni, miként minden osztály, az országban uralkodó törvényhozáshoz nagy bizodalmat mutat, és iránta némi atyai szeretettel viseltetik.

Mert Amerikában a hatalmak fokozata ledöntve lévén, ott a gazdagok oly forma helyzetben vannak, mint a szegények nálunk; ők azok, kik olykor a törvény iránt bizodalmatlankodnak.

Ama nagy politikai mozgás, mely az amerikai

törvényhozókat szüntelen elfoglalva tartja, és melyet csak magát vehetni észre kívülről, nem egyéb, mint mellékbeszélye és némi toldaléka azon általános mozgalomnak, mely a nép legalsó rendeinél kezdődik, és lépésenként megszállja a polgárok minden osztályait.

Az amerikai ember fecsegni nem tud, hanem vitáz; nem beszélget, hanem értekezik.

A népuralmi kormányoknak Amerikában lényeges tulajdonuk az, hogy bennük a többség hatalma korlátlan legyen; minthogy népuralmakban a többségen kívül semmi nincs, a mi ellentállhasson.

A nép Amerikában nem tart a törvénytudóktól, mert tudja, hogy azoknak érdekében fekszik ügyének szolgálni harag nélkül hallgat rájuk, mert rólok semmi titkos gondolatokat fel nem tesz. És csakugyan a törvénytudók nem is akarják felelősködni a kormányt melyet a népuralom magának tulajdonított; hanem csak igazgatni kívánják azt, bizonyos irány szerint mely nem az övé, és oly eszközök által, melyek rá nézve idegenek.

Az amerikai tisztviselő föl levén fegyverkezettetve azon joggal, hogy a törvényeket alkotmányellenieknek nyilváníthassa; ez által szüntelen hatással van a politikai ügyekre. Nem erőltetheti ugyan a népet törvények hozására, de arra legalább kényszerítheti hogy saját törvényeihez hűtlen ne legyen és önmagával megegyezésben maradjon.

Az esküdtsek Amerikában minden embert megtanít nem bujkálni saját tetteinek felelőssége elől; oly férfias hajlam, mely nélkül politikai erény nincs. Minden polgárra némi tisztséget ruház: érezteti mindnyájokkal, hogy a társaság iránt, teljesítendő kötelességeik vannak, és hogy annak kormányzásában részesülnek; kényszerítvén az embereket egyéb dolgokkal is, nem csupán magokéval foglalkozni, ez által megtöri a személyes önzést, mely mintegy rozsdája a társaságoknak.

A mai amerikai köztársaságok olyanok, mint megannyi kereskedő társaságok, melyek az új-világ puszta földeinek közérőveli kifürkészésére egyesülve virágzó kereskedést űznek.

Amerikába kell mennünk megtanulni, minő hatalmat gyakorol az anyagi jólét a politikai tetteken, sőt még a véleményeken is, melyeknek csak az okosságtól kell figyelniük.

Nálunk minden vallás mellett találkozik valami politicalai vélemény, mely ahhoz rokonságból csatlakozik. Az amerikaiak az emberi lelket maga kényére hagyják azért egyformán rendezik mind a politicalai, mind az egyházi társaságot; és azon törekednek, hogy a földet az éggel összehangzásba tegyék.

Nálunk két nagy veszély fenyegeti a vallások létét, a szakadások és részvétlenség.

Minthogy az amerikaiak saját tanubizonyságuk után szoktak indulni, szeretik igen tisztán látni a tárgyat, melyel foglalkoznak: azért is azt, mennyire csak lehet, takarójából kifejegetik, félrehárítanak mindent; mi a hozzáférést gátolja, leszedik, róla mindazt, mi a szemek előtt elrejtí hogy így közelebbről és maga tiszta világában szemlélhessék. Lelköknek ezen hajlama, csak hamar arra viszi őket, hogy megvessék a formákat, melyeket ők magok és az igazság közé helyezett haszontalan és alkalmatlan lepleg gyanant tekintenek.

Nálunk az emberek nehezen bíratnak arra, hogy azon értelmi tekintélyt, melynek magokat alávetik, az emberiségen kívül és fölül helyezték. Ők rendszerint magokban, vagy a hozzájuk hasonlóknak szokták keresni az igazság forrásait.

Amerikában a vallás egy külön világ, melyben a pap uralkodik, de melyből kilépni soha eszébe nem jut; annak határai közt ő vezeti az értelmet de azokon kívül az embereket magokra hagyja és átengedi a függetlenségnek és állhatatlanságnak, melyek természetőknek és az időnek sajátjai.

Minden amerikai papok ismerik azon értelmi hatalmat, melyet a többség gyakorol és azt tiszteletben tartják. Ellene soha szükségtelen harcokra nem kelnek. A pártok czivodásaiba nem elegyednek mint nálunk, hanem országuk és koruk általános véleményeit önkényt elfogadják és ellentállás nélkül hagyják vitetni magokat az érzemények és eszmék azon ársjától, melytől körülöttök minden dolog ragadtatik. Igyekeznek javíthatni kortársaikat, de magokat tőlök külön nem válsztják. Így a közvélemény soha nem ellenségök; az őket ápolja inkább és védi, és hiteik uralkodnak mind saját erejük, mind a többségtől kölcsönözött erő által.

Így a vallás, tisztelvén mindazon népuralmi ösztönöket, melyek vele nem ellenkeznek és többeket

közülök segítségül használván, az által oly karba jő, hogy nyereséggel küzdhet a személyes függetlenség szelleme ellen, mely rá nézve vajamennyi között legveszedelmesebb.

Nálunk azon osztály, mely a véleményt igazgatja és ügyeket vezet, némi állandó és örökségszerinti módon fölébe levén helyezve a sokaságnak természettel bizonyos kevély eszmével telik el maga és az ember felől. Ő a maga számára dicsőséges élvezetekről szeret álmodozni és nagyszerű célokat tűz ki vágyainak.

Nálunk néhány nagy ábrázolatokat, Amerikában pedig sok apró rajzolatokat készíttetek. Amott érc oszlopokat emelnek itt gyps oszlopokat öntenek.

A népuralmi társas állapot és intézetek Amerikában minden utánzó mesterségnek némi különös irányokat adnak, melyeket kimutatni könnyű. Elvonják gyakran ezeket a lélek festésétől, hogy egyedül a test festésére szorítsák; az érzemények és eszmék rajzolása helyett a mozgalmak és érzékek rajzolásával foglalkoznak; az eszmény helyébe a valóságost teszik.

A mi festőink észtehetségeiket gyakran arra fordítják, hogy szorosán előadhassák a magános élet azon részleteit, melyek szüntelen szemek előtt vannak, és csak oly apró tárgyakat másolgatnak minden oldalról, melyeknek eredete a természetben igen is sok találtatik.

Amerikában az egyedek igen gyengék, hanem az állam, mely mindnyájukat képviseli és mindnyájokat kezében tartja, igen erős. Schol a polgárok kisebbeknek nem tetszenek, mint egy demokrata nemzetnél. Schol maga a nemzet nagyobbak nem látszik, és róla a lélek magának könnyebben roppant képet nem formál, mint itt.

Ebből az következik, hogy ugyanazon emberek, kik szűk hajlékokban kisszerűleg élnek, gyakran óriási nézetekkel bírnak, mihelyt közemlékekről van a kérdés.

Amerikában a pártok nem irnak egymás leküzdésére könyveket, hanem rőpiratokat, melyek hihetetlen gyorsasággal kerengnek, egy nap élnek és kihalnak.

Nálunk az aristocratia az emberi elmét természettel a múltnak szemlélésére vezet és azon állapítja

meg. Ellenben Amerikában a népuralom némi ösztön-szerű idegenséget önt az emberekbe az iránt, a mi régi.

Az amerikai népek nem igen törődnek azzal, a mi volt, hanem arról szeretnek álmodozni, a mi lesz, és itt képzelődésöknek semmi határai nincsenek, itt az mérték nélkül terjeszkedik és nagyobbodik.

Nálunk minden nép, mint minden egyed, hajlandó magát mozdulatlanul és a többitől elkülönözve tartani.

Amerikában a pártok oly nehezen hagyják magokat igazgattatni, és engedelmeseznek csak akkor mutatkoznak, mikor a veszély igen nagy. Még a főnökök azon tekintélye is, mely ilyenkor cselekvésre és szolásra bírhat, majd soha annyira nem terjed, hogy halgatásra is bírasson.

Nálunk a politikai gyűlések tagjai, egyszersmind az aristoerátia tagjai is. Kiki közülök már magában némi felemelt és állandó ranggal bír, és a hely, melyet a gyűlésben elfoglal, gyakran nem oly fontos szemei előtt, mint az, melyet az országban betölt. Ez neki vigasztalásul szolgál, ha amott az ügyek elhatározásában szerepet nem játszhatik is, és hajlandóvá teszi arra, hogy közepszerű szerep után ne igen ásitozzék.

Amerikában a követ rendszerint csak a gyűlésbeni helyzete által lesz valamivé. Azért szüntelen gyötöri a szükség, hogy ott valami fontosságra tegyen szert és némi szemtelen vágyat érez magában arra, hogy ott eszméit minden pillanatban fitogtathassa.

Nálunk a törvényhozás tagja ritkán van szoros függésben választóitól; azoknak gyakran mintegy szükséges képviselőjük; néha ő maga tartja azokat némi szoros függésben, és ha végre megtalálják tőle tagadni szavazatukat, könnyen kinevezeti magát másféle vagy lemondván a nyilvános pályáról, nyugalomra vonul, melynek szinte megvan a maga fénye.

Amerikában a political gyűlések tagjai inkább gondolnak választóikkal mintsem pártjokkal, holott nálunk viszont többet ügyelnek pártjokra, mintsem választóikra.

Nálunk az aristocratia valamennyi polgárból egy hosszú lánczot alkotott, mely a paraszttól a királyig felért: Amerikában a democratia eltépi a lánczot és minden szemét különrakja.

E szerint a népuralom az emberrel nemcsak őseit felejteti el, hanem elrejtí elöle maradékait és különválasztja őt kortársaitól is; és őt szüntelen magához vezeti vissza, és azzal fenyegeti, hogy végre egészen saját szívének magányába zárandja el.

Amerikában, hol örökség szerinti gazdagságok nincsenek, minden ember dolgozik, hogy élhessen, vagy dolgozott, vagy oly emberektől született, a kik dolgoztak. És így a munka eszméje az emberiségnek szükséges, természetes és tisztességes feltétele gyanánt tűnik fel minden oldalról az emberi lélek előtt.

A munka nemcsak nem becsstelen a népeknél hanem inkább becsben tartatik: az előítélet nem ellene, hanem mellette van. Egy gazdag ember azt hiszi, a közvéleménynek tartozik azzal, hogy üres idejét valami ipar— vagy kereskedésbeli foglalatosságra vagy közkötelességekre áldozza. Ő magát roszhirben állónak tartaná, ha életét csak arra használná, hogy éljen.

Nálunk nem épen a munkát vetik meg, hanem a nyereszkeskedés szempontjából üzött munkálkodást. A munka dicsőségnek tartatik, midőn a nagyravágyás vagy az erény maga veszi azt magára. Azonban mégis mindig megtörténik, hogy a ki becsületért dolgozik nem érzéketlen a nyereség ingere iránt.

Az amerikai cselédek nem tartják magokat lealacsonyítottaknak az által, hogy dolgoznak: mert minden dolgozik körüöttük, nem hiszik magokat lealázva lenni azon gondolattól, hogy fizetést kapnak; mert még az elnök is fizetésért dolgozik. Ezt fizetik azért, hogy parancsoljon, valamint őket azért, hogy szolgáljanak.

Amerika nemcsak a dolgozók számát szaporítja, hanem az embereket hajlandóká is teszi egy dologra inkább mintsem a másikra; és míg kedvüket a földmíveléstől elvészti, őket a kereskedés és ipar felé tereli. E szellem észrevehető még a legdazdagabb polgároknál is.

Nálunk a gazdagok egyszersmind a kormányzók is. Azon figyelem, melyel szüntelen a nagy közügyek iránt viseltetnek, elvonja őket amaz apró gondoktól, melyeket az ipar és kereskedés kíván.

Nálunk minden felekezethek saját véleményei, érzeményei, jogai erkölcesei és külön létezése vannak. És így az azt alkotó emberek épen nem hasonlók

a többiekhez; sem gondolkozásuk, sem érzésük módja nem egy, és alig hiszik, hogy azoneygy emberiséghez tartoznak.

Nálunk az aristocrata intézetek, melyek azoneygy nembeli lényeket annyira különbözökké tették egymástól, őket mégis egyesítették szoros politikai kötelék által.

Nálunk hol kevés számu egyedek igazgatnak minden dolgot, az emberek egymás közti külső viszonyaik majdnem állandó, kialakult szabályok alá van vetve. Ennélfogva kiki azt hiszi, egész szabatsossággal tudja, minő jel által illik kimutatni tiszteletét, vagy bebizonyítani jóakarátját, és az udvariság oly tudomány, melynek nem tudását senkiről fel sem teszik.

A főbb osztálynak ezen szokásai aztán mintául szolgálnak a többieknek, sőt ezeknek is mindegyike külön törvénykönyvet csinál magának melyhez minden tagjai tartoznak magokat alkalmazni.

Nálunk a cselédek egy különös osztályt képeznek mely szintűgy nem változik, valamint a gazdáké. Itt csak hamar állandó rend kap lábra; amabban is, valamint emebben nem sokára bizonyos rangfokozatot, számos osztályozásokat, kijelölt rangot látunk előtűnni és ivadékok váltják fel egymást, a nélkül hogy a helyzetek változnának.

Amerikában a szolgák nem képezvén külön népet, sajátóságos szokásokkal, előítéletekkel vagy erkölcsökkel nem bírnak; nálók az észnek bizonyos szabását, és az érzésnek bizonyos modórát nem tapasztalni, ők rangbeli vétkeket, vagy erényeket nem ösmernek, hanem osztoznak kortársaik tudományában eszméiben, érzeményeiben, erényeiben és vétkeiben; és vagy becsületes vagy gaz emberek ők is mint gazdák.

Nálunk minden helyzet ki van jejelve. Itt nemcsak az apa külön rangot foglal el, és szertelen kiváltságokban részesül, hanem magok a gyermekek sem egyenlők egymás közt; a kor és nem változhatlanul kiszabják rangját kinek kinek és bizonyos előjogokról biztosítanak mindenkit. Amerika nagy részét e korlátoknak felforgatja, vagy alábbszállítja.

Nálunk a házasságnak inkább célja javakat mintsem személyeket egyesíteni.

Apáink különös fogalmat szereztek magoknak a

házasság tárgyában.

Az amerikaiak jogot adnak a nőknek szabadon választhatni férjüket, gondjok is van előre felruházni lelköket oly átlátással és akaratjokat oly erővel, minők az ily választáshoz megkívántathatnak: holott azon hajadon leányok, kik, nálunk, az atyai hatalom alól lopva, kibújnak, hogy magokat önkényt oly férfiu karjaiba vessék, kinek kiösmérhetésére nekik időt és megítélésére tehetséget nem adtak, mind ezen biztosítékok nélkül szűkölködnek.

Amerikában majd minden ember megfut valami politicalai pályát, vagy űz valami mesterséget, az aszsonyt viszont a középszerű érték naponkint hajléka belsejébe szoritkozásra kényszeríti, hogy a házi gazdálkodás részleteit önmaga és legközelebről intézhesse.

E különböző és kénytelen foglalatosságok mind meg annyi természeti korlátok, melyek a két nemet elválasztván, egyiknél a kísértéseket ritkábbakká és kevesebbé élénkekké, másiknál az ellentállást könnyebbé teszik.

Az sem fordult még meg az amerikaiak eszében soha, hogy a népuralmi elveknek következményé volna felforgatni a férj hatalmát és összezavarni a tekintélyeket a család kebelében. Ők azt tartották, minden társulatnak, hogy sikerrel bírjon, fejének kell lenni, és hogy a házassági társulat természeti feje a férj. Ettől hát meg nem tagadják azon jogot hogy társát igazgathassa; és azt hiszik, a férj és feleség kis társaságban is, valamint a nagy politicalai társaságban, a népuralom fő célja a szükséges hatalmak szabályozásában és törvényesítésében, nem pedig minden hatalom lerontásában áll.

A magyar aristocrazia modorjai gyönyörű ábránd képeket szolgáltatnak az emberi természet felől: és bár a kép hazug, az ember megis nemes gyönyört érezhet annak szemléletén.

A zsarnokság alatti magyarok sokszor böszült vigság zajaiba merülnek el; de általában komorak és összbüvők szoktak lenni, minthogy félnek.

Gyakran pedig bizonyos egyforma és derült kedvet mutatnak, mert némi szabadsággal és igen nagy bátorsággal bírván, magoktól az élet legnagyobb gondjait eltávoztatták, hanem a szabad népek amerikában mind komolyak, minthogy lelkök szokás szerint vala-

mi veszélyes vagy nehéz tervnek szemlélésében van elmerülve.

Nálunk minden ember előtt csak egy cél van, mely után törekszik szüntelen.

Az amerikaiak komolyak, mert társasági és politikai állapotjuk szüntelen komoly dolgokkal foglalkozásra viszi őket; és megfontolatlanul cselekednek, mert minden dologra kevés időt és figyelmet fordítanak.

Kérkedni szoktak magokkal, de a nemzeti kevélység nem azonagy módon nyilatkozik mindnyájoknál.

Nálunk a nagyoknak szertelen kiváltságaik vannak, melyekkel gőgjök meglegcszik, a nélkül, hogy magát a velek együttjáró apró nyereségekkel hizlalni igyekeznék.

Magános nagyságuknak közepette mozdulatlanul maradnak, tudván, hogy ott őket egész világ látja, ha magokat fitogtatni nem akarják is, és hogy onnét senki által kiszoríttatni nem fognak.

Mikor a magyar aristocratia intézi a közügyeket, nemzeti gőgje természetl e tartozkodó, figyelmetlen és fenhéjazó alakot ölti magára, és a nemzet minden egyéb osztályaitól utánoztatik.

Mikor ellenben az állapotok közt kevés különbség van mint Amerikában a legcsekélyebb elsőbbségek is nagyot nyomnak.

Az ember milliókat látván maga körül, kik az övével egészen egyenlő, vagy hasonló állapottal bírnak, a gőg követelőbb és féltékenyebb leszen; ragaszkodik még hitványságokhoz is és makacsul védelmezi azokat.

Az amerikaiaknak sok szenvedélyeik vannak; de nagy része szenvedélyeiknek a gazdagság szeretetére megy ki, vagy eredetét abból veszi. Ez nem onnét van, mintha ők kisebb lélekkel bírnának, hanem onnét, mert nálók a pénz fontossága valósággal nagyobb.

Nálunk a pénz a vágyak roppant körének csak némely pontjaira vezet el; Amerikában mindenivé elvezetni látszik.

A magyar aristocratia háborúból és háborúra született; hatalmát fegyverrel szerzette és fegyverrel tartotta fenn; e szerint rá nézve semmi nem volt szükségesebb a katonai vitézségnél; és természetes, hogy azt gazdaszaltta mindenek fölött. Mind az tehát, mi

azt kívülről kifüntette, ha mindjárt az okosság és emberiség rovására történt is dicsértetett, sőt gyakran parancsoltatott is általa. Az emberek képzelődése csak a részletességen mulatott.

Amerikában kevés dologtalan embert találhatni. Az élet itt mozgás és zaj között telik el és az emberek itt elannyira cselekvésbe vannak merülve, hogy gondolkozásra kevés idejük jut.

Nálunk a kasztok uralkodása alatt a nemzedékek egymást váltják fel, a nélkül, hogy az emberek helyzetüket változtatnák: egy rész semmit többet nem vár, más rész semmit jobbat nem reményl. A képzelet ezen általános hallgatásnak és mozdulatlanságnak közepette elalszik és a mozgásnak még eszméje sem tűnik többé fel az emberi lélek előtt.

Az Amerikaiaknak sem idejük sem kedvök nincs új vélemények keresése után indulni. Még ha kételkednek is azokról, a melyekkel bírnak akkor is megmaradnak mellettök, mert megváltoztatásukra sok idő és vizsgálat kívántatnék; megőrzik azokat, nem mint bizonyosokat, hanem mint megállapítottakat.

Nálunk ellenben az emberek gyakran saját nagysággal és erővel bírnak. Midőn magokat feleik nagyobb számával ellenmondásban lenni látják, félrevonulnak, összetartanak, és úgy vigasztalják egymást Amerikában nem így van a do'og. Nálök a közkedvezés oly szükségesnek látszik mint a beszívott lég, és ellenkezésben lenni a tömeggel, majd úgy szolván annyi, mint nem is élni. A tömegnek nincs szüksége törvényekhez folyamodni azok megtöréseért: kik vele egyformán nem gondolkodnak. Elég neki az olyanokat kárhoztatnia. Elszigeteltségök és tehetetlenségök érzete ezeket legott leveri és kétségbe ejti.

Nálunk hol egyedül születés szabályozza a rangot, az egyenlőtlenség feltaláltatik a hadseregben is, valamint a nemzetben; a tiszt a nemes, a közkaton a szolga. Egyik természettel parancsolásra, másik engedelmességre van hivatva. Nálunk tehát a közkatóna nagyravágyása igen szűk korlátokba van szorítva.

Minden politikai okozatok közt, melyeket az állapotok egyenlősége Amerikában szül, a függetlenség szeretete az, mely először szembe ötlük, és melytől a félénk lelkek leginkább megijednek.

Amerikában lako emberek kiknek sem főlebb sem

alábalóik, sem megszokott és szükséges társfeleik nincsenek szeretnek magokra támaszkodni és magokat elszigetelteknek tekintik.

Nemcsak természettel nincs kedvök köz dolgokkal foglalkozni, de gyakran idejök sem jut arra. A magános élet elannyira munkás, elannyira izgatott, elannyira elborított vágyakkal és gondokkal, hogy többé majd szinte nem is marad mindenkinek sem lelkülete, sem ideje a politikai életre.

A központosítást a magyarok összekötik a nép felséggel. Ez némi megnyugtatószolgálatra szolgál. Gyámság alatti állapotokra nézve meg vannak vigasztalódva, gondolván, hogy gyámnokaikat önmagok választották. Mindenki eltüri a megköztötetést, mert látja, hogy nem egyes ember, sem nem valami osztály. hanem maga a nép az, ki a láncz végét tartja. E rendszer mellett kilépnek a polgárok egy pillantatig a függésből. hogy magoknak urat válasszanak és aztán ismét visszatérnek oda.

Ez nekem nem elégendő, Elöttem az urnak minősége sokkal kevesebbet nyom, mintsem a hódolás.

XIII.

A tapasztalat hosszú idő alatt megtanított rá, hogy a gyakorlat nálunk ellenkezik az elmélettel. Hány igazság van, mely távolról bámulatot kelt, és közelről vizsgálva szétfoszlik.

Naponként hallok ismételteni, hogy az emberek testvérek hogy a kormányok a népekért vannak; és ez a gyakorlati életben másképp van nálunk.

A legnyomorultabb ember szabadsága is mindnyájunk közös ügye. Ha a törvényes formák megsértetnek, ha egyetlen polgár is jogtalanul érintetik, mindnyájan fenyegetve vagyunk. A magyar azt nem érzi, tehát nem tudja, mi a szabadság.

Nálunk némely ember erényesnek képzei magát, mert szigorú erkölcsiséget hirdet, valójában pedig a nélkül, hogy tudná, érdekének bolondja és csak szerencsét vadász.

A kor mérsékli az epét; e nélkül sárgán lát a magyar ember és igazságtalan bajtársai és barátai iránt.

A politikai pályára lépni az angoloknál nem becsvágy, hanem kötelesség. Az a polgár, a ki legtöbbre viszi, legjobban szolgálhat hazájának.

Megőlni valakit, vagy általa magát megőletni, mit használhat ez az igazság és ész ügyének? A párbaj csak az orvosnak vagy sirásonak válik hasznára, és még is a magyarok párbajjal szokják az igazságot kivívni.

A ki minden utánnaugató kutjánál megáll, hogy követ hajtson rá, mint a magyar az sohasem éri el utazása célját.

Hogyan van az, hogy Angliában, a hol senki sem beszél közrendről, a belkébe soha még nem zavartatott?

Angliának nincs, mint nekünk, száz ezer csatarendbe állított hivatalnok; nincs bámulatos kormányzata, mely mindent rendez, mindent megelőz, mindent igazgat és szabályoz; nincs neki e befejezett szervezet alatt tanulékony, parancshoz, tilalmakhoz, vezetéshez és szabályzatokhoz szokott népe és mindennek hiányában is nyugodt és virágzó. A szabadság, teljes gyakorlásában a törvény által biztosítva, túlhágásaiban az igazság szolgáltatás által büntetve, ez az angolok közrendje. Az ő korlátolt szellemük soha sem emelkedett fel azon gyámoló központosításig, a mely a mi egységünket és diosőségünket alkotja. E népnél még nem különözték el a szabadságot a közrendtől; nem személyesítették azt nem vették körül félelmetes sáncokkal és mindig töltött ágyukkal. Nincs hierarchikus kormányzat, nincsenek rendeletek, nincsenek sérthetetlen hivatalnokok, nincsenek kiváltságolt bíróságok. Nincs semmi azontudós gépelyből, a mely a civilisált magyaroknál minden ellentállást megtör és minden egyént szétzúz. A törvény mindenható, a polgár ura tetteinek és felelős azokért, a hivatalnok a közönséges jog korlátai közé van szorítva a kormányzat alávetve a törvényszékeknek, a bíró egyedüli magyarázója a törvénynek, ez az ő egész rendszerük. A kormányzat ezen ébrényében nincs egyéb, mint törvény és bíró, és mindenütt béke és jólét uralg. Sajátságos gúnya ez a sorsnak, a melyet magas politikusaink eddigelé nem tudtak megmagyarázni!

Angolországban azt hiszik, hogy a hatóság van értünk, és nem mi vagyunk a hatóság kedvéért alkotva.

Nálunk pedig azt tartják hogy azok, a kik engedelmeskednek, vannak azokért, a kik parancsolnak; azok a kik parancsolnak, nincsenek azokért, a kik engedelmeskednek.

A Magyar született katona, és arra van alkotva hogy a parancsot várja. Minél többet parancsolnak neki, annál elégedettebb. Ne zavarjuk hát engedelmességében, a mely örömeire szolgál.

Mondják nálunk gyönyörű egy szabadság ez az angol, midőn a felsőség, a nemzet személyesítője meg, hajol egy polgár panasza és a békebíró ítélete előtt!

Azt mondják a magyarok, a társadalomban épen úgy, mint az erdőben, vannak orvadarak és ragadozó állatok: ezek azon ellenségek, a melyekre a rendőrség és igazság szolgáltatás örökös vadászatot tart. A rendőrség nyomozza, az igazságszolgáltatás lesben várja őket, a bíróság azután, mint ügyes lövő, letériti és kiirtja ez átkozott fajt. Kérjünk a farkastól biztosítékot, helyezzük szabad lábra a rókát, majd meglátjuk hová lesznek a juhok és tyukok. A becsületes embereket védelmezni, ez az igazságszolgáltatás legfőbb kötelessége; a gonoszokat csak sujtani és kiirtani tartozik.

De ha vannak is farkasok e szegény emberi lények közt, azoknak is csak az a bőruk van, a mi a bárányoknak; előbb fel kell ismernünk a rablót, mielőtt megölhetnők. Ezen munkához finomabb kéz kell, mintsem a vadászé. Az igazságszolgáltatás, más néven, csak maga a társadalom, anyja minden polgárnak; addig a míg el nem ítéltetnek, ártatlanoknak hiszi gyermekeit. Ez anyai bizalom nem üres szó; ez tényleges gyengédség a mely védi és támogatja a vádlottat a nélkül, hogy egy pillanatra is elhagyná.

Nálunk az igazságszolgáltatás nem a tényeket ismeri nem a tényeket vizsgálja, nem a tények alapján ítél, nem ezen alapszik biztossága és nagysága hanem igen sokszor az nyer, a ki fizet, vagy kinek a bíró jó barátja.

Nálunk az igazság serpenyői meg vannak hamsítva, a vádnak sokszor több súlya van mint a védelemnek.

Pedig azt nevezem én jó igazságszolgáltatásnak, a mely a társadalmat védi és csak a közjóért érdeklődik.

Az angolok azt tartják, hogy minél népuralmibb valamely ország, annál szükségesebb, hogy az egyén hatalmas és tulajdona szent legyen.

A magyarok nem tudják, hogy a fejetlenség, ez más szabadságának megtámadása és nem önszabadságunk védelme.

A miveltséget illetőleg mi még csak gyermek korunkat éljük és mégis, már a világ első népének tartjuk magunkat.

Ki volt a múlt század hőse, a legnagyobb és legjobb ember, hazájának és a szabadságnak barátja? A mindenség azt feleli: Waschington György az egy amerikai. Ki volt akkor a legnagyobb természettudós? Franklin, szintén amerikai. A legnagyobb hittudós? Az amerikai Jónathan Edward. Ki a tizenkilencedik század legnagyobb jogtudósa? Az amerikai bíró, Story, Kik korunk legnagyobb szónokai? Clay, Webster, Everett, Sumner, csupa amerikaiak. Kik a legkitünőbb történészek? Prescott, Bancroft, Lothrop, Motley, Ticknor, amerikaiak. Ki az első természetbűvár? az amerikai James Audabon. Kik korunk legnagyobb moralistái és igaz bölcsei? Channing, Emerson, Parker, mind amerikaiak. Ki korunk első regényírója? az amerikai Beecher Stowe asszony. Kik a leghíresebb feltalálók? Withney, a ki a gyapottisztító gépet kitalálta. Fulton, a ki a gőzhajót teremtette Morse a ki a villany távirát felfedezte; Mauy, a ki a tengereken át csalhatlan utakat vont mind amerikaiak, de magyar egy sem

A mi politicusaink selyemhernyók, a kik a könyveken élnek; a legelső poros könyvből vonnak ki egy szálát, a melylyel egy szép rendszerbe befonják magukat a világosság és láma ellen, legfelebb új gubót kénytelenek kötni. Az igazság semmi a logika minden. Hegel meghalt, éljen Schoppenhauer! Mindig van egy királya az álmadozók országának.

Nálunk az a kormányzat egyik legnagyobb előnye, hogy a forradalmak csak hasznára válnak, a fő elmegy a fiatal emberek előlépnek; minden évben van egy válság; szerencsés, a ki megtudja ragadni az alkalmat és felhasználja azt.

Angol honban az egész ország egy nagy és bámulatos gép, egyetlen erő által vezetve és szabályozva. Ki fogná megzavarni tudni ez öszhangot, a melyet egyetlen hang idéz elő? Egyetlen sürgöny, a

melyet községben olvasnak, huszonnégy óra alatt 10 millió polgárt alakít át.

Nálunk nem tudják meg, hogy a nevelés mindentivé elhatva megnyitja a sziveket az igazság számára; a jótékonyság, mindnyájunk közös ügye pályát nyit azon egyesülési ösztön azen közös eselekvés vágya előtt, a mely a társadalmak nagyságát alapítja meg.

XIV.

A modern alkotmányos monarchiai intézmények bölcsői a pyrenesi félsziget, Angol és Magyarország, azon megjegyzéssel hogy egyik intézmény itt: másik amott régibb és hogy a fejlődés gyorsasága vagy czélszerűsége nem áll arányban a kezdett régiségével.

Az angol és magyar államrendszer hasonlít egymáshoz annyiban, hogy mindenkiben sarkalatos intézmény a királyság. Azonban a két ország királysága közt figyelmet érdemlő különbséget alkot az, hogy a királyi méltóság nálunk választással vegyes örökösödési Angolországban pedig, a XIII. század végétől fogva tisztán örökösödési természetű. E különbségből folyt hogy a két nemzet dynasticusz kegyeleto nem egyforma volt. Szembetűnő nagyítás, sőt mondhatnám, tévedés történéseink azon állítása, hogy mióta megszilárdult nálunk a királyság, azota a magyar népet egy sem multa felül a király iránti tiszteletben. Mert az angol nép felülmulta. Világosan bizonyítja azt a történelem. Noha az angol chártában is meg van a fegyveres ellenállási jog; és noha még azt is előre megszabja, hogy kik szervezzék a fegyveres fölkelést, még is világosan megmondja azt is, hogy a fegyveres támadás nem terjeszthető ki király, a királynő, és a királyi gyermekek személyére. A mi aranybulánkban pedig ilyes megkülönböztetésnek semmi nyoma. Összefügg ezzel az, hogy Angolországban nem sokára végképen elesik a fegyveres ellenállási jog; nálunk is elesik ugyan 1231-ben de Lajos alatt 1351-ben visszaállitatik. Másik világos bizonyosság az,

hogy az angol nemzet midőn 1399 ben mulhatlanul szükségesnek látja Richard király letevését, ezt megte-
szi ugyan; de ekkor sem mulasztja el elégtételt szol-
gáltatni az örökös királyság elméletének, midőn Ri-
chardot nem egyszerűen leteszi, hanem erőszakosan
lemondattja.

Ezt csaknem nyomban követi nálunk a Zsig-
mond esete. Kétségtelen, hogy azon oligarchák, kik
Zsigmondot lelevék nem voltak ilyen óvatosak.

A magyar és angol alkotmány intézményeinek pár-
vonalát két fő szempont alá foglalom, milyenek a
két nemzetgyűlés jogai a királylyal szemközt; és a-
zon intézmények, a melyeknek czélja e jogok bizto-
sítása volt.

A két charta két lényeges pontban különbözik
egymástól. Egyik az, hogy az angol charta, a régi
angolszász szabadsághoz képest nagyon keveset ad.
Nevezetesen a modern alkotmányokban is helyet fog-
lalható jog csak kettő van benne, u. m. a személ-
yes szabadság biztosítása, és az hogy az angol ki-
rály, a hűbériség természetéből folyó terheken kívül
bármely más terhet csak az országos rendek mege-
gyezésével vethet ki. A modern alkotmány más kel-
lékeiről, a törvényhozás jogának a király és nemzet-
gyűlés közti megosztásáról, egy szó sincs benne. A
mi pedig a [mi chartánkát illeti, noha pontjainak
nagy része a már hozzánk is elhatott hűbériségből
folyt visszaélések megszüntetésére vonatkozik: de a bé-
vezetésben, és az első pontban visszaadja a ne-
mességnek a régibb királyok törvényeiben gyökerező
egész szabadságát.

Másik nagy különbség az angol és magyar
charta közt az, hogy amaz, a mi keveset ad, azt
nem csak a papságnak, és nemességnek, hanem a
nemzet minden szabad tagjának adja, világosan kije-
lentvén, hogy mivel a király, mint legfőbb hűbér
úr tartozik a maga vassalusainak, ugyanazzal tartoz-
nak ezek a magokéinak. Sőt a nem—nemes szaba-
dokat is biztosítja bárkitől jöhető törvényellenes bán-
talom ellen. A mi chartánk pedig csaknem kizáróla-
gosan a kiváltságos papság és nemesség védelmével
foglalkozik. E e különbség kétségtelenül a magyar
charta hátrányára üt ki.

Es tulajdonképen ez az egyik főkülönbség az
angol és magyar alkotmány multja közt; a másik pe

dig az, hogy noha még a XIII. század folyamán két-ségtelen előnye van a magyar alkotmánynak az angol föött, a XIV. és XV. században nemcsak utól-érte az angol a magyart, hanem túl is szárnyalta némely igen lényeges dolgokban.

Angolországban nem előbb, mint XIV. század közepén lett törvénnyé, hogy a király köteles má-nden évben összehívni a parlamentet. Nálunk pedig egy egész századdal előbb megoldták e kérdést II. András bullái, IV. Béla, és III. András törvényei. Épen ily előnyös helyzetben van a régi magyar alkotmány a nemzetgyűlések hatáskörének kérdésében.

Noha kétségtelenül igaz, hogy az 1309. évi angol parlament sérelmi panasza, bármily alázatos ki-fejezésben is fontos alkotmány történeti mozzanat: de az is igaz, hogy e panaszemelés még nem egy je-lentésü a törvényhozásra való befolyással.

Van az angol parlament jogainak fejlődési tör-ténetében egy oly érdekes kérdés is, a mely a ma-gyar alkotmány történetben nem fordul elő, legalább a középkorban nem a szólásszabadság. A magyar al-kotmány történetben mi sem mutatja, hogy ez ná-lunk valaha csak kérdésbe is jött volna. Ellenben az angol parlamentben nagyon is kérdéses volt, még pedig sokáig.

A magyar bullában meg van ugyan, hogy, a nádor vigyázzon, miszerint az irás tartalmától sem a király sem más el ne térjen: de ez még nem mond-ható intézménynek, részint azért, mert ekkor még egyedül a király nevezé ki a nádort; részint mert a bullában egy szó sincs arról, hogy a nádor mi-képen oldja meg ezen feladatot.

Az angol chartának legelső új kiadásából kima-rad azon 24 báró, a kiknek joguk, sőt feladataik volt szervezni a fegyveres fölkelést. Ez annyiban fon-tos, hogy ezen kihagyás által egyszerűen elesett. Angolországban a fegyveres ellenállási jog elmélete, még pedig a nélkül, hogy helyébe valami más intézmény ítetett volna. Nálunk is elesik ugyan a bullának második u. m. 1231 évi kiadása szerint, de pótol-tatik két érdekes dologgal, u. m. az egyházi átok-kal (a mihez az angolok 1297-ben tolyamodtak) és a mi ez átoknál fontosabb a nádorságról alkotott vi-lágos törvénnyel.

Fünyosabb lépést tett az angol parlament 1343-ban,

midőn a III. Eduárt király által kért adót csak azon föltétel alatt ajánlta meg, ha ki fog neveztetni egy bizotmány a mely számot kérend a közpénzek kezelőitől, továbbá ha a király miniszterei és a főbíró esküdt tesznek a magna chartára végre ha ezen tiszviselők a parlamentben fognak választatni.

Angolországban 52 évvel későbbben mint nálunk, lett törvénynyé a miniszteri felelősség. Igaz ugyan, hogy a mi törvényünk sem ment át az életbe: de minthogy törvényesen nem töröltetett el, törvény maradt. Ellenben az angol felelősségi törvény a papíron is csak két évig élt. Mert előbb a király törülte el törvény ellenesen, pusztán hatalomszavával, mint olyat, a mi sérti a királyi tekintélyt; utóbb pedig, u. m. 1345-ben, maga a parlament is. Ekkor a helyzet] állt be hogy az angol parlamentnek ismét egészen elől kellett a dolgot kezdeni.

Azonban II. Richard kiskorúsága majd a megújult francia háborúk nagyon jó alkalmul szolgáltak az angol parlamentnek újra, hogy újra megszerezze a miniszterek megszámloltatásának jogát.

Még nagyobb haladást mutat az 1460, évi parlament mely kinyerte a királytól hogy tanácsosait elbocsátván, nevezzen ki 16 ujjat és ezek többségének véleménye ellen semmit se tegyen a cancellár és főpecsétőr semmi törvényellenes rendeletet alá ne írjon és meg ne pecsételjen, mikor a tanács nem ül együtt, senkise vihessen a királyhoz folyamodványt; a főhivatalnokok és tanácsosok esküdjenek meg általában minden törvényre, és különösen erre; a király egy ministert vagy tanácsost se bocsásson el büneset nélkül, ezeknek pedig szabadságukban álljon visszalépni, ha a király nem az ő tanácsuk szerint rendelkezik.

E szerint a XV-ik század elején lett Angolországban újra törvény által biztosítva a parlament befolyása a kormányra, ha bár e befolyás valamivel kevesebb a ministeri felelősség nyílt kimondásánál.

Angolországban a fő- és köznemes (továbbá a nemes és nem nemes osztályok közt) sokkal méltányosabb viszony volt, mint nálunk. Ebből folyt aztán az a nagy különbség a mely az angol és magyar országgyűlések szerkezte között volt. Angolországban mindjárt a XIII század közepe után meg van a képviselőlet későbbben ugyan mint a pyrenei félszigeten, de ko-

rábban mint nálunk. E tekintetben kettős előnye van az angol alkotmánynak a miénk felett. Egyik az hogy az angol alsó ház nemes tagjait nem csak a nemesek, hanem a birtokos nem nemesek is választották; másik az, hogy Angolországban a városnak törvényhozói joga is korábbi mint nálunk.

A mi alkotmányunk ezen pontja nem állja ki az összehasonlítást az angollal.

A társadalmi viszonyok különbözőséből folyt az a másik nagy fontosságú körülmény is, hogy az angol nemesség adót fizetett, a miénk pedig nem csak maga nem fizetett, hanem jobbágjai adómentessége fölött is gondosan őrködött. Nagy fontosságú körülmény ez. Mert még a XIV század sem ősmerte a politikai tarok mind azon részleteit a melyekből alakult a modern alkotmányos monarchiák kormánygépezete. Akkor még a kormányhatalom ellenőrzésére alig volt más indok, mint a személyes szabadság, és az erszény védelme. Következésképen a kormány ellenőrzése az adómentes magyar papságot és nemességet távolról sem érdekelte ugy, mint az angolt. Köztudomású tény, hogy Magyarországnak az Andrások alatti törvényeit a kormány rendszeres fosztogatásai tették szükségessékké. Róbert Károly önkényes uralmát nyugodtan tűrte a nemesség, csak azért, mert a nemesség erszényét nem bántotta.

Lajos is nagyon keveset adott az alkotmányra mégis népszerű király volt, azért, mert tiszteletben tartotta a nemesség adómentességét. Ellenben félt a nemesség Lajostól amiatt, hogy a külföldi hadjáratokban önkéntesen tett hadi, szolgálatai, a megszokásnál fogva, majd tartózássá válnak. És nem mulasztotta el biztosítani magát az ellen az arany bulla új kiadása által; és a személyes szabadság nagyobb biztonsága végett a fegyveres ellenállási jogot is újból megerősítette.

Ellenben az angol nemesség, minthogy maga is adozott, természetesen indítatott vigyázni, hogy hová költenek az adók természetesen volt kényszerítve oly intézmények föltalálására, a melyekkel elejét vehesse a túlságos adóztatásoknak és a visszaéléseknek. Innen az angol alkotmány fokozatos fejlődése elválhatlan kapcsolatban áll a rendek közös adozásával, annyira, hogy az angol történetírók nyíltan elősmerik, hogy az ő alkotmányuk pénzen szereztetett.

XV.

Angliában és Amerikában a politikai élet szabadon fejlődik, ott tehát politikai pártok jelenkeznek. Nálunk azonban a nagyobb rész lomha egykedvűséggel viseltetik a közügyek iránt, és a hatalomkezelők erőszakos nyomása a nemzet egész tömegét közös véleménynyilvánításában gátolja, tehát pártok nem alakulhatnak. Nincs meg a politikai életképesség, a politikai élet fejlődése mesterségesen elnyomatik.

Mennél gazdagabban és szabadabban fejlődik a politikai élet annál határozottabban lépnek föl a politikai pártok.

A pártok a nemzet politikai életében létező hatalmas belsőfejlődésnek jelenségei és nyilatkozásai.

A magyar pártban az önzés a hazaszeretet fölé kerekedik, s' a párt öntudattal és végcélből nem azt cselekszi, a mi az állammal és az általános társadalommal összefér, hanem amit szenvedélye sugall: tehát a felekezeti útjára tér.

A jobb és baloldal elkeseredett ellensége egymásnak. Ha két tábornak katonái oly ingerülten mennének ütközetbe, mint amilyen ingerülten állnak szemben a pártok, ugy rémséges lenne egy— egy csata.

Már pedig, hogy az államegység vizsgálódástól és a zsibbasztási törekvésektől biztosíttassék, s a jog egyenlőség csorbát ne szenvedjen, szükséges, hogy egy ugyanazon államban a politikai pártok, a tartományok, a nemzetiségek, a törzsek s a rendek összeműködjenek, s hogy minden ellentét egyes tagjai is politikai gondolkozásuk és törekvéseik által együvé forrjanak.

A pártok nálunk világos program nélkül bolyonganak.

Amerikában és angliában alkotmánypártok alapelvei nem politikai alapelvek, hanem alkotmánytörvények; erejük nem a változó pártosoportulatokban, hanem a szilárd alkotmány jogban fekszik.

A kormány és az ellenzéki párt közti ellentét nem annyira államjogi, mint inkább politikai.

Angliában a szabadelvű pártok legbensőbb irányzata a középosztály uralma és az egyéni szabadság.

A forradalmi eszméknek mérsékelt kivételét ohajtja, mely úgy az intézmények, szélsőségétől, mint az erőszakos eszközöktől elfordul.

A népuralom nálunk sokak előtt a szabadelvű párt csak egy lépcső a forradalom útján.

Angliában azt tartják, hogy nem az a szabad állam, a melyben a többség kormányoz; hanem az a melyben a többség, belátásból és szabad akaratából, a legjobb és legképesebb férfiak kormányának aláveti magát.

Nálunk a tulzó iskola egy csomó nézetet állapított meg s azokból fogalmakat alkotott, nem törődve a reális hatalmakkal, melyek a népek életében a vezérszerepet játszik,

Az ő államelmélete, mitem törődik a valódi állammal, melyet se főtartani, se reformálni, hanem alapjában átalakítani akar. Ő képzeletében, a társadalmi szerződés, az összakarat és a kiviteli cselekvény általános határozatai szerint egy új világ rendet akar teremteni, és az egyéni szabadság kölcsönös elismeréséből, koholmányok segítségével az államakarat szabadságát is megállapíthatni hiszi.

Összetévesztik a régi hellenek módjára, a köz szabadságot, a tömeg uralmával, s az egyének szabadságát a nép fenség czége alatt szolgálivá alacsonyítják.

A reális hatalom és a történelmi viszonyok szem elől tévesztése, és a hit, hogy az elvont képzeleti fogalmak uralkodnak az élet fölött, képezik náluk a gondolkozásmód csaknem csalhatatlan ismeretjelét.

Mindenek fölött az egyenlőség iránti lelkesedés az, a mi náluk könnyen fanatizmussá fokozódik, s egy csomó illúziót von maga után.

Nem gondolják meg a tulzók, hogy az abszolút egyenjogosítás mindenkor gyermekes illúzió leend.

Nálunk nem elvek választják el a pártokat; nem ezekért, és ezeknek következményeikért történik a küzdelem. S ez az oka, hogy nálunk sokkal több hazugság és bolondítás történik a politikában, mint egyebütt, sokkal nagyobb a bizonytalanság és zűr zavar, mert a világos, tisztán formulázott elvek hiá-

nyoznak, mert a természetes pártalakulás hiányzik.

Sok tulzó nálunk valóban, azon gyermeketeg hitben él, hogy ugyanaz a szabadság, melyet Parisban kikiáltottak, minden más nemzetre is alkalmazható s hogy csak alapelveit kell annak elfogadni, s az emberiség régi szenvedései orvoslása, az általános szerencse megállapítva leendő.

A tulzó igen szereti a dolgokat túlhegyre állítani. Következetes buzgalommal, keveset törődve az akadályokkal, észleletet észleletből gombolyítva, követi ő a szemlélkedő gondolkozást és bölcsészeti elméleteinek réális érvényt tulajdoni. Az iskolát összetéveszti az étellel s ezt ama szerint itéli meg. Mily sok tudos szerkeszti össze nálunk ily módon az államot, mint ha az pusztán észteni iskolarendszer s nem valamely élő nemzet élő teste volna.

Amerikában és Angliában az igazi szabadság ama fiatal ember természetének felel meg, aki most rázta le az iskola porát s erejének teljes érzetében és tudatában lép ki az életbe.

Az ifjúság korában fejlődik ki az értelem, amely a dolgokat amint vannak s nem amint a képzelem azokat önmagának megalkotja, felismeri.

Célja ennek nem a rombolás, a megsemmisítés, hanem az igazságnak földerítése.

Az Angol a legfontosabb kérdésektől sem riad vissza, félelem nélkül megvizsgál mindent, de nem a gyermek könnyelműségével, hanem férfias határozottsággal. Előtte egyetlen tekintély sem oly szent, hogy vakon alávetné magát; a tekintély föltételeit meghányja-veti s csak annyiban hódol annak a mennyiben jogosultnak ismeri el.

Nálunk a szabadelvű az egyik tekintélyt könnyen isteníti s a másikat semmibe se veszi.

Ha reform léthesíthető, akkor az angol szabadelvű, a reformot elébe helyezi a forradalomnak s ezt amaz által elkerülhetővé igyekszik tenni; mert a pusztító erőtől, amely a forradalomban szabad szárnyra kél, minden Angol szabadelvű irtózik.

A valódi Angol szabadelvűnek az erélyes férfias bátorság képezi kitűnő tulajdonát, a férfias bátorság, melynél fogva nem vakon rajong valamiért, hanem öntudattal, minden erejét, s egész lételetét a lelkét betöltő magas célnak szenteli.

Az Amerikai szabadelvűség legmagasb politikai

eszméje nem a nemzetiség, hanem az emberiség. Amaz nem elégíti ki teljesen. Az ő törekvései tulcsapnak e korlátot. Jól tudja, hogy a nemzetek, csak az emberiség tagjai. Az emberit kifejleszteni, s azt a legméltóbb és a leggazdagabb formába inteni. ez képezi előtte az emberi élet legnagyobb feladatát.

A szabadelvű Angol politika teljesen cselekvőleg működik. Nem engedí magát akarata ellenére e vagy ama cselekvényre rávételni, hanem megfontolja előbb mi a szükséges és mi a czélszerű. De azután a vállalatnak élére áll s erélyel viszi azt keresztül.

A szabadelvű Amerikai a törvényt úgy tekintí, mint az egységes népakarat legmagasb kifolyását, s ennélfogva azt kívánja, hogy a népnek minden tagja, saját jelentősége szerint a közös és szükségesnek ismert életrendet megállapító államakarat kimondásában részt vegyen.

A közélet tekintetében mi magyarok még a szabadelvű fejlődés kezdetén vagyunk. Gátoltatik ez még gyakran a mult hagyományai és a kiváltságos osztály érdekei mellett történő föllépések által, vagy akadályra talál a tulkapások és a félreértésekben, vagy pedig bizonytalanná lesz a kétes kísérletek által. Egy évszázad óta a világ keves ingadozásnak van kitéve s egyensúlyát még nem találta el.

A magyar nemzet, mely hévvel felkarol mindent a mi nemes és magasztos, a legnagyobb lelkesedéssel kész az előre haladott eszmék és a kor polgárosulásának reformjait könnyüséggel elfogadni; de ép oly nehézkes, közönyös ezen eszméknek a foganatosítás, a végrehajtás terén való öszhasonlítására.

Az Angolok és Amerikaiak legnemesebb feladatulknak ismerik a nemzet erkölcsi és értelmi fejlesztésére irányzott minden intézkedések gyámolítását.

Magyarország mindenben bővelkedő, a természet-től dűsan megáldott nagy ország, de tizszer gazdagabbá válik, ha népei kiemelkednek mostani szomorú állapotjukból, s magukat oda művelik, hogy igazi jó gazdákká és iparosokká váljanak s így egyénenkint is jó módra tevéen szert az ország vagyonát is megsokszorozzák.

A magyarok kik nem fokont fejlődtek, hanem hátramaradtak és így mintegy adósai az életnek egy korról, s erőszakos haladást mutatnak fel éltök folyamában, soha sem ábrandulnak ki e paradoxokból.

A mit sokan nálunk követnek nem elvek, hanem vágyak ezeknek programját jelszók, aspirációk, vádák és jóslatok képezik. nem egészséges, szilárd, mélyebb indoku elvek, mint a hogy józan, messzelátobb Angol államférfiak fogják fel a politikai elvek jelentőségét és lényegét. Elvek Angliában alapszanak a tények szigorú összevetésén, a multak tanulságainak óvatos alkalmazásán a jövő kilátásaira, egy rendszerre oly politikai eszméknek, minőket legalább is támogat azon valószínűségi hánylat, hogy az események legközelebbi alakulása nem fogja a számítást tönkre tenni.

Az Angol és Amerikai azon böles szempontból indul ki, hogy a legjobb törvények nem használnak semmit, ha hiányzik a népben a belátás és jó akarat.

Mig Angliában a föld a lakosoknak csak kevés élelmi szert nyújt, a nép minden osztálya, miveltség és munkaszeretet által boldogul és egymással békében él. Nálunk, hol a föld áldásdus és termékeny, a nemzet különféle osztályai a tudatlanság következtében egymást polgárháborukban üldözik. Tudatlanság a legnagyobb szegénység.

Nálunk nincs súly fektetve, mint Angliában és Amerikában, a jogra és kötelességre. Jogot szabadságot, önkormányzatot hangoztat nálunk mindenki, de az annak megfelelő árt a kötelességet nem veszi számban senki.

Jogokat követelünk, de kötelességeket teljesíteni nem akarunk, azt elhárítjuk magunkról.

Angliában és Amerikában a pártok rendszeren nagy elvek, nagy eszmék keresztül vitelére alakulnak és csoportosulnak egyes tagjai egyes alárendelt kérdésekben alárendelik nézeteiket a többség nézetének azért, hogy szakadást ne idézzenek elő.

Nálunk azon subjectiv irányban folytatott tanácskozási mód, melynek nyomait naplóink minden lapján megtaláljuk és mely igen sokszor felzaklatta a szenvedélyeket, eredményezték azt, hogy a pártok előleges megállapodásaikhoz mereven ragazkodva, a parlamentben annyira szükséges engedékenység és érvelés utja elzárattott.

Angliában, a kik vesztegetnek, becsületbirák által elítéltetnek és fogságba záratnak. elítéltetnek egy két évi fogságra. Ugy volt ez a francia császárság

idejében is, nálunk már divattá vált a lélekvásárlás.

A magyar nemzetnek vannak népképviselői. Ezek a pártállásokon czivakodni tudnak, de tudnak e tenni a közjóért, bírnak e megfelelni elvállalt hivatásuknak, az ígéretnek, hogy reformálni fogják az államot és a társadalmat?

A társadalmat nálunk a tömeg fenyegeti, mely tért nyerve a politikai életben ha szenvedélyét az akaratérő, tudatlanságát és tévelyeit az igazságban kifejlett értelem nem zabolázza, előbb anarchiába, utóbb despotizmusba süllyed.

Az Angolok elméletük sikerében teljesen megbizva, pontossággal számíták ki és mérték fel a népnek lélektani, nemzetgazdasági, politikai, kulturai, hatványát, tulajdonosságait és értékeit.

A magyarok erőltetni akarák a dolgot az érettkorúság magaslatára, a század színvonalára vélték emelhetni a népet, de Ikarus— szárnyakat adának neki.

A népet tehát vissza kell hódítanunk az iskolának, az iskola által meg kell őt nyernünk a mivelődésnek a nevelés által.

A népet az életre, viszonyaira, helyzetére kell nevelni. Mert a nevelés nem más, mint előkészítés az emberkorra.

Szokásban van Angliában, hogy a képviselőjeölt politikai hitvallomást tesz, vagy olykor a választók a napi tárgyakra vonatkozólag határozott kérdéseket intéznek a jelölthöz, és szavazataikat annak nyilatkozatától föltételezik: ezen eljárás az utasítást akarja pótolni.

Ha a követ hűtlenné lesz: Angliában a választók népgyűlést tartanak, és a követnek bizalmatlanságot szavaznak. Ez utánzása a visszahívásnak.

Nálunk a független parlament szükségkép központosításra vezet; mert a nemzettől vak engedelmességet követel még azon esetben is, midőn a meghozott törvény a nemzet többségének nem tetszik.

Angliában a nemzet összes értelmiségének döntő befolyása van a törvényhozásban: ott a törvényekben logikai fejlődés van. Ha valamely intézet túl élte magát, s a kor haladása ujításokat igényel belchet azokat hozni veszély nélkül, mert az nem bizonytalan kísérlet többé hanem nemzeti óhajítás.

A magyar parlament gyámi hatalmat gyakorolt, a nemzet fölött, s a nép elveszti politikai érzékes közönysége válik.

Nagy és hatalmas lett Angolhon forradalmak által; — kifejtette és élvezi ezen nagyságát monarchico aristocraticus institutiók által, míg a magyarok hasonló kormány rendszer alatt elvesznek, vagy elcsenevésznek! — Világos bizonyosága ez annak, hogy nem a forma, mely szerint hanem a dolog lényege miként kormányoztatik, ez dönti el a nemzetek sorsát.

A politika nálunk háboru az egész népet szilaj, özön pártokra szaggatván, a melyek a hivatal és hatalomért való küzdelemben megfelejtkeznek a házáról.

Az Amerikai valódi polgári társaság a természeti egyenlőségen alapulva lényege szerint nem egyébb; mint a testvériség közviszonyainak rendszeres elintézése megállapítása és föntartása; mi által a polgári társaságban egyesült tagoknak jogaik és kötelesegeik meghatározatnak, foganatosittatnak és ótamaztatnak.

Tudomány és munka e két szóban benne foglaltatik az összes mivelődésnek előfeltétele és tartalma. E két dolog képezi az angol és amerikai nép szabadságának és vagyanosságának alapját, ez tette alig fél század alatt a terméketlen, kevés népességű, zord sziklas Skocziát aránylag Europa egyik szebb és leggazdagabb országává ez teheti egyedül hazánkat is hatalmassá.

Az amerikaiak iskolájába kell mennünk megtanulni, hogy egy alkotmány sohasem elkobzása a nemzet jogainak egy vagy két kamara javára, hanem egyszerűen egy oly törvény, mely megóvjja a nemzet többségét, és nem adva fel azt teljesen soha meghatározott korlátok között szervezi a közhatóságokat és e korlátok által a szabadságot biztosítja.

Őseink azért veszítették el szabadságukat, Ázsia és Ó - Afrika népei azért görnyödnek még most is a szolgaság jármában, mert elfeledték tanulmányozni és kinyilatkoztatni az emberi jogokat.

A reformok utja Amerikában a nevelés.

A megromlott emberek, ha néha boldogulnak is, azt nem kell várnunk tőlük, hogy birodalmakat alapítsanak; azoknak alapja csak az igazság és jog lehet.

Van Angliában egy központ, hol a zsarnokság és fejtelenség között mozgó ingának meg kell állani.

Feladatuk határt vonni a között a mi az államé és ami a polgáré, hogy egyszerre erős kormányuk és erős szabadságuk legyen. Általános hiba az, hogy e megkülönböztetés nálunk nem tétetett. Nem láttuk, hogy itt két különböző hatáskör van; mindig össze akartuk zavarni az állam és a polgár jogait.

A magyar állam vesztének oka az egyensúlytalanság, mely az államot alkotó egyének és osztály közt létezik, hiánya azon kiegyenlítő működésnek, melyet a természetben s az igazság állapotában észlelünk.

Az értelmiséggel, a mivelődésből kifolyó valódi értelmiséggel jár Angliában az önuralom és mérseklet mely szükség esetén saját érdekei ellenére is módosít a közjólét. a közhaza javára, az állam fennmaradására.

Nálunk tételes befolyást nem bír az ész az eseményekre gyakorolni tehát a természet vak erőinek játékszere és meg kell elégednie azzal, amit ezek neki eredményeznek.

Az Angol és Amerikai államoknak nem az a feladata, hogy egy—egy Caesar mentő karjait tegyék szükségessé, hanem hogy ezt elkerüljék.

A magyar mesterséges állapot csak anynyiban különbözik a vad természeti állapottól, hogy ebben az ember ember ellen száll sikra, s majd itt majd amott üti agyon egyik a másikat, amabban pedig az intézmények köpenye alatt egyes néposztályok törnek a másik néposztály vesztére; a vad természeti állapotban az elnyomás baromias, a mesterséges állapotban törvényes szint ölt; de lényegében ugyanaz.

Az Angol és Amerikai államnak nem joga, de kötelessége szétrobbantani oly köteléket, mely anyagi érdekektől vezérelve, tetszése szerint csúri csavarja az igazságot és elerkölcsteleníti a népet.

A magyar népet mindig a hibás intézmények tartották elhagyatott állapotában, kellő bánásmód mellett nem maradt volna, ott ahol van, s hogy a mivelődéstől idegenkedik, annak épen az elhagyatott állapot a miveletlenség az oka.

XVI.

Szerencsés boldog és csakhamar dicső népek azok melyek akár köztársasági, akár monarchiai állam — alakban legalább egy vagy két századra megállapodni és egyetérteni tudnak, az alatt pedig minden képességüket anyagi, szellemi s erkölcsi irányban kifejteni igyekeznek. Anglia az aristokratiko — monarchia kalap alatt, Amerika a köztársasági kormány — alakban oly fényes és nagyszerű mintákul állanak előttünk, hogy ha teljesen elfogulatlanok akarunk lenni, hirtelenében nem tudjuk elhatározni, vajjon a kettő közül melyiknek alapja szilárdabb, és melyiken fér el több egyéni boldogság?

A két angol faj nagysága — egyéb jellembeli jó tulajdonságaik mellett — ama valódi hazafias érzületben gyökerezik, mely őket hosszú időkn át államjogi kérdésekben egyetértővé tette.

A hazafiai érzület teljes megromlására, a sülyedés legmélyebb fokára mutat azon körülmény, ha nem államjogi elvek, hanem pusztán személyes és kaszt érdekek fölött képes a magyar nemzet egymást irtó harcokba keverni.

Anglia is ontott vért a Lancaster és York házak fölötti versenygésben, de legalább tanulságot tudott kivonni a meddő küzdelemből, és hosszú századokon át élvezti a bölcs tanulság gyümölcseit.

Mi immár negyvedfélszáz év óta sinlünk az államjogi meghasonlás átka alatt.

Tanuljunk és dolgozzunk mint az amerikaiak és az angolok; ez legyen jelszava politikánknak; s e téren igyekezzünk egymást felülmúlni — akkor e hazájövője, e hazá sorsa a mi részünkről legalább biztosítva van.

Ideje már, hogy a magyar ne csak akarjon, de helyesen is akarjon.

Mindegyik nemzet magában hordja fejlődésének magvát és az erőt arra nézve, miszerint saját sorsa élet viszonyaihoz képest szabadon rendelkezessék.

Gazdag a szorgalmas angol mert az rendelkezik idővel és a természet minden kincsével! És ha fővenyőrájából mint a csillag szertesét szorotnék is minden homokszem, kitarító munkájával mind egybegyűjtené!"

A legnagyobb siker többnyire egyszerű eszközök, és a rendes tehetségek kifejtése által érhető el a világban

A szerencsét nálunk kárhoztatják vakságaért, holt az emberek szemén sötétebb hályog ül.

A valódi előhaladás nem járhat szárnyakon, Nagy eredmények nem érhetők el rögtön.

A türelmes várakozás mellé mulhatlanul meg kell szerezni a munkásság alatti jó hangulatot is, mert ez a munkás jellemnek rugékonyságot kölcsönöz

A nevezetes föltalálók életében az erélyes kitarítás az egyik legkiválóbb jelleg.

A mi Wachington Amerikának a nagy Wellington Angliának, az jellem, vitézi bátorság tekintetében Hunyady János a magyarokra nézve. Szegény sorsból emelkedett a legmagasabb polczig, t. i. ország diszes állásra, mennyi szentes ármány köszörilte elene mérges fegyverét.

A magyar népszabadság kivívásának föltétele, a népszabadság fönnmaradásának biztosítéka a társadalmi egyenlőség; de a nemzeti egyenlőség eszméjének meg kell előznie vagy legalább szövetkeznie a társadalmi egyenlőség eszméjével,

A jogfosztás nálunk nem szolgálhat üdvös czélul, a haza jóléte, boldogítása és viragoztatására nézve, nem szolgálhat üdvös czélul, az egymás ellen ingerült politikai pártok kibékítésére.

A jogfosztások szokták előidézni mindég, mindenhol az elégedetlenséget és forradalmat.

A megelégedett és jogokban részesített népnek nincs semmi oka forradalmat kezdeni, s nem is kezdett és nem is kezd soha.

Társadalmi és vallási élet az Amerikában, mely az embert emberré teszi.

Nem elég ott érezni és meghalni tudni a házáért; hanem élni és dolgozni kell tudni.

Mi épít, mi gyarapít, mi tesz ott szabaddá?

Az ész, az erő, a szorgalom!

Mi magyarok, midőn a szabadelvűség csengő szavait hangoztatjuk, nem szabad megelegednünk a

puszta szőlomokkal, nem szabad csak a jogokat szem előtt tartanunk, hanem egyszersmind a jogokkal járó kötelességeket is számba kell vennünk, vagyis vizsgálnunk kell, vajjon képesek vagyunk e azon jogokat gyakorolni

Az alkotmány nem oly fajta növény, melyet a diszkertekben csak illatos virágáért szoktak, tenyészteni, se nem vad fa, mely arra való legyen, hogy árnyékában heverhessünk. Oly fának kell tekintenünk, mely virág és árnyék mellett reális hasznu gyümölcsöket teremjen a munka és ápolás fejében.

Az állam szerves fogalma Angliában és Amerikában azt kívánja, hogy a belviszonyok, melyek a hatalom és a nemzeti élet minden része közt vannak, törvényesen legyenek szervezve a nemzetnek az állam minden külön hatalma gyakorlásában való befolyása által.

Nálunk a követett ingatag homályos politika. egyik részénél a túlzott, ki nem vihető politika a másik részénél a valódi szabadelvűség hiánya némely tekintetben mind egyikénél, a meghasonlás természetes okai annak hogy a nemzet még eddig győzelmet nem arathatott.

Magyarország képviselő háza egybeállításának elemeit nem egséges törvény, hanem három külön merőben elütő törvény állapítja meg.

Angliában az állam ezélja lakói öszves értelmi erkölcsi, anyagi erejének lehető legjobb kifejthetését biztosítani.

Ez megadja a kulcsot azon alaphoz, mely egyedül természetes jögalapja a szavazatoknak.

Az Angol társadalmi kormányzás egysége azt kívánja hogy bizonyos tekintetben egyik működés a másiknak alája legyen rendelve.

Az államnak ott az a hivatása, hogy a társadalmi működés minden főköre számára előállítsa a létezés és haladás elegendő föltételeit, melyeket valamely kör magától elő nem állíthat, következőleg eszközölje, hogy egyik a szellem, másik az anyagi javakból lásson hasznot.

Az Egyesült— államokban található fel ama nyilvános élet, melynek oly szép példáit hagyta hátra Görögország és Roma; a polgar a legelső naptól fogva megszokja szeretai az államot mint saját tulajdonát, és ez által elsajátítja azon jogosult büszke-

séget, mely a köztársaságok erejét és erényét képezi.

Az Egyesült—Államokban az erkölcsök támogatják a törvényeket; az intézkedések élnek, mert minden polgár ismeri értéköket és kész azokat védelmezni. Létezik egy éber őr, mely soha sem engedi, hogy a nemzet elszunyadjon fenyegetett szabadságain, ezen éber őr a sajtó, a köz és magánjog nélkülözhetlen őre.

A vallás, a nevelés, a községi szervezet, és a nemzeti védrendszer által gyökereztetik itt meg a szabadság a polgár lelkében; ez ama négy oszlop, mely az alkotmányt fönntartja. Az államtól elkülönített egyház, következőleg sem belső vihangások, sem pénzért megvásárlott szövetség; az állam kezeiből kivett, de a községet kötelező nevelésügy, mely a köztársaságra nézve élet és halál kérdésének tekintetik; nemzeti honvédrendszer, mely a polgárok kezébe teszi le az állam rendőrségét és védelmet és kizár minden nagyra vágyó és hódítási politikát; az érdekei felett függetlenül intézkedő és minden hibájáért és tévedéséért felelős község: ime ezek az Egyesült Államokban a szabadság főkéllékei, és e kéllékek nálunk mindenkor hiányzottak.

A népsouverainitás Amerikában nem csupán elvont és a gyakorlatban meghazudolt elmélet nem oly erő, melyet felhasználnak valamely kormányzat megálapítására s azután elfojtják, mint egy fenyegető veszélyt, mindaddig, mignem erőszakos kitörések és szerencsétlenségek által újra emlékezetbe idézi létezését.

Meg kellene már egyszer ezer még ezer szenvedések árán e haza földjén is gyökereztetni a komoly hitet, a szigorú erkölcsöket a szabadság s népuralom valódi alapköveit és lényeges feltételeit, mert a mérséklő horgony nélkül a szabadság szabadsággá fajul, és a rossz szenvedélyek által természetéből kivetköztetett kormány az anarchia örvényébe süljed.

Az angolok, kik a helyi szabadságoknak buzgó védői, azon nézetben vannak, hogy egyszerű jellemű és kisebb fontosságú ügyeket lehet büntetlenül egy szűk helység képviselőinek korlátlan kezelésére hagyni; és a helyhatóságok teendője leginkább a birodalmi törvényhozás által kiszabott törvényeket és utasításokat végrehajtani, és azok végrehajtása végetti eszközökről

gondoskodni.

Magyarország politikája még mindig inkább az ösztönön, mint számításra alapszik.

Sajnálni lehet egy nemzetet, mely a jövőbeli dunai császárság központja lehetne s mely a fényes jövőt kezeiből kisiklani engedi.

Magyarországnak, ha a valódi cultur— államok körébe belépni akar, mielőbb el kell fogadnia és államszervezetébe átidomítani azon intézményeket és elveket, melyek anglia kormány szervezetében és igazgatási jogában szemlélhetők.

Meg kell teremteni a népművelést, hogy az országnak minden polgára legyen öntudatos ura sorsának, tudja értékessé tenni vagyonát, munkáját, ne legyen tovább hitvány eszköz mások érdekére.

Mert most nálunk mint a kétségbeesés örvénye felé szédelő ember lelkében a lázas gondolatok s érzemények mindennemű vegyülete forrong.

A magyar a jelenben él, még az angol a múltba mélyed, s őseivel együtt gondoskodik. Mindenik nemzedék többet tud, mint az előbbi, mindenik tanul valamit ahhoz, mit a múlt századoktól örökölt.

A magyar állam, melynek egyes tagjai semmi önállósággal nem bírnak, szintoly bizonyosan tönkret jut, mint az egyén, kinek életszervei csak akkor teljesítenék feladatukat, ha az akarattól nyernének lendületet.

Angliában jelenleg található jólét csak az egyén önálló tevékenységének eredménye, és csak az egyéni szabadság elvének alkalmazása által őriztethetik meg.

Ne keressük nemtönket sehol mi is egyebütt, mint saját, vagy inkább személyes erényeinkben s lelki felsőbbségünkben; mert minden nemzetnek erénye és felsősége csak annyiban van, a mennyiben lehető legtöbb egyes tagja betölti saját helyét férfiasan és szeplőtlen.

A haladás angliában az egyéniségeket illeti, s abban áll, hogy erejük felsőbb fokon lelkők, eszméletők, szóval szellemők mind fokozodjék.

Semmi oly állami működésnek ott nem szabad léteznie, mely valósággal az egyén tehetségei teljes kifejlődésének csorbitására lenne irányozva. Az egyén minden kormányzat végcélja; és annak képességei és tehetségei képezik minden társadalmi jónak kútfejét,

Lessük el az angoltól, hogy a vegytant és technicát mint használja fel közönségesebb iparczikkei előállítására, hogy azt gazdaságosabban, tökélete-ebben és nagyobb mérvben legyen képes termelni — mert ebben rejlik Anglia világkereskedelmének alapja.

Halad angolország, mely helyzetét, viszonyait, szükségait kitanulja és kielégíti, mely történetével jól megismerkedik és azon hibákat elkerüli, melyeknek szomorú következményei voltak. de súlyed magyarország, mely csak vaktában utánoz mindent; mi véleménye szerint fejlődésnek jele, de néha magára nem alkalmazható.

Közigazgatási szervezet által sikerült Angliában a legdusabb eredményt szülő állam - intézményt egy folytonosan működő parlamentár nemzeti kormányzatot létesíteni, oly kormányzatot, hol maga a nemzet az általa választott képviselők által uralkodik, a nélkül hogy az által a trón méltósága s uralkodó tekintélye legkisebb csorbulást szenvedne, mert a király ott csak miniszterei által uralkodik, kiket tetszése szerint szabadon választhat ugyan, de mely királyi előjog a közigazgatási viszonyok által annyira korlátozva van, hogy veszélyes önkényyé soha nem fajulhat.

A kormány a nemzet erkölcsi és anyagi erejét képviseli, s a népnek valódi közege: e tekintetből nem szorul sem arra, hogy a társaság valamely külön osztályában támaszát keresse; sem nagy álló hadseregre, hogy ez által magát a nép ellen védelmezze. Az angol kormány folytonosan oly bölcsnek helyzetében van, ki ellensége megtámadásától nem tarthat mert ellenségei nincsenek.

Angolországban az önkormányzat elvít a nyilvános élet minden rétegeiben feltalálni, mi által társadalmi egysége felbomlásának veszélyét nélkülözi.

Angolországban törvényteleniséget nem lehet elkövetni, mert a miniszter törvénytelen rendelete már az első hivatalnoknál ellentállásra fogna találni.

A király nem valamely elkülönözött állásban levő, a nemzettel szemközt álló, s ettől függetlenül működő tekintély, hanem ama nagy uemzettestnek, mely a parlament által folytonosan képviselve van, oly főtagja mely csak azzal közös egyetértésben képes valamit végrehajtani.

Az ily jog alapelvére fektetett uralomnak következése: hogy az emberi szellem szabadon működhe-

tik, a nagy tettek elismerése felébreszti a nemes vetélkedést, versenyzést, az előhaladásnak ezen hatalmas rugóját, mi maga után vonja a nemzet erejének és nagyságának legbiztosabb alapját a szellemi és anyagi jólét felvirulását, melynek csoda ereje ismeretlen nálunk hol a társadalmi állapot a jögtalanság miatt sülyedésnek indult.

Ango'rország legfényesebb példát nyújt arra, hogy a bel-életerő által a nagyságnak mily magas fokát lehet elérni.

Az ellenörködést Angliában nem gyakorolják a megyék mint nálunk. A szabad sajtó, meetingek, egyletek ott azon tényezők, melyek a közvéleményt fejlesztik, mely aztán a parlamentben nyilatkozik a kormány mellett vagy ellen, s e tényezők elégségesek ott a szabadság fenntartására.

Angolországban a szabadságot nem csak angolok élvezik, hanem mind azon nemzetek és népek is, melyek az angol birodalomhoz tartoznak. Ez által sikerült és sikerüt Angliának a különböző eredetű, szokásu és vallásu népeket hűségben megtartani. Ez által sikerült a mult század közepén. Franciaországtól a francziák által megtelepült Canadát elfoglalnia. Ez által sikerült Angliának India 109 milliónyi vad népségeit 20—30 ezer emberből álló angol sereggel békében tartani.

Mily tanulságos példák, mily intó jelek ránk nézve!

A magyarok a szabadságból egy többé kevésbé képzelt rendszert akarnak alkotni, mely mivel kényüknek nem enged, elítélik, elátkozzák, és a kényuralom karjaiban keresnek nyugalmat.

Miért sikerült az angol forradalom? mert el van nyerve egy pont, egy bizonyosság, egy horgony, egy kikötő; nálunk pedig ez hiányzik. Mi nem tudunk kijelölni oly erkölcsi pontot, mely megakadályozhatna bennünket a mélységbe való visszaeséstől.

A szabadelvűség nálunk majd a multak dicsőségén, majd a jövő ábrándképein mereng, mely kényelmesen uszik a napi vélemények áramlatával a helyett, hogy annak helyesebb irányt törekednék adni; a mely rombol és alkot a szerint a mint a népszerűség követeli, mely nem eredményt hanem tapsokat hajház nem törődve azzal, ha e tapsok vihara megrendíti is mindazt, a mi egy szebb jövőnek a

lapját képezi.

A szabadelvűség Angliában az erkölcsi bátorságnak s a politikai ildomnak házasságából származik, amely mentten minden elfogultságtól, előítélettől, kibontakozva minden nyomás alól, jöjjön az fölülről vagy alulról, mindent mer, a mi biztosítja, ellenben mindentől fél és mindent kerül a mi kockáztathatná a jövőt; inkább teremti, mintsem követi a közvéleményt.

Nem a lehető legtágabb politikai szabadság fogja nemzetünk jövőjét biztosítani, hanem azon életrevaló mozgékony munkás szellem, mely Európában és Amerikában az angol fajt oly hatalmassá tette.

Kellő önállást kell nyernünk anyagi érdekeink tényezéseiben, vagy el kell pusztulnunk.

Egyesülésben van Angliában és Amerikában az erő; jogok szabadság pedig csak ott léteznek hol erő van; boldogság és jólét, meg szabadság és természeti jogok nélkül nem képzelhető világos tehát, hogy az ki náluuk egyesülés, egység ellen van polgári bünt követ el.

Az idegen Londonban kellő tájékozást nyerhet az angol sajátságokról, szokásokról, izletről, társas életről. Láthatja minők az angol iparosok, polgárok, népek. Részt vehet a népgyűlésekben, tanulmányozhatja a nemzeti intézményeket, mert ott minden nemzeti. Az árucarnokok a nemzet ipar terményeivel vannak tömve. A könyvkereskedések, műcsarnokok nagyrészen a nemzeti irodalom és művészet rakhelyei, bár ez utóbbi hazája Olaszország. De azokban sem szűkölködik az angol és az iparrajzban elhagyta Európa minden népeit. A napi irodalom legtekintélyesebb része az angol és nem férne egybe az angol nemzeti önérzettel, hogy például a kormány bensőbb közegei idegenek legyenek.

Mily egész másként van az Pest—Budán hol a magyar elem hátrébe szorítva, naponta megalázva, nem érezheti magát honosan.

Magyarországnak a magyar nemzetnek nincs oly nemzeti, a nemzeti jelleget magában őszpontosító s eredeti jellegében vizsatükröző fővárosa mint minő van, az angolnak.

XVII.

Honadó apáink a szabadság s közérzelem érdekére egyesültenek, s midőn hazát harcoltak, midőn háladat oltára állt a vérdijas teren; szabadság nevében tőnek esküt a nemzet jövőjére; és mint Angliában itt is szabadság lőn az alkotmány eredeti jelszava, és a drága gyermek megszületék, mint a két nép szervezetében; de nevelése igen eltérő lőn. Ott éber, öntudatos anya, a mérséklet fejti eszméletét; itt elfogult tulszerető önzés kényezteté el. Ott messze kilátás tervében ápoltattak gyermekevei, itt pillanatnyi öröm vagy szükség eszközeivé lőnek. Ott rendeltetése minden ágaira szoktatak figyelmét; itt egyoldalú érdekek szűk fogalmához törpíték. Ott észteni következetes elvből merité irányát, itt változó czélokért vágta, zavarta keresztül önutait, Ott velős védangyallá nőtt, középponton őrködve a közcsalád joga felett; itt vásott suhanccezá képződött, és béres vazalként álarczban járt vendégszerepekre, egyiktől másikához csapongva a közvérség hasonlott feleinek; vagy többnyire csekély zálogbérért bitorolni engedve ősigényeit. Ott nem engede hanyagul foglalásokat, s törvényes utakon akadálytalanul tartá főnn biralmát; itt gyakran elalvá, vagy hagyá cselezni a haladás szakát, s véres zendület zászlói alatt, olykor kárpótlólag akart utánrohanni; még ismét áléletbe súlyeszté zsibbadt tagjait.

Anglia a népalkotás ügyében gyakorlati észszel, vigyázatos gond, e súlyegyen vezérelve alatt kezelte a szabadság eszméjét: a magyar pedig sziv után indulva, szenvedély nyomán könnyelműleg bánt vele, s e befolyó párthatás köre szerint czélpontig vivé vagy szorítá.

Angliában a nemesi rang eredetileg nem volt örökös; alkotmányunkban mindjárt azzá léteték; s következőleg ott az emelkedési ősztönnek szabad igény és siker hagyatván; irigység, meghasonlás halálragály háritva lőn; törvényeinkben pedig kiemelt jogokra hártároztatik el egy ismeretlen, s azokra könnyen méltatlanná fajulható ivadék, azon sokkal nagyobb osztály

rovására, melyet maga a mellőző kiváltság, minden kiterjeszkedés nélkül eléggé ingerültté tön.

Angliában a nemesség adózással cserélte fel megszűnt szakmányát, nálunk pedig bérmentesen hagyték avult kiváltságaiban, terhére egy erőtlen, kizsákmányolt osztálynak. Anglia megszüntetett minden jobbágyi viszont, szabad birtokot engedve; a képviselő jogát pedig birtok alapba gyökerezve, kibékíté a kor kívánatát. Nálunk ellenben a szabadság aristocratiai egyedárú maradt.

A polgárrend fel sem vétették. Midőn Anglia kiegészítő részül csatlá közérdekéhez e roppant elemet, a népet, Magyarország háttérbe tolá azt, bizonytalan eredménynek általhagyva jövőjét.

Anglia két népelemet alkota: nemesi rendet és polgárokét Magyarhon ellenben szabadságot és nemzetiséget egyetlen osztály kiváltságává, s származati örökévé tön.

Az angol polgáralkat önmagában veté meg saját biztosítékát.

Összerkezetünk ily alkotmányos biztositékról nem gondoskodék. s a nép kirekeztésével megfosztá magát azon tartalékerőtől, mely ellenőre egyedül kölcsönös bitorlásoknak. s egyent tart a cselekvő hatalmak sulja közt.

Anglia roppant tárházzá lön, melyben eszme és ipar, fény és erő, üzlet és tömörség művei rakvák, s mely ó és új ezredek határpontjára települve, dus muzeummal mutatja két világidő kincsét. Mig Magyarhon szinte oly függetlenül, szabadalkotmány, egykorú nemzetiség és gazdagabb föld mellett, — végtelenül s helyzet, s külbefolyások kulcsával ki nem egyenlithetőleg elmaradva, — szegény és nyomortelt multak után, még most sem kezdi a nemzeti erőteljes élet első parányait összeraggatni. Oh, ha alkotó keze nem tévedne a teremtés művében; ha összhangzólag építné az életgép minden kerekeit, s egyiknek éles fogaival a másik tengelyét át ne metszené!

Angolhon alkotványa hengeróra— műhez hasonlít, melynek biztos tengelye, korlátozó ész, s polgari egyenlőség gyémánt telepén forog. S így haladása akadálytalan; jelenje tőkélyes, jövője biztos.

Hazánk fállabon áll. És a féllább izmaiban oly szegény életerő van, mely egész terhét fenntartani nem képes.

A magyar nemzet roppant egyszerű életet vitt de önmagával örök bajban küzdött. Hasonlita egy kigyöngyözött órához, mely csak az igazítaskor jár hibátlanul. Vagyona biuvá, kincse pazarlóvá, műveltsége fesletté korcsitá önaépét; vagy legalább e bűnök irant irthatlan hajlamot ébreszte, mit a külön szellemü pártzavargás történetileg bélyegez.

Hegyesucsró rohanó, fékvesztett géphez hasonlítva, mely zubantában minden növényt feltép, s gyors rohamával zagyva gyomrot is virágszinnel szivárványoz körül: de egyszerű útja homlokegyenest ragadja egy vesztő erőnek, melyen szét kell törnie.

Mi az Amerikában a mi a kormány és helyhatóságok közötti ürt betölti? Mi az, a mi oly szerencsésen áthidalja azon mélységet, melynek szélén a felelős kormány és a municipium minduntalan szemközt találkozzan, egyik a másiknak ledöntésével juthatna csak a tulparra biztos hidazat nélkül?

Ez összekötő kapocs, a törvények uralkodása, melyet erős jogérzet, felvilágosult közvélemény, független sajtó és szólásjog, nyilvánosság, a hivatalnokok felelősségét garantírozó törvények, esküdtszék, és a szabadságot fenntartó egyéb intézmények mellett különösen a bírói és törvénykezési függetlenség biztosítja.

Amerikában miben áll a népképviseleti kormányzat lényege? — Azon elvben hogy a kormányzást, a törvények végrehajtásának eszközlését, és illetőleg a törvények végrehajtása fölötti örökösödést csak olyanok kezelhesék és pedig szigorú felelősség mellett, kik a parlament többségének, tehát az ország közvéleményének támogatását bírják.

Ellenben a parlamentarismus náluuk azt tartja, hogy az alkotmányosságnak elég van téve azzal, ha a kormányt a parlamenti többség támogatja. Az tartja, hogy ezenül egy nép megnyugtatósa végett sem mire sincs szükség, hogy az egyedüli és elég biztosítéka a szabadságnak.

A kormány igazi felelőssége Amerikában nem abban áll, hogy a kormány azon idő alatt, midőn a törvényhozás, nincs együtt, mindenható legyen, hogy akár egyesektől, akár helyhatóságoktól feltétlen engedelmeiséget követelhessen azon ürtügy alatt hogy majd utólagosan a népképviseletnek beszámol indokairól és ennek aztán tessék őt megbüntetni, ha bír vele, Ily felelősség, ily parlamentarismus mellett a kormány és

nép közt bíról végre is a forradalom szokott föllépni.

A magyarok még nem tudják, hogy azok kezébe kik a nemzeti képvisetőket az országgyűlésre választják, igen fontos ügy van letéve; szükséges tehát, hogy ezek oly tulajdonokkal bírjanak, miszerint fel lehessen róluk tenni, hogy a választási ügyet helyesen kezelendik,

Az Amerikaiak nem fogadták el a delegatiót, vagy ha igaz nevén nevezzük a népfelség feladását. Ők nem ismerték el, hogy egy csoport képviselő, kényekedve szerint intézkedhessék a nemzeti élet felett és szenvedélyét, gyűlölködéseit és boszus indulatait a nép szent nevével takarja. Amerikában az elnök és gyűlés korlátolt hatalommal bírnak. A nép felruhazza őket, a végrehajtó és törvényhozó hatalom bizonyos tulajdonaival, de a tulajdonok határozottak. Megbízatusuk szűkkörű, melyet árulás nélkül szélesbiteni nem lehet. A suverainitás ennél fogva mindig a nép birtoka marad; az elnök és képviselők nem egyebek, mint nyilvános hivatalnokok, a nép és törvény iránti tisztelet korlátai közé zárva.

Micsoda nálunk azok az alkotmányozó nemzeti gyűlések, melyek miatt fennakad a nemzet életfelyama, szünetel a munka, megzavartatnak minden érdekek.

Az Egyesült—Államokban az erkölcsök támogatják a törvényeket; az intézkedések élnek, mert minden polgár ismeri értéköket és kész azokat védelmezni. Létezik egy éber őr, mely sohasem engedi, hogy a nemzet elszunyadjon fenyegetett szabadságain; ezen éber őr a sajtó, a köz és magánjog nélkülözhetlen őre.

Ott azt hirdetik, a tudatlanság azon nyavajja, mely a népuralmak vesztét okozza és egyedül a sajtó egészíti ki a nép nevelését: egyedül ez képezi a szabad országok fölényét, mert a szellemet felelevenítvén, a szabadság mellett a közvagyonosodást is előmozdítja.

Amerika nem csupán a közhatalmak osztályozásában kereste a szabadság biztosítékait; e biztosítékokat a valláson kívül még más két bámulandó intézmény győkeresztette meg a polgárok szívében a községi szervezet és a nevelés.

E két intézményben rejlik az amerikai népuralom éltető nedve ezekben kell tanulmányozni a szabadságot, hogy feifoghassuk, mikép lett ez az Egye-

sült— államok polgáraitra nézve ép oly életszükség, mint a lég, melyet beszívnak.

Az angol nevelésben a legmeglepőbb vonás az erkölcsi erély, melyet ad. Ez erélyt a faj minőségének tulajdonítani annyi volna, mint önmagunkban e hiányt elismerni.

A gyermek megtanul gondolkozni, ítélni ömeregjén választani és megfontolni határozatai következményeit. Az életet úgy kezdi a mint bevégi, a tapasztalat tanításaival. Így fejlődik ki aztán az a férfias megtontoló jellem, mely nem annyira a faj kiváltsága, mint a nevelés eredménye.

Az angol alkotmány történetében két vonás érdemli meg a szemléltő legnagyobb figyelmét: az ország ragaszkodása azon intézményekhez, melyek az államszervezet tagjaiul el vannak ismerve, és ez intézmények képessége folytonosan fejlődni, és oly változásokon menni keresztül, melyek nem lényegesek.

Az angolok, kik a helyi szabadságoknak buzgó védői, azon nézetben vannak, hogy egyszerű jellemű és kisebb fontosságú ügyeket lehet büntetlenül egy szűk helység képviselőinek korlátlan kezelésére hagyni; és a helyhatóságok teendője leginkább a birodalmi törvényhozás által kiszabott törvényeket és utasításokat végrehajtani, és azok végrehajtása végetti eszközökről gondoskodni.

Angliában az esküdtzéki institutio neveli és táplálja a polgároknak a jog és igazság iránti hitet és érzületet; segíti a nyilvánosság elvének uralomra jutását, valamint egyik fő út és mód arra is, hogy az a népben valóban eleven, a nép jogilag miveltebb, jog, törvény és bíró pedig népszerűbbé és tiszteltebbé válják.

Az angol aristocratiáról szépen mutatja meg Bluntschli és legujabban kitünőleg Gneist: hogy mindenkor szem előtt tartotta azon elvet, egyszersmind nemzeti testületet melynek hivatása a közérdek, és az általános nemzetboldogság minden módon előmozdítása, főleg pedig a népszabadság, jogok védelmezése és megszilárdítása.

Nagy szerencséje volt az angol államnak az hogy királysága még a középkorban is central hatalmát fentartotta, hogy a nép és a nemesség jogai és szabadságai oly szilárdul sehohsem védelmeztettek és alapitattak

meg, s hogy mégmagukban a legmélyebbható mozgal-
makban sem tévesztetik soha szem elől azon benső
szükségszerű kapocs, a mely multat és jelent össze-
füz.

Azon okok között a melyek Angolországot gazda-
sági tekintetben a világ első országává emelték, leg-
fontosabbnak tartják az ottani nemzetgazdák a szak-
máuybértülyomóságát.

A mai Angolországban a házak aránylag kicsi-
nyek, de kényelmesek és tiszták; rendkívül ki van
terjedve azon jótékony fényűzés, miszerint a szép év-
szakot falun tölti az országutak is keskenyek, de
példás karban tartva és jó vendégfogadokkal ellátva.
Többre becsülik itten a finom vászonneműt a csip-
kéknél, többre a kevés, de erősítő husételt a conti-
nentális konyha mindenféle édességeinél. Különösen a
tisztaságbeli fényűzés; szellemileg és testileg oly jóté-
kony következményeivel együtt, tulajdonkép a jómódú
és magas nivelttségű népeknél található.

Nálunk okiatalan és erkölestelen jelleget ölt a fény-
űzés. Roppant összegeket költenek jelentéktelen élvezetekre,
sőt a drága fogyasztási itten önczél. Hamisítás és el-
puhultság váltja fel a szépséget és az életélvezetet.

Angliában a közszabadság egyarányosan fejlődött
ki minden irányban. Földhöz kötött jobbágságnak
már a XIII. század óta semmi nyoma az embereket
nem a szabadság utáni vágy, hanem az ipari érde-
kek vonzották a városokba, hisz a szabadság meg
volt a falun ugy, mint a városban; ez az oka,
hogy a városoknak nincs kiváló önkormányzati fontos-
sága, szemben a grófsággal s valamint a falun a
fára és a közigazgatási községek formájával bir az
önkormányzat; ugy metszik át az egyes városokat is
a fárak és a boardok s a tulajdonképi városoknak
nem sok teendője marad.

Anglia ősi aristocrat alapu selfgovernmentje mint
egyetlen áll a maga nemében formái szépek, de faji
állami és társadalmi, másutt nem létező tényezők ki-
folyása lévén, csakis egyes irányelvei rejtőnek maguk-
ban általános érvényű tanulságokat.

Ha Crommvel az angol forradalomnak iszonyát
nem fékezi és ezen eljárásában a nemzet őt ösztön-
szerűleg nem pártolja: Anglia az anarchiának örvé-
nyében talán elsülyedett volna. Ha Angliának jelesbjei
az óráiai herceget nem hívják hazájokba, és a nem-

zet nagy része Vilmoshoz nem csatlakozik; Anglia a puha Stuartok uralma alatt elsatnyul és talán Franciaországnak szolgájává — lesz. Ha Washington nem fogja fel hazájának ügyét, és azt igazságos határon belül nem vitatja, egyszersmind magát ennek kivívására egész erélyével nem szenteli, és e törekvéseiben honosi á'tal nem pártoltatik: Amerika még valószínűleg soká gyarmat marad.

Meg van mindennek a maga ideje, s az legnagyobb téved nálunk, ki az idő feladásait félre ismeri, a vagy feleseréli.

Nincs fenségesebb gyülekezet az angol parlamentnél. Bölcsője az ujkeri szabadságnak, szabályai, törvényei, formulái elfogadvák minden polgárosult országban.

Megtanította Európát, Amerikát, Ausztráliát, az egész világot, hogy ismerje, vágyodjék bizonyos kormányzati eszményre, mely az erőt az ész szolgálatába helyzi, a hatalmat az értelmnek, adván át a mialtnak jogaival, megakadályozza a forradalmakat reformok által, tartzkodást parancsol minden békétlenségnek, s megfékez mindennemű becsvágyat.

A parlamenti szabadságok Angliában olyanok mint a földbe furódott erős gyökerek, a fát gyakran bántották, ágai, sőt dereka előröttek, a vén törzs mindig épen maradt.

A régi angol választási rendszer titkos solidaritást állapított meg a politikai pártok között; az egyik többet a másik kevesebbet akart adni a koronának, egyik sem akarta elveszteni kiváltságait. A politikai hatalom eszméjét a gazdaságnak, a birtoknak eszméjével társította, anyagosította sérthetlenné tette azt, megszoktatta a nemzetet, miként az angol föld urainak minden egyéb urainak is kelljen lenniök. Az udvarok tulfinomságának, romlottságának bizonyos erélyes feltékeny, büszke parasztosságot állított elenében. Korán elegyítette a polg rokat a nemesekkel mert a nagy családok másodszülött fiai az alsóházba léptek be, az idősebbek a közügyekbe avatkoztak ott apjaik életében, a két rend megtanult közösen élni, okoskodni, vitakozni gondolkozni.

A harmadik rend, s a nemesség nem találkozott egyszerre egymással szemben, mint két vak, áthatlan tömeg, a mélynek egyike a másikat eltíprandó és

megdöntendő volt

A polgárság és az aristocratia százados kötelekkel volt egybefűzve; élőfa volt a parlament, melynek gallyai és gyökerei egy léggel és egy vízzel táplálkoznak. az előítélet a gyűlölet, a tudatlanság nem emelt mint nálunk átléphetlen falat a nagyok és a köznép közé; a kormányzó faj nem változott új fajzattá. Az abszolút hatalomnak nem volt sem ideje, sem alkalma mesterséges társadalmat teremtenie, viz mérleget helyezni úgy az aristocratia mint a nép fölé; a politikai szervezet nem volt sem szeszélynek, sem egy egyetlen akaratnak, sem elméletnek, sem rendszernek munkája, öntudatlan műve volt az minden természetű erőnek, az időnek az örökösödésnek, az emberi eszélynek, a született egyenlőtlenségeknek, az eseményeknek.

Hasonlít Anglia mindenkor ama tábornokhoz kinek első gondja volt esatát nyerni, nem pedig katonáinak egyenruháját megváltoztatni.

Angliában alig vannak doctrinairek; a kormány feladatának tartja, hogy eleget tegyen az ország igényeinek, nem kíván okosabbnak tartatni annál.

Nagyobb részben az aristocratia osztályban ujjonczozva, a háznak igen köztársasági színezete van. Egy követ hitele nem foly mint nálunk sem nevéből, sem gazdagságából; csak elmetehetségéhez s még inkább jelleméhez méretik az. Semmi szolgálalkúség; bizonyos politikai egyenlőséget érezni ott, hasonlót a társadalmi egyenlőséghez.

Az angol parlament három személyű souverain; király lordok, és az alsóház, e három személyből az első kettő ma legkevésbé van működésében. Minden törvényhez a király és a lordok szentesítése szükséges de a királyság nem tagadja meg a magáét, ha a két ház egy értelemben van, a lordok mindig idejekorán engednek a nemzet akaratának, melyet az alsóház fejezett ki.

Hasonló az angol királyság egy ódon homlokzathoz, mely új építményeket takar el. A veto joga fennáll folyton, de a XVIII. század kezdete óta a parlament egyszer sem hallotta a visszautasítás formuláját.

A miniszterek névleg a király — aszony szolgálai tényleg a parlamenté. Elméletben a fejedelem választja a végrehajtó bizottság tagjait, gyakorlatban az alsóház

többsége.

Nincs központosítottabb ország Angliánál, azon értelembe, hogy egy központi akarat létezik ott, mely mindent tehet és bonthat, mely mindent magába ölel, nem is, mer féket, szabadon módosítja önmagát, korról — korra nemzedékről — nemzedékre, évről — évre, mindig souverain maradván. Ez akarat törekvéseiben takarékos, mint az ügyes munkás, ki csakis a szükséges erőt fogyasztja, hogy bizonyos eredményre jusson.

Angliában a törvényhozó nagyobb dicsőséget helyez a törvény iránti tiszteletben mint azon hatalom birtoklásában, hogy azt megváltoztathatja.

A bírák büvköre nem korlátozódik, csupán a magasztos szereplésen; nem elég, hogy bílcéseségök igazgatja az esküdtek tudatlan lelkiismeretét; közök vezéri őket az igazra, hogy határozataik mintegy sarktétellé válnak, melyek korról — korra szálnak.

A követek háza a nemzeti souverainitás élő kifejezése; de e souverainitás nem vak, gyermekes széles fészkelődő erő mint nálunk, mely később romokat inkább, mint semmit sem csinálni. A parlament mindent tehet, de megelepszik a mult művének javításával, nem tartja magát jogosultnak azt egészben megújítani.

XVIII.

Az amerikai egy fiatal, magát most felküzdő nemzet, mely állam életének anyagi megalapításával van még most tökéletesen elfoglalva. Mindazon érdekek, melyek ezen céltől még távol állanak, mint könnyen felfogható, most még kevés részvétre találnak.

Ellenben mi az emberiségi intézeteket illeti, Amerika e tekintetben a világ minden államainak példaként állitható fel.

Amerika a próba és kísérlet hazája. Nem csüng az oktan makacssággal a régin, az ósin. Mihelyt kiténik, hogy ez vagy amaz hiányzik, mindaddig kísértik s próbálják annak kitalálását, míg az amerikai ösztönszerű tapintatát követve arra nézve a legjobbat legcélszerűbbet fel nem fedezte, a mi csudás gyor

sasággal terjed el az egész országban, s válik a közönség tulajdonává.

Amerika növekszik mintegy izmos fa műszeresen, természetesen ágai és lombjai önálló fejlődésben terjednek mindenfelé; és minden rész, melylyel nagysága és terjedése növekszik, kiegészítő részévé válik az egésznek, és azzal műszeres összeköttetésbe olvad.

Az amerikaiak vállalatában bizonyos feltűnő, idő és erővel gazdálkodás mutatkozik. Sehol sem tudnak kevesebb erővel és aránylag rövidebb idő alatt oly sokat és oly nagyot teremteni elő, mint Amerikában.

Az amerikai ember természete és nézeteivel ellenkezik az, hogy nagyon sok vagyont hagyjon gyermekeire; és az által minden többre iparkodás gondjától mentesítse azokat. Az amerikai hasznos és szorgalmas állampolgárokat akar nevelni gyermekeiből, bevezeti őket valamely mesterség vagy üzletbe, minden tekintetben segíti, de a henyesség, gondtalan és tétlen csavargásra legparányibb kedvező alkalmat sem szolgáltat,

Ugynevezett parasztsztyály, mely nálunk a polgári társaság szükséges, és soha nem hiányozható alkatrészét képezi durvasága, tudatlansága, erkölcsi romlottsága s vak bigottságáról tűnik fel, nem létezik Amerikában. A földművelő szántóvető akár öltözetét, akár ismereteit, felvilágosodottságát tekintve, közelebb áll ott a városi lakosokhoz, mint nálunk.

Az amerikaiak annyira büszkék a politikai és vallási szabadságra, hogy mind azon népekre, kik azzal nem bírnak, mint gyámság alattiakra lenézéssel tekintenek.

Az amerikai, a mit közczélra, jótékony intézetre áldoz, azt szabad hajlamból, tiszta hazafüségből teszi. Hazájának emberiségi s hasznos intézetei által önmagát érzi megtiszteltetve, s honfi kötelességének tartja az ilyenmü intézetek felállítása és fentartásához, melyek hazáját nagygyá teszik, és annak jövő jólétét alapítják meg, filléreivel erejéhez képest járulni.

Míg nálunk a követ meddő vitatkozásokkal tölti el a napot: addig Angliában a szabad kereskedésre adott szavazata által megtölti a magtárakat, sőt életet ad az utcáknak is, szavazatától egészségessé válnak a városok levegője, s eltávolítatnak a ragadós be-

tegségek, mint szavazata ad nevelést is a gyermekek ezereinek, kik különben nyomorultakká lennének.

Hogy Angliában nem volt kiváltságos osztály s hogy küzdelmek — a király és nép közt — mindig az adó jog felett folytak. Ez egyszerű ténynek közzönheti, hogy szabad lett. Mert mihelyt eléggé erős lett a parlament arra, hogy ellenőrizze a királyt, fentartá az ellenörködést az által, hogy keze alá helyezé a király zsebét.

A parlamentnek gyakorisága megtermette az alkalmas embereket; kiknek tudomány és bölcsesége által szilárdágot nyert a parlamentaris kormányzat azon alapja, mely: Erzsébet uralkodása alatt tétetett le, Mert a nagy erő Angliában abban áll, hogy a multra utalhat.

Az angol az ábrándokból mindinkább kibontakozva valóra irányozza figyelmét, s a hasznos hajtó munkát teszi élete céljává, s a képzelet és kedély világából kibontakozva a számító értelem világában keresi tevékenységének központját.

A felvilágosodás szelleme annyira áthatotta az angolok egész gondolkodás módjukat, hogy minden olyan tan, mely erkölcsi érzetükkel ellenkezik, erős és folyvást növekvő elenszenvet költ maga iránt.

Az angol öntudatában gyökerezik az, mely nem az összesben érzi az egyesek életerejét lüktetni, hanem az egyesben az egészet ismeri fel és tiszteli.

Anglia a politikai gazdaságtan; ott a vagyonsodás, mint az emberi tevékenység tudománya; azért a leggazdagabb ország, melyben az emberek legtöbbet dolgoznak és termelnek.

Az Egyesült—Allamokban és Angliában az associáció mindenre kihat vallás, nevelés, tudományok, művészetek, körödéak, jótékony intézetek, takarékpénztárak, biztosítási ügy, bankok vaspájkák ipar; hajozás: mindez a polgarok szabad munkássága által jó létre és virágzik.

Britannia nagyságát három szegény de eszes és erényes polgar alapítá meg: Neveik: Hampden, Pym és Crommvel.

Mit tettek e férfiak talán puskát meg kardot ragadtak? nem e bohoságot nem tevék, mert hatalmasabb fegyverük is volt: papirost tartának kezökben melyre az igazság — és az embernek jogai valának je-

gyezve.

Az igaz hogy mi magyarok gyakran esalodunk, neki rohanunk a falnak mely utunkat álja kit fölkaról a szerencse és átdob az messze haladhat még a többiek összezuzott agyvelővel hullnak le a fal mentében.

Bizonyos, hogy határozatlanul, odavetett árnyrajzok, körvonalozatlan ködalakok, melyek összefolynak a szem előtt, önmagukban vesznek el, vagy lattatlanul oszolnak szét beleolvadva a mindenségbe: hangok melyeknek utózenéjét halljuk csupán; ének, mely közepén hallgat el; fény, mely átküzdve magát a felhők fátyolán, hamvad el, alszik ki: ténykedés melynek célja, eredménye nincs; érzelmek, melyek nem tudják; mit akarnak? melyek nélkülözik az alapot; vágyak, melyeknek tárgyak nincs; okadatolatlan sohajok; oknélküli könyek; a kegyeletet sértő humor; néma eszméletlenül járó — kelő emberek.

A megáradott tengernek hajjai egész tartományt elborítanak nálunk most egy gyermek egy iv papírral akarja felfogni az ötet elnyelő elemet. A tűznek lángjai egy roppant várost egy szempillantásban megemésztene: egy más gyermek egy gyűszű vizzel siet a pusztító tűznek eloltására. Egy retentő földindulás a hatalmasok palótáit porrá rázza: egy harmadik gyermek szeget üt a megindult földbe, hogy többé ne ingadozzon. Egy dühös éjszaki orkán azon büszke tölgyeket, melyeknek árnyékában sok ezer kisebb növények a napnak jótévő sugáritól megfosztva századok óta hervadtak, egyszerre a földre teríti: egy negyedik gyermek nálunk most hálót terjeszt ki a szélnek elfogására.

A képviselő most nálunk nem csak veszélyes, de egészen hasztalan ötödik kerék az államszervezetben, mely senkinek sem használ; s midőn a nemzeti értelmiséget gyökerén találja, a népet is gyengíti az által, mert a szoros kapcsolatot a nép és képviselője között csak névlegessé teszi.

Mi pártviszály közepette élünk. Ugyanazon haza gyermekei nyílt ellenségeskedésben élnek egymással, pártjelszó, pártelvek lelkesítik egymás ellen a honfiakat, alig van egyetlen egy talaj is, hol a közös haza javára nyíltan, utógondolat nélkül egyesülhének.

Az angol jog fejlődését az jellemzi, hogy évszá-

zadok óta nem lett félbeszakítva, sohasem következtek oly nagy átalakulások, melyek szakítottak volna a múlttal, s egészen új elvek alapján új alakot, új irányt adtak volna az államintézményeinek; az angol jog fejlődése folyton lépést tartott a nép élete fejlődésével, s célja sohasem gyökeres átalakítás nagy szerves alkotás, hanem a való életben mutatkozó szükségletek kielégítése volt. Minden reform, melyet az angol törvényhozás létesített, hosszú vitatkozások, küzdelmek eredménye, s valamely századok óta fennálló viszony, vagy intézmény némi módosítása volt.

Az angol nemzet, ha az angol állam valamely alattvalóját a világ bármely tengerén érdekeiben jogtalanul megsértik, ha szükséges, úgy hajóhaddal szerez neki elégtételt, bármely szegény, jelentéktelen ember legyen. Mi pedig, ott pöffeszkedünk Debreczenben, Szegeden, Kaban, vagy Békesben a mi magyarságunkkal, nagy nemzetnek képzeljük magunkat, büzkék is vagyunk, de minden büszkeségünk daczára eszünkbe se jut csak meg is botránnyozni azon, hogy saját országunkban hogy üldözik saját testvéreinket; eszünkbe se jut erős kézzel, az állam rendelkezésére álló hatalmas eszközökkel megóvni őket az üldözéstől.

Az angol polgárakat önmagában veti meg saját garantiáját. A monarchiát, aristokraták ellenében a népnek népuralomhoz szítható hajlama védi; nép irányában pedig aristokraták érdeke, kiknek polgári szabadsága, a népével ugyanazon gyökérből virágozik. Az aristokraták bástyája népostrom ellen az elemjogok közös birtoka, királyi visszaélések akadályára pedig igazgató hatalombani tetteles részvét.

A rendszer, mely „népképviseletnek”, ünnepi néven nálunk most a „népfelség tanának” neveztetik, épen a nép ügyét árulja el, midőn csak névlegesé teszi a nép jogát, s kisémmizi hatalmát.

Megadják a jogot annak, ki azt használni nem tudja, s elveszik saját háztüzénél attól, ki képességgel, akarattal és eszközökkel bír ahhoz: az értelmiségtől és birtoktól.

A képviseleti rendszer, a mint most áll nálunk egészen hibás elmélet.

Csak játékszere a magyar tudósoknak, Az igazság egy tollal kezében megsemmisíti azt, mit századok villogó karddal kezükben állítottak fel,

Nálunk az emberi természet csak egy gép, mely

valamely minta szerint készítve, csupán csak az elébe adott munkát végezi; Amerikában pedig oly fa, mely minden oldalra terjedni azon és fejlődni iparkodik, benső erők irányzatához képest melyek belőle élő dolgot alkotnak.

Mig a fokonként férfivá nevedő angol lassanként egyszersmind az ítészeti, a bírálati álláspontot foglalja el az ítélettel szemben, addig az évszázadok ig' ugyszólván nem élt magyar gyermek egyszerre tasztatván az életbe, minden átmeneti fokot nélkülözött és így réá nézve más nem létezett, mint a ragyogó fény által elvakíttatni és eszményelni, vagyis minden bírálatot nélkülözni.

Hogy az angol magna charta szebb gyümölcsöt termett az arany bullánál, az kétség kívül onnét ered, mert az angol nemzet a Habeas corpus okirattal a népet már jól régen visszahelyezé ősi jogaiba a választó falakat a néposztályok közt részint lerontá, részint népszabadság bástjaivá emelé a szolgaságot eltörle, s az államélet terheit és jótéteményeit a néppel megosztá.

Ellenben a magyar aristocrazia csodálatos vak-sággal egy évezreden keresztül szép polgári jogainak értékét és sérthetlenségét azoknak kizárólagosságában kereste.

Ugy tett, s úgy bűnhődött mint a fősvény, ki, kincset talált, de kiemeléseire egy maga gyenge volt s mégis kincse mellett inkább éhen halt, mintsem azt a munka fejében másokkal megosztotta volna.

Az olygarchia tulnyomó ereje megőrzé ugyan a puzstaszeri összerződést s neki köszönhette az aranybullát a nemesség; de ugyanaz elnyelte egyrésről többnyire a királyi hatalmat, másrésről a szolgaság békóiban senyvedő népnek kifejlődhetését. — Minden belháborút, minden külső csapást, a tatárjárást mohácsi gyásznapot s török igát egytől egyig az olygarchiai versengés s a népnek anyagi és szellemi elnyomása okozta. II. Lajos szerencsétlen halála után egyedül az austriai kapocs menté meg Magyarországot a visdlyok szomorú következésétől, a teljes felbomlástól.

A mult szomoruan a jelen fény nélkül fekszik mögöttünk, — forduljunk azért kettős lelkesedéssel a jövő felé, s faradalmaink között adjon lelkünknek erőt azon meggyőződés: hogy a magyar dicsőségének korát

túl nem élte még!

De midőn lelkünk a szebb napok után sovárog, melyekben a magyar dicsősége fénypontjára hág, midőn forró imával fordulunk istenünkhöz, hogy végre annyi szenvedés után megajdja földünket: ne feledjük soha, hogy a hon virágzása csak tettek jutalmául adatik, ne feledjük mindenk előtt, hogy nagy czélok elérésére nem csak lelkesedés, de kitűrés s állhatatosság kell.

Dicsőn s fenségesen áll a brit Europa népei között. a világ öt része ismeri hatalmát' s lóbogója uralkodva lebeg a nagy tenger fölött, s mégis nem ez az mi Albionnak említésénél önkénytelen iszteletre bír. Az állhatosság, melyel szellemi czélokért küzd, a diadalok, melyeket az emberiség s tudomány mezején kivitt, a rokon érzet, melyet minden nagy gondolat és érzemény, a méltánylat melyet minden való érdem — népénél feltalált ez az, mi létét a polgárosodás mi főállását minden nagy — s nemesnek főállásával ugyanazonosítja, mi nevét nagygyá s dicsővé teszi a világ népei között,

Vannak szabad uralkodó mint mondani szokás: souverain nemzetek. De souverain polgárság csak az angol — amerikai. Csak itt biztosítják az egyes polgár szabadságát oly intézmények, olytén törvények, melyek nem csak papíron vannak, de valósággal az életben a gyakorlatban is; csak itt képeznek e törvények a legszegényebb polgár számára is olyan védbástját, melyen sem kormány hatalom, sem egyes pártok, vagy azok valamelyikének többsége önkényűleg át nem hatolhat.

Polgári szabadság alatt az Angol és Amerikai érti a kölcsönösen biztosított védelem nagy mérvét minden beavatkozás ellen az állampolgárookra nézve fontos és becses jogokba, egybekötve hathatós részvétellel azon törvények hozatala és kezelésében melyek a védelemnek biztosítására a legcélszerűbb intézkedést képezik a legérdemesebb férfiaknak kormányra emelésével, kik jogaik és az emberiség rendeltetésének öntudatával bírnak.

A magyar főúr a szabadságot kizárólag önmaga számára tartja fönn. Ő nem képes odáig fölemelkedni, hogy másoknak is engedje azon szabadságot, melyet maga számára követel. Ez pedig a legnagyobb eszének egyike, melyekre az ember felemelkedni ké-

pes. Mert a polgári szabadság lényege éppen a kölcsönös engedés és korlátozásban áll, és ebben rejlik méltósága.

A magyarok a szabad osztályok szabadságát elmentetben a rabszolgasággal, tévesztik össze a polgári szabadsággal.

Az angol az államot egyesülésre, a magyar az egységre fekteti. A magyar azt kívánja, hogy a kormány szilárd egységet képviseljen. Azért legfőbb törekvése oda van irányozva, hogy minden intézményt az önkormányzattól és függetlenségtől megfosszon, és előtte a legfőbb kérdés az: ki uralkodjék. Menvedekre melyekkel magát a polgári szabadság a hatalom felkapásai ellen igyekszik körülbástyázni neki nincsen szüksége. Gyors cselekvés, semmi ellenállás, semmi kölcsönös türelem és mérséklet, mindez mindmennyi szükségszerű folyamánya a hatalmi egység elvének, mely a magyar szemében a legfőbb állami cél.

Való hogy a szabadság legnagyobb mérvét jelenleg az angol faj élvezi melynek intézményeiben szabadság és törvény annyira össze van növe, hogy lehetővé tette azt, miben Tacitus kételkedett: a szabadság és államhatalom egyesítését.

Való továbbá, hogy az angol ág bármelyiknél is nagyobb befolyást gyakorolt az emberiség művelődésére, és hogy újabb időben más népek csak annyiban voltak képesek a szabadság útján haladni a mennyiben az angol elveket és intézményeket elfogadták.

A magyarok rendkívüli szívóssággal ragaszkodnak a központosításhoz, és végkép nélkülözik az intézmények iránti hajlamot. Mindent a kormánytól várnak.

Minden állami és községi ügyben hiányzik náluk az önbizalom. Az önkormányzat előttük teljesen ismeretlen.

A magyar, még akkor is, midőn Magyarországban lakik, szellemi hazájának Buda — Pestet tekinti; a falusi életet pedig egyenesen számkivetésnek tartja.

A szabadság tenyésznai fog a magyar földben is, melyen most az önkény épülete áll; de e földet előbb termővé kell tenni. Öszpontosítás és önkormány által ép oly kevésbé fogunk valamely népet szabadságra növelni a mint nem lehet a látást a

látérzések szétrombolása által előkészíteni. önkényuralomból szabadság soha sem lesz; nyomában következhetik, ha előbb az önkény uralma megtörtetett. Minden visszatérés a központosításhoz és önkényhez még jobban növeli a felforgatás szükségességét és kettőzött nehézséget gördít a szabadság útjába.

Szabadságot a magyar főleg abban keresi hogy minden rend vagy kör, minden testület a másik ellenében elutasítás jogával bírjon, ez egyszerűen szétforgácsolásra vezet fölépítés helyett. Egészséges életkép helyett sokszoros ellenkezést szül, visszasülyeszt a kiváltságolt függetlenségek középkori állapotába. Folytonos tagadásban nem remélhetünk szabadságot, azt csak kiterjedt tevékenységben találjuk.

A magyarok elmulasztják czélszerű intézményekről gondoskodni és azokat idővel szabadon kifejteni,

A magyarok kik a polgári szabadságot még igazán nem élvezték és az önkormányzattal gyakorlatilag nem ismerősek, azt hiszik, hogy egy alaku tulerős, rendezetlen néphatalomban rejlik a szabadság, vagy hogy annak biztosítására egyedül ez volna elegendő. Értik ez alatt ama népuralmat, mely Europa némely részeiben uralkodik. De itt nyilván két különböző dolgot cserélnek el. A hatalom nem szabadság. A hatalom szükséges a védelemre, és a szabadság bizonyos jogok és intézmények védelmében áll; de azért a hatalom nem szabadság, és szükséges hogy annak veszélyes megnövekedése akadályoztassék.

Nálunk az egész szabadság gyakorlata egyetlen alakba öntetik a szavazatába, — és az nélkül, hogy kellő tanácskozással tartatnának a közvélemény lépcsőzetenkint kifejtetnék, egynéhányan előkészítik a rendszabályokat azután „igen” vagy „nem” az összes tevékenység

Az amerikaiak és az angolok tudják, hogy a hatalom eredete a szabadsággal semmi szükségképi összefüggésben nincs.

Hogy a szabadság nem a tömeg, nem a többség korlátlan uralmában, hanem oly törvényekben olyan szétágazó önkörükben független, de egymást tulajdonságaikban korlátozó és biztosító intézményekben rejlik, melyek úgy a többség, mint a kisebbségnek

sőt minden egyesnek személyes és közjogát védik és biztosítják.

A szavazást Angliában meg kell előznie kimerítő tanácskozásnak, erre pedig nekik teljes személyes szabadság teljes szabad sajtó szükséges. Nálunk ez nincs tehát a népet a vezetők vagy a hatalom kezelői mindenre rávehetik, és megszavaztatnak vele mindent, a mit csak akarnak.

A különben nemes, jó indulatu magyar nemzet sokszor kivívta a függetlenségi szabadságot, de nem volt képes azt megalapítani, talán éppen túlhevés természeténél fogva, mely őt egyik szélsőségből a másikba ragadta. Az angolnak volt fönttartva a dicsőség, mélyebre ható értelmességével és önuralomra képes higgadt mérsékletével megalapítani és biztosítani azt hosszú időre. Ővé a civilizátor legmagasabb szerepének dicsősége, ő lett a mester abban, miként kell művelt társaságot, rendet alapítani.

Ez azon út és mód, melyen egyebek közt a magyar nemzet lételét és vezérszerepét biztosíthatja

XIX.

Náunk nem történhetek lépések az egyenlőség felé; lépések ama roppant visszasság kiegyenlítésére, mely a gazdagság és a hatalom felosztásában leginkább a régi nagy birodalmakat jellemzi. Ennek természetes következményeül nem keletkezett semmi a mi a polgárosodás nevét megérdemli. Itt nem képződhetett társadalom, mely, mivel hiányai nagyok, nem fogad be minden osztályt, és fejlődési, haladási tért nem engedve mindegyiknek, lehetővé nem teszi az egésznek folytonos haladását.

Miért képtelen a magyar fejleszteni a civilizációt mert hiányzik a népuralom szelleme, és uralkodnak feltétlenül és megdönthetetlenül a felsőbb osztályok. Mert a civilizáció függ bizonyos politikai feltételektől, melyek kedvezők ugyan a gazdagodásra, de kedvezőtlenek egyenletes terjedésére nézve

A lényegét biztosítani igyekeznek nálunk formákkal; melyek részint csak másodlagos, részint szükségképi összefüggésben éppen nem állnak azzal. Bize-

nyos intézményekben kerestetik a szabadság, melyek váltakozva idők szerint, egymásnak mondanak ellent.

A törvények most nálunk kimondják ugyan az egyenlőséget, a szabadságot, de a szokások az előkelő osztalynál hagyják a méltóságokat és tulsulyt.

A mit a magyar világ szabadság alatt ért, az, hogy az egyes ember mindenét az államnak alárendelni tartozik, s ehez képest soha nem is irányul az egyesnek törekvése oda, hogy magát akármi csékély részben is az állam gyámkodása alól felszabadítsa, hanem legfelyebb arra, hogy az állam gyámkodásának gyakorlásában minő része legyen; s itt fekszik a magyar szabadság fogalmának lényege, mely nem egyéb, mint e kormányzásban való részvét kisebb nagyobb mértéke.

Innen van nálunk a lehetetlenségbe ütköző azon gyakori jelenség hogy a magyarok oly könnyen, minden mélyebb rázkodás és feltünőbb változás nélkül felveszik a legmeztelenebb zsarnokot; e jelenség érthetlen volna az előtt, a ki nem értené meg, hogy a magyarok azelőtt is csak látszólag, csak a formákban voltak szabadok, de valósággal és lényegileg ugyanoly zsarnokság alatt életek, csak hogy a zsarnokságot maguk gyakorolták volt maguk felett.

Igy fejlődött az egyéniséget nélkülöző antik világ, lassankint de folytonossan a despotizmusnak az örülettel határos azon fokáig, melyen a császárak istenítettnek, s egy Caligula menydörgés által zavarva szini előadás alatt, dühödten felugrik s felkiált, hogy a hatalomnak e megoszlottsága elviselhetlen, s vagy neki vagy Jupiternek buknia kell, mert ez így tovább nem mehet.

A magyar világ büszke épülete így jutott oda, hogy az roskadni indult fényének és nagyságának főtőpontján és ha új eszme új életet nem ad e ben, sejében megrohadt társadalomnak, veszélyeztetve van maga a polgárosodás és minden eddigi vívmánya is.

Magyarország sohasem tekinté az embert egyének, hanem mindig tárgynak. Tehát a politikai nagyságra vezető pályáját az emberi szenvedések kiméletlen megvetésével futotta be.

Legnagyobb veszély fenyegeti nálunk az egyéni szabadságot a társadalmi téren, midőn a közvélemény

az emberek gondolkozására, életmódjára, hajlamaira, érzületeire terjedvén ki, ugyanazon formákba szorítani és így egyenlősíteni iparkodik, még azon esetekben is, midőn azok egyedül magára az egyénre vonatkoznak, nem pedig az embereknek egymáshoz való külső viszonyaikra.

Ugy tetszik, hogy hazánkban a gondolatbátorság még nem fejlődött oda, hova az egyéni szabadság érdekében jutnia kellene. Nálunk úgy látszik, az emberek még sokkal részrehajlóbbak saját véleményeik iránt, hogysen azok valóságára felett kétkedni bátorodnának, vagy hogy épen azok gyenge oldalait belátni és bírálni merésznék.

E most divó politika, mely a félelem és elbizakodás közt ingadozva csak helyes középutat nem képes feltalálni, mely erőnk higgadt megfontolása és ügyes felhasználása által egyedül biztosíthatja hazánk jövőjét, e politika, egyenes veszedelem Magyarországra s benne a magyar nemzetre nézve.

A legfőbb téveszmére és ezek következtében a valóban egyedül helyes politikai irány eltévesztésére az vezet, hogy politikusaink legtöbbször elvont eszmények, szépen hangzó jelszavak után indul és ő csak halad előre a keresztel nem bánva akár milyen messzire marad el a nép — háta mögött — már pedig valamely nemzet politikájának társadalmi élete követelményeiből kell fejlődnie; ez pedig életét viszont a közművelődési viszonyokból nyeri.

Hogyha valóban politikailag szabad virágzó nemzet akarunk lenni, a közművelődési ügyeket nem bízhatjuk csupán az iskolamesterek jóakarására.

Daczára azon hatalmas eszme folyamoknak, melyek művelődési életünk folyamát megtermékenyítették, állnak nálunk meg mai nap is mint sirbaszállt idők megkövesedett emlékei oly intézmények, melyek a középkor bélyegével homlokukon, kigunyolják az ész s szív minden ujjkori vívmányát s államtstünk idegtonatában lappangó méregként keringenek.

Türelem által érhetjük el a kívánatos sikert, közelíthetjük meg az ohajtott ezélt — minek a harag, a szükségtelen indulat roham? melynek semmi hasznos következménye, sem ezélszerü okozata nem leend.

A kérdés lényege az akar — e Magyarország létezni vagy nem? -- el akarja — e fogadni a kor s helyzetének követelményeit? s ez által Europa né-

peí közt azon állást elfoglalni, melyben ezek érdekeinek megfelelő rendeltetését betöltheti.

Nekünk nincs mit kockáztatni!

Sem oly sokan nem vagyunk, hogy ezerek legyilkolását meg ne éreznék csekély számú fajunk, sem oly gazdagok, hogy felprédált hazánknak milliónyi kárvallásait, helyre potolni képesek lehetnénk; pedig egy erőszakos rángásban mind csapások kik erülhetnek lennének.

Minden egyes törvény legyen egy oszlop, melyen államunk nyugszik, s legyen emeltyűje hazánk polgári jóléte fejlődésének, szabadsága biztosításának.

De másrésztől az állam ne nyelje el az egyént a polgárt, a nemzetiségeket, hanem engedje meg ezeknek a szabad mozoghatást s a nemzetiségeknek szabad fejlesztését mindazon határig, a meddig az állam önállóságának, létének kockáztatása nélkül mennie lehet.

Nagy erőfejtésre van szükségünk, hogy azt ami mulasztva van helyre pótolhassuk hogy azt, ami közgazdaszatiilag most veszve van, vissza szerezhessük. Ezen erőfejtés csak úgy válik lehetővé, ha a szabadság oltárát az egész nép teljes jögegyenlőséggel veheti körül, s ha a nép felség nagy elve érvényesülni fog a közélet minden vonatkozásaiban.

Az állam magas érdekét kielégíteni úgy hogy a társadalmi érdekek ne szenvedjenek az által; a közigazgatást egyszerűvé, könnyűvé s olcsóvá tenni úgy, hogy a közszolgálat a haza polgárainak egyenként s összevéve javát mozdítsa elő; a törvénykezés kezelésében az igazság szolgáltatás gyorsaságát a bíraskodás függetlenségével egyesíteni úgy, hogy a törvénykezés a hatalom eszközévé ne süllyedhessen; — a szabad és független önkormányzatot érvényre juttatni a politikai államszervezet minden fokozatán, — a törvények uralkodását, a közakarat hatalmát biztosítani minden irányban s mindenek felett.

Legyen ez kalauz politikai életünkben legyen kalauz minden törekvésünkben, hogy ezek a közjó gyarapítására szolgáljanak.

Nálunk a politikai munkák nagy részét egy hiány bélyegzi: a nézetek egyoldaisága. Iroinkat többnyire párt szellem vezetvén, e szellem a különben nagy érdekű tárgyakra kellő fény helyett homályt áraszt, melyből a valót s igazat kiismerni nehéz.

Nálunk az irók egy része, a magyar dolgoknak csupa magasztalásában, más része csupa beemlékezésben merül el, mely kétféle túlzásnak egyenlő káros hatása van.

Az angol nem vadászván a pártok tapsait mindenütt a részrehajlatlan igazság sugalmának hódol. Komoly, szelíd, szenvedélytelen hangon beszél, mely sem mi felekezet emberében ellene épét nem forralhat.

A népuralmi kormányelv Amerikában a hely, nép és körülmények természetében fekszik ennél fogva az ott szükségképen való, nálunk az egészen különböző politikai constellatiók miatt most még nem használható.

Mert az úgynevezett értelmiség zsarnoksága miatt, nálunk tökéletes gondolkozásbeli szabadság nem lehetvén, a sajtószabadság is csak ilyenén közvélemény korlátai közt képes mozogni.

Mi magyarok elrontottuk azon egyes létezéseket-melyek a zsarnokság ellen különválva közdhetek; de a burocracia, a családoktól, testületektől, vagy egyesektől elragadozott minden kiváltságokban maga örökölt; és így a kis számú polgárok olykor elnyomó, de gyakran megtartó erejének helyét, valamenyinek erőtlensége váltotta fel.

A szegény nagy részint megtartotta előítéleteit apáinak, hiteik, nélkül tudatlanságát erényeik nélkül; tetteinek szabályául vette a haszon elvét, a nélkül, hogy ahöz tudományyal bírna és önzése, szintoly ész nélküli, mint volt hajdan magamegadása.

E szerint elhagytuk a jót melyet a régi állapot adhatott a nélkül, hogy megszereztük volna a hasznost, mit az új állapot nyújthatna elrontottuk, az aristocrata társaságot, s megállapodván szívességből a régi alkormány töredékei között úgy tetszik, mintha örökre itt akarnánk megfenekleni.

A magyar népuralom: gátolva menetelében, vagy támasz nélkül, maga kicsapongó szenvedelmekre hagyva felforgatott mindent, mit utjában talált, megrendítvén mit le nem ronthatott. A társaságon nem lassankint vett erőt, hogy benne uraságát halkal alapithassa meg; hanem nyakrafőre ment a harc rendtelenségei s lázadalma között. Feltűzelve a küzdelem hevéből s tulragadtatva saját véleményének természetes határain elleneinek véleményei s kicsapongásai által kiki elveszté szeme előtt keresett tárgyait, s oly nyelv-

ven szól mely valódi érzeményeinek s titkos vágyainak épen nem felel meg.

Amerikában a népfölség elve nincs elrejtve, sem nem oly terméketlen, mint nálunk, el van ismervé az erkölcsök, kihirdetve a törvények által, együtt terjed a szabadsággal, s akadályok nélkül eléri legvégsőbb eredményeit.

A több osztályok minden zugolódás és harc nélkül meghódoltak a már ki nem kerülhető rossznak. Ugy jártak, mint járnak rendszerint a megbukott hatalmasságok; a magános önhaszon erőt vett tagjaikon,

Nálunk a társasági testre némi kivülötte lévő hatalom munkál s kényszeríti őt bizonyos utat tartani.

Az Egyesült Államokban semmi effélét nem láthatni: itt a társaság magától s maga felett működik

Hatalom csak az ő kebelében van; s még csak nem is találkozik senki, ki gondolni, főképp pedig kimondani merné azon eszínét, hogy azt másfelé lehetne keresni.

Időn az amerikai rendszer nagy számu polgárok közt osztja el a helyhatósági hatóságot, egyszermind nem fél szaporítani a községi köteleességeket. Ott igen helyesen azt tartják, hogy a honszeretet egy neme az istentiszteletnek, melyet az emberek gyakorlat által követnek meg.

Uj Angliában a rangbeli osztályzat már csak emlékezetben sincs fenn: ott a községnek oly felekezete ninesen, mely a másikat elnyomni kívánná; és az egyes személyeket érő méltatlanságok elenyésznek a köz megelegetésnek közepette.

Uj Anglia lakosa ragaszkodik községéhez mint-hogy az erős és független; részvételt van iránta, mert részesül igazgatásában; szereti mert nines miért panaszkodni sorsától benne lelheti büszkeségét és jövődjét magát a községi élet minden történeteibe beavatja az előtte álló korlátolt körben iparkodik kormányozni a társaságot; megszokja azon formákat, melyek nélkül a szabadság csak forradalom útján halad, behat azok lelkébe, megkedveli a rendet, felfogja a hatalmak egybehangzatát, és végre tiszta s gyakorlati eszméket gyűjt magának a dolgok természetéről szüntügy, mint jogai kiterjedéséről.

Nálunk úgy hiszik megállapíthatni a szabadságot ha a társasági hatalomtól némely jogait elszedik; az

amerikaiak úgy ha annak gyakorlatát megosztják.

A békebíró Amerikában közpött van a közember és tisztviselő, az igazgató és bíró között. A békebíró értelmes polgár, de nem szükségkép jártas a törvények ismeretében.

Az amerikaiak azt hiszik hogy, a hatósági központosítás csak gyengíti az annak hódoló népeket mivel köztök szüntelen fogyasztni igyekeznek a polgár szellemet.

A központosítás pártosai nálunk, azt állítják hogy a kormányzó hatalom jobb gondot visel a helységekre, mint sem azok magok viselhetnének; ez igaz lehet akkor, ha a központi hatalom felvilágosult, a helységek pedig nem, ha amaz munkás, ezek pedig munkátlanok; ha amaz cselekedni, ezek pedig engedelmeskedni megszoktak.

Amerikában a társaság úgy van alkotva hogy magát magától minden segély nélkül fenntarthatja; ott a külső veszélyek soha sem súlyosak. Az elnökválasztás zajt okoz, de romlást nem.

Amerikában a hét szövetségi bíró kezében van mindig békéje, boldogsága, sőt léte is az Egyesületnek. Náluk nélkül az alkotmány egy holt miv, hozzájuk folyomodik annak végrehajtó hatalma, hogy a törvényhozó test nyakas odásainak ellentállhasson, hozzájuk a törvényhozás, hogy magát a végrehajtó hatalom bitorlásai ellen védelhesse; hozzájuk az Egyesület, hogy az államokat maga iránt engedelmességre bírassa; hozzájuk folyomodnak az államok, hogy az Egyesület tulságos követeléseit lerázhassák; hozzájuk a közérdek, a magános érdek ellen; a megtartó szellem a népuralmi állhatatlanság ellen.

Uj Angliában, hol a nevelés és szabadság az erkölcsi és vallás leányai; hol a már idős és régóta megülledett társaság magának szabályokat s szokásokat alkothatott, a nép ugyan akkor, midőn minden felsőség alól, melyeket valaha emberek közé gazdagság és születés hoztak be, magát kivonja megszokta tiszteletben tartani az ész és erkölcsbeli felsőbbsegeket, s magát azoknak kedvtelenség nélkül aláveti.

Nálunk az erkölcsöket az által igyekeznek megtartalmazni hogy a szabadelmű könyvek íróit büntetésre ítélik. Az Egyesült — Államokban efféle munkákért senkire büntetést nem szabnak; hanem olyano-

kat írni senkinek kedve nem jön. Ez azonban nem onnét van, mintha minden polgárnak tiszta erkölcei volnának, hanem onnét, mert a többség rendet tart az övéiben.

A törvénytudók az Egyesült— Államokban oly hatalmat képeznek, melynek saját zászlója nincs, mely az idő kivanataihoz hajlékonyan simul s a társasági test minden mozgalmában ellenszegülés nélkül részesül; de mely körül fogja az egész társaságot, behat minden azt alkotó osztályba módosítja azt alattomban szüntelen befolyással van rá tudta nélkül is, s végre tetszéséhez képest idomítja.

Nálunk a polgarok rang, életmód, születés szerint vannak osztályozva, s kénytelenek mindnyájan azon ösvényt követni, melynek élére a vak sors őket helyezette kiki maga körül az emberi tehetség legvégső határait látszik észrevenni, és senki többé az elkerülhetlen végzet ellen küzdeni nem törekszik.

Nálunk sokat foglalkoznak Amerika pusztáival; de az amerikaiak magok nem igen gondolkodnak azokkal. Ők a lelketlen természet csodái iránt érzéketleneknek mutatják magokat és az őket környező bámulatos erdőket, csak akkor veszik észre, midőn azok hullani kezdenek vágásaik alatt. Az ő szemők más látványtól van eltelve.

Az amerikai nép azt látja mint halad ő a pusztákon keresztül, szikkasztva a mocsárokat igazgatva a folyókat, népesítve a magányt s hódítva a természetet.

Az amerikaiak szeretik a jól felfogott érdek által magyarázni meg életők minden cselekedeteit; egész szíveséggel mutogatják meg, mint birja őket a felvilágosult önszeretet szüntelen egymás segítségére s mint teszi hajlandókká arra, hogy az államjváért, idejük és gazdagságuk egy részét örömet feláldozzák.

Az amerikai ember úgy foglalkozik személyes érdekeivel mint ha csak maga volna a világon s egy pillantat múlva úgy neki fekszik a közügynek mintha amazokat egészen elfelejtette volna. Őtet majd a legönzöbb haszonvágy, majd a legélénkebb hazafiság lelkesíti.

Nálunk az egyenlőség zavart és tökéletlen képelebeg a szolgák lelke előtt; eleinte megkülönbözteti

nem tudják, valjon magában a szelgai állapotban vagy azonkívül van— e azon egyenlőség melyhez jogot tartanak s borzadnak szívökben azon alárendeltségtől, melynek őnmagok adták alá magokat s melynek hasznát veszik.

Azon vonalok, melyek a tekintélyt a zsarnokságtól; a szabadságot a féktelenségtől, a jogot az esettől elválasztják, előtök összebonyolultaknak s elkeveredetteknek látszanak, és senki nem tudja sem azt micsoda, sem azt, mit tehet, vagy mivel tartozik.

Amerikában a szerencsék könnyen alá-zálnak és fölemelkednek. Az ország határtalan s tele kimerítettlen segédforrásokkal. A nép egy növésben levő lénynek minden szükségeivel és vágyaival bir, s mindig több javakkal van körülvéve, mintsem a mennyit megszereshet. Egy ily népnél nem néhány egyednek csak hamar helyrehozható bukásától kell félni, hanem az egésznek munkálatlanságától s elpuhulásától. Sebes előhaladásának, erejének s nagyságának legfőbb oka az iparbeli vállalatok körül kimutatott vakmerőségben fekszik. Ó rá nézve az ipar olyan, mint egy nagy sorsjáték, melyben egy két ember mindennap vesz, de az állam szüntelen nyer; egy ily népnek tehát jó szemmel kell nézni, sőt becsülni az iparbeli mérészséget.

Az amerikai becsület egy pontban megegyezik a magyar régi becsülettel. Az a bátorságot az érények közt első helyre teszi s belőle az emberre nézve legnagyobb erkölcsi szükségét formál; hanem a bátorságot nem ugyanazon szempontból tekinti.

Magyarok! majd mind azon forradalmak, melyek a népek ábrázatát megváltoztatták, az egyenlőség megszentelése vagy lerontása végett tétettek. Mellőzettek ama másod rendű okokat, melyek az emberek nagy izgásait előhozták majd mindig az egyformátlanságra fogtok bukkani. Hogy a szegények akartak elragadozni a gazdagok vagyonaikat, vagy a gazdagok próbálták lánczra fűzni a szegényeket. Ha tehát egy oiy társasági állapotot tudtok alkotni, melyben kinek kinek valami védeni s keveset veszteni valója legyen, a világ békéjére nézve mindent megtettetek.

Nálunk a munkásságra született s tevéreével felruházott embert lomhaságra, zsibbadt nem — tevésebe merülni peshedni látjuk. Szabadság szeretete s önakarát szerinti tevése vágya ég szívében, s még is testi lelki rabságban sülyedve él, sőt maga koholja magának súlyos lánczait, gyalázatos kezekkel aranyozva azokat; ellenálhatlan ösztön társaságba vonja s tartja; de annak nyugalnát egymás ellen s sülynet nélküli törekedés zavarja; szeretet szól szívében embertársaihoz, s ugyan azon felebarátit vaden gázolja; azok veszélyére üldözés pusztító faklyát gyújt, megvetés lealacsonyítja őket s elnyomás békóba veti,

A legszebb munkássági köre az Angolnak pedig mások erkölcsi és értelmi javulását s előlépését eszközözlni. Létének ez ad erkölcsi becsét.

Erő itt az, a mi terem, alkat újít.

A soha és mindig a semmi és minden, a létel és megszünés végetlen hézagait ez tölti be.

Erő fűzi itt az okok és bekövetkezések örök lánczszemeit.

A töredékeny Angol megmérközök a szélvész duló hatalmával

Gyenge kézmive a tenger borzasztó dühének ellen áll. Az eget villámai zuzó hatalmától lelki ereje fosztja meg.

Legelső talpköve s a'apja az Angol polgári alkotmányának a lelki erő műveltsége.

A hatalom Angliában gazdagság, a szegénység ellenben hazánkban gyengeség.

Nálunk a pártosság dühe forr s egymás ellen örekszenek felekezetek, holott együtt s egymással kelene munkálkodniók: rontás, pusztítás uralkodik; tehát a magyarok elvadult keblökben józan javítások vágya elnémúl, kiálszik az értelem világa s javítás felemelkedés s előlépés helyett bomlik, sülyed, hát ramegy minden nemzeti jólét s műveltség.

A szellem az, mely az Angol alkotmányának

életet ad. Az alkotmány-szellem az, mely a roppant tömeg mélyébe hatolva, egyesíti, erősíti, élteti a birodalom minden ágát a legnagyobbat úgy, mint a legkisebbet.

Nálunk vannak, kik a kormányi hivatalban csak jövedelmi kútforrást keresnek; másokat egy kis ezim elégít ki; ismét mások vak hódolói minden hatalomnak s azon párthoz csatlakoznak, mely felfogásuk szerint erősebb; mindezek követni fogják a kormány zászlóját akár ismerik elveit akár nem Angliában és Amerikában minden kormány valódi ereje csak azokban fekszik, kik személyes érdekektől függetlenül a kormány zászlóihoz azért állanak mivel rajtuk bizonyos elveket látnak felírva.

A magyar még által nem látja, hogy az erkölcsvilágban, úgy mint az anyagiban vannak olyan alaptörvények, melyek ellen vétetni, vagy őket elmulasztani bűnhődés nélkül nem lehet.

Angliában és Amerikában mindenén diadalmaskodik a férfiúi érett ész eltökélett állhatatos akarat és szorgalmas munkásság; ezek virágoztatnak, gyümölcsöztetnek jegek közt is növényt, midőn a tudatlan és rest Magyarországon éhen hal.

A gyenge magyar sem hív, sem hűtelen magában; mert ő semmi egyéb mint csak az, a mivé reménye vagy félelme teszi. Nem úgy az erős Angol, ki önkebelében hordja tettei rugóját, melyre az idő esetinek hatalma nincs.

Nagy s dicső csak erősből eredhet, gyengébből gyengeségből, semmi egyéb ocsmány s undoknál.

Nép zsarnokság nálunk nyomazstóbb a fejedelmek zsarnokságánál, a képviseleti parlamentarismus értelem nélkül csak lábtól szolgál melyen a hatalom orma-ira feljut a dicsvágy, és ekkor elrugja maga alul a lábtot.

Angliában és Amerikában az állam czelja szabadság ez pedig egy részt az egyéni függetlenségben áll, oly értelemben, hogy az egyéni tevékenység szabadon mozoghasson és fejlődhessek annélkül, hogy az által másoknak tevékenységi köre korlátozhatnák hanem ellenkezőleg kölcsönös gyámolításnak, s előmozdításnak helye legyen.

Az államépület alapját itt az értelmiség falait a nép képezi, mindkettő szoros összetartása meliőzhetlen szükség a rend az állam — és társadalmi é-

let egyik fő kelléke az alapszabályoknak pedig mélyen erkölcsi természetűeknek kell lenni, mert ezeknek hiányában fészkelik minden rossz, csak magas eszmék, erkölcsi nagyság és ezektől vezetett köz lelkesedés menthetik meg a magyar nemzetet is,

A hatalom szükséges Angliában a védelemre, és a szabadság bizonyos jogok és intézvények védelmében áll, de azért a hatalom nem szabadság, és szükséges, hogy annak veszélyes megnövekedése akadályoztassék.-

A pusztá erő a durva erőszaknak önkénye, szolgál pedig nálunk az államélet kiindulása pontjával.

Polgár szabadság nálunk oly rögtönözhető valami mit egy nagyszerű erőfeszítés folytán azonnal életbe léptetni lehet.

Az intézvényeken nyugvó önkormányzat nemesíti meg Angliában és Amerikában a szabad haza eszméjét, mindaddig míg itt intézvények uralkodnak, nem lehet attól tartani, hogy egy szerencsés hadvezér idegen földön aratott babérait arra használja, hogy a honi szabadságot megölje.

A magyar állam, mely az embereket eltörpítené iparkodik, hogy annál engedelmesebb eszközökül használhassa, — kénytelen belátni, hogy kis emberek soha sem voltak képesek, nagy dolgokat létesíteni, és hogy a gépezet tökéletessége melynek mindent feláldozott végre is mit sem használ, mert hiányzik az élétező, melyet, hogy a gép nyugodtan működhesék, önmaga erőszakosan megsemmisített.

Az angolok azt tartják, hogy nem azok az igazi nagy idők, midőn a népegyetem színvonala felett egyesek magasra kitornyosulnak, hanem azok, midőn az idők követelményeinek magaslatára a nép emelkedik fel. Azok az igazi nagy idők, midőn senki egyes nem oly nagy mint mindenki.

Az ármány a hazugság, az önzés hirtűség költeményeivel elvakított magyar népet tehát fel kell világosítanunk.

Felvilágosítani annyi, mint megnyerni, így megnyerni annyi, mint a békét örökre biztosítani.

Az értelmiség fejlődésének legfőbb czélja a legjótékonyabb eredménye abban áll, hogy az embereket közelebb hozza egymáshoz a legfontosabb igazságok megismerésében.

Tekintsünk végig a történelmen, úgy fogjuk ta-

lani, hogy a küzdelmek után boldog mindig csak az a nemzet lett, mely a vihar dúlásai közt elvetett egészséges mag sarjait, századokon át ráfordított gondos ápolással saját, politikai nagyságára s polgári jólétére terepélyes fáva növelni tudta, hogy az utánzedeék, a fomboló vihar elvonulásával szent árnyában megpihelve egyszersmind a köz jólét édes gyümölesait lehajló gályairól szedhesse.

Boldog jövendőt ez árva homnak csak a nemzet erős akaratától várhatunk melynek nyilatkozványa végett közvéleményt szükség fejteni, mely legyen esendes folyamerő; ha ennyi elég; de lehessen orkán is ha kell melynek hangjában néha istennek itélete szól.

Az Angol bölcs törvényhozó, ki az idők őrtonyan lesi a nemzetek életének óramutatoját: kit nem kapnak el az emberi hiúság ugy nevezett nagy szenvedélyei nem törekszik a nép mozgalom árjának gátokat rakni, melyeken a büszült roham, ugy is hamar, s annál pusztítóbb dúlással áttörne, hanem inkább medrét szabályozza, s ha szükség tágitja, miszerint ne csak kártétel nélkül sőt termékenyítve zughassanak el, hullámai a virágos partok közt.

Kába ember az nálunk, ki nagy czélokot kicsiny eszközökkel remél elérhetni.

Hagyjatok előbb alapot raknom -- mond Bulwer a jeles regényíró -- azután kimérendem a torony magasságát.

Nem kell mondani; hogy az erő hiányzik nálunk egy és más oldalon tehetséges egyének forgatják a tollat, de a mily igaz ez ép oly kétségtelen hogy minden oldalon hiányzik azon egyöntetűség, melynek maradandó és valóban mély hatása lehetne, hiányzik az a határozott tervszerűség, mely a parlamenti vitákat megelőzve, egyedül hathatna jótékonyan igazi szabadelvű reformok keresztülvitelére.

Valamint a büszke százados tölgynek ékességét annak lombdús és virító pompás koronája képezi; s a bámuló szem ritkán méltányolja azon esöndes láthatlan és igénytelen munkásságot, melylyel a földbe rejtett gyökerek s millió tevékeny a fa életét fönrtartani, s ez által a lombdus korona pompáját folyvást ékesíteni az élet törvényei által kényszerülve vannak: ép ugy az angol nemzetélet dícső eredménye, gazdasága és nagysága, áldásai a nemzet fájának

koronáján az aristocratián tükröződik vissza.

Műünk hasonlít azon gazdáéhoz ki látván hogy egy fan sok hernyok vannak, azt a pusztitástól azzal akarta megóvni hogy a tetőn, és az agszélein létező hernyokat leszedette, — a közepen lévőket pedig a közös fészkekkel együtt jobb időre elhallasztotta.

Mi folytonos hintázást, és válságban semmi suly egyenbe való jutást, hanem keringést, kanyargást látunk, mi más oldalra veti a sulypontot, gyermekeink kik gerendan hintóznak, példaképül szolgálhatnak politikánkban.

Nálunk a tárgyak csak lángban égnek, hazaszeretetünk csak egyszerre felcsap, magasra lobog, zug és pattog, de parázst nem hágy maga után.

A jellemet talpra kell állítanunk, ez azon erős feltételben áll, hogy az ember valamit tenni akarjon és azt voltaképen végre is hajtsa, ne legyünk érzékenységgel teljesek, hanem a kötelességnek képzeletével telve.

Neveljük népünket, mert a hol az erkölcs romlott ot, a szivekben nem verhet gyökeret a jogtisztelet a független meggyőződés, melyek nélkül önkormányzat alkotványos szabadság nem létezhetik.

Nálunk most festett városokat, csinált virágokat akarnak létesíteni és még cunek gyümölcseit a jólét és gazdagság színmázat is reáaggatják mesterművökre, de megvonják tőle a táp és életfeltételeket, melyekből önmaganak természet szerint kellene kifejlődni az ország összes áldozatai árán létesítenek is egy nagy czifra várost, mely az ujkori nagy városok kellőkéivel látszólag birni fog de belőle hiányzani fog az élet mi tulajdonképeni nagyságát és jövőjét biztosíthatná.

A politikai szabadság lényege és kellő biztosítéka Angliában és Amerikában abban áll, hogy a kölcsönösen biztosított jogok és kötelességek tényleges gyakorlata érvényre emelkedett.

Az önkormányzat tulajdonkép Angliában és Amerikában maga a gyakorlatilag életbe léptetett szabadság, s ennél fogva ellentéte a magyar elvi szabadságnak, mely elvont fogalmakban hirdeti az egyén legszentebb jogait.

De a valóságban nem képes elhárítani hogy valamely hatalomra jutott párt önkényzel ne uralkodjék, — az önkormányzat ott társadalmi megtestesülése

az önbizalomnak, s az egyéni jogosultság elismerésének, egyedül ő képes egyesíteni a szabadságot a renddel, mert a polgári méltóságnak érzetét ápolva mindenkiben a szabadság öntudatát szilárdítja meg.

Az országos intézmények összege ott egy gépezethez hasonló melynek kerekai egymásba váganak az egész gépezet működését kölcsönösen elősegítve.

Nálunk anyagi erővel letiportatik a törvény, kormány és kormányzottak között, midőn az egyik túlarad jogkörén tehát nincs elérve az állam szerkezet természetes ösvénye jog helyett önkény emeli fel fejét s az államgépezet az anarchia hinárjában süllyedel.

Nálunk uralkodó osztály létezik tehát az ország erkölcsi érzülete jobbara az osztály érdekek s az osztály fensőbbiség érzületének kifolyása.

A remek tudományok az őskor nemesítő példái-val hazafiságra gyulasztják az Angol kebleket, finomítják az érzelmet, nemesítik az érzületet. Mig a reáliskolák a nép oly nagy fontosságú anyagi haladásának nélkülözhetlen feltételeit képezik. Mindkettőnek össze kell hatniok, hogy mentek maradjanak az egyoldalusaluságtól.

Az angolok azt hiszik, hogy nemesak a haladásban vagy inkább hajtásban lehet és van érdem, de a feltartásban is sőt ez utolsóban néha sokszor több, mint az elsőben.

Amerikában hol mindenki azt gondolhatja a mit akar és lenyomatja azt a mit gondolt mire való volna a hazudás?

Az igazság itt az árucikk ezt veszi meg a közönség. Hazudni annyi, mint hitet veszteni, csufosan tönkre jutni.

A legnyomorultabb ember szabadsága is mindnyájuk közös ügye. Ha a törvényes forrnak megsértetnek, ha egyetlen polgár is jogtalanul érintetik, mindnyájan fenyegetve vagynak. A magyar ezt nem érzi, tehát nem tudja, mi a szabadság.

Amerikában minden ember beszélhet, ott nincs küldetés, nincs proféta: nincs jött ment, ott csak oly jog van, mely minden polgárt megillet, és a melyet minden polgár saját egyéni érdekében, vagy közérdekben használ. Ki gondolt valaha szabad népnél arra, hogy a közvéleményt uralja vagy irányozza? A sajtó itt csak visszhang a mely mások eszméit ismétli,

semmi több. Az igazságot mindenkire nézve hozzáférhetővé tenni ez becsvágyak

A becsületességnek tiszteletet és gazdagságot szerezni, és a hitványságra szégyent és romlást hozni, Amerikában az erkölcs és kormányzás egész titka; ez az egyetlen feladat, melyet még egy törvényhozó sem tudott megoldani, s a melyet a sajtó ott naponként megold,

Mi magyarok elnyomjuk a szabadságot azért, hogy a visszaélésnek elejét vegyük, már pedig az annyi meggátolni a jót hogy elejét vegyük a rossznak, annyi, mint istennel kezdeni pert és reá bizonyítani, hogy semmit sem értett a teremtéshez.

Nálunk a szabadság nem él a lelkekben, nem egyéb tehát mint szépen hangzó ércz és csengő czinbalem. — Amerikában behatott egészen a ravaszság és düh sem fogja onnét kitépni.

Jogokat a kellő szükségesen túl átengedni akár általános életelezők, akár magukban véve tiltatlan életintézményeket fölösen gyámolítván Amerikában erkölcs-telen dolog mert ez által másokra szükségtelen korlátozást és kötelezettséget tukmálnak, minélfogva személységök kifejlődése szükségtelenül gátoltatik.

A képviselői intézvények nálunk csekély értékűek, s a zsarnokság és fondorkodás egyszerű eszközeivé válnak, mert a választók tömege nem érdeklődik kormánya iránt, a választók nagy része nem a közjó indoka szerint adja szavazatát, eladja azt, vagy befolyásos emberek csábítása szerint szavaz; kiknek érdekükben van a szavazókat félrevezetni. Az ekként gyakorlott népszavazás a helyett, hogy biztosíték volna egy rossz kormány ellen, nem egyéb mint egy kerékkel több az ő gépezetében.

Nálunk a népben általános a hajlam csupán magán érdekeket tartani szem előtt és közönyösnek lenni a közérdekek iránt, a jó kormány tehát lehetlenség.

Amerika, mely erkölcsi és szellemi fejlettségéhez aránylag a legigazságosabb törvényeket, a legbecsületesebb és legtevékenyebb törvénykezést, a legfelvilágosultabb közigazgatást, a legolcsobb és legkevésbé terhelő pénzügyi rendszert bírja, a legjobb uton van, hogy még magasabb fokra emelkedjék.

A képviselői kormány nálunk nem alkalmazható állandóan fenn nem állhat, mert hiányzik a három

alapfeltétel Hogy a nép hajlandó legyen azt elfogadni.

Hogy a népek akarata és képessége legyen a kötelességeket teljesíteni, melyeket a kormány reája mér.

Jelleme és körülményei által lesüllyedt népünk képviseleti kormányhoz jutván, zsarnokait választja képviselőinek és az intézmény, a melytől első tekintetre azt várta volna, hogy járnát könnyítendi, azt sokkal terhebbé tevé.

Amerikában a képviseleti gyűlésnek valódi kötelessége nem kormányzás mert erre alapján képtelen hanem a felügyelés és az ellenőrzés, a kormány tetteinek napfényre hozása, igazolás, ha kétesnek tartott cselekményekről van szó, vagy roszalás, ha kárhoztatásra méltók; kiűzni hivatalukból azokat, kik hivatalukkal visszaélnek, vagy a nemzet akaratával ellenkezőleg töltik be és kinevezni utódaikat határozottan vagy csak esetleg.

Nálunk a nép annyira ragaszkodik vad függetlenségéhez, hogy nem tűr meg annyi hatalmat mennyit saját érdekében el kellene tűrni; tehát a társadalom állapota még nincs megérve a képviseleti kormányra.

Előttünk a bölcsesség némi kiesinyes és a mérséklet némi nyárspolgárius színezettel bir: szeretjük a tulzást és a szinpadiasságot, a tettekben úgy mint a szavakban.

Nálunk az államférfiak, a politikusok többnyire rövidlátó emberek, kik csak a jelen órára gondolva apró eszközökkel, hia palliativumokkal akarják meggyógyítani a mély sebeket, hizelegnek a szenvedélyeknek, alkura lépnek a legkevésbé tiszteletre méltó érdekekkel, ekkép a bölcsesség hírnevére tesznek szert.

A mely nap nálunk elvek és eszmék lépnek az előcsarnokba, s a szenvedelmek és személyességek a háttérben maradnak, az nap a hangkar is -nemes bülni fog szükségképen.

Nagy eszméket még soha sem láttam koldustarisznyába fűzni. A nemtó reaveti palástját művére, szinte mint a torzonborz gondolatokat mindig borzas köntös takarja el.

XXI.

Amerikában a szabadság legfőbb biztosítója a bírói hatóság czélszerű elrendezésében fekszik. Keressünk alkotmányunknak bármely biztosítékot, ha a bírói hatóság hibásan rendeztetett el, szabadság létezni nem fog.

A tespedés oka pedig az, hogy a kormány és törvényhozás nálunk nem egymást kiegészítő, hanem vetélkedő hatalmakkal tartatnak.

Nem a lelkesedés, az egység az, mi e nemzetben hiányzik. Egység nélkül pedig nincs lelkesedés, mely valami valéban nagyra létrehozásához vezethetne.

Valamint a gőz hatalma rejtve volt a világ előtt, míg az összeszorítva bizonyos célra nem irányoztatott: úgy van az minden erővel, úgy a legnemesb emberi törekvésekkel is; mert az anyagi, mint szintén az erkölcsi világban, minden erő csak bizonyos hatások közt működhetik.

Őseink szép hagyományainak fönállása még csak azon összetartástól függ, melyet minden régi épületnél látunk, de mely ha valóságos támaszok által nem segítettik, az idő viharai ellen biztosságot nem nyujt.

Mi magyarok még mindig hatalomban véljük feltalálni azon eszközöket, melyek által az életet legalább tűrhetővé vagy kellemessé tehetnénk. Egymás kezéből akarjuk kiragadni az erőt, mely jólétünk valódi eszköze és így megkötjük, megrontjuk egymást a helyett, hogy kezet fogva egyetemes erővel igyekeznénk uralmunkat, hatalmunkat gyarapítani a természeterek felett.

Amerikában az ember társaság ezen egyszerű, de mozdulhatatlan talpkövön áll hogy a társaságban semmi olyan ne kezdődjék és végre ne hajtodjék, a mi a polgári társaságot tevő minden egyes személyeknek s magának az egész polgári társaságnak jogával és jólétével ellenkezhetnék, és azokon legkisebb sérelmet is ejthetne; ellenben. hogy minden

egyedül személyek közmunkássága, és minden közönséges intézeteknek elrendelése az egésszel és annak minden részeivel egyformán a közjogot és jogiételt megalapítsa, előmozdítsa, öregbítse bátorságba helyeztesse és érte minden időben kezes legyen.

Az amerikaiak a népnevelésben az öntökélyesítés elvét, az ember és honszeretet elvét állítják fel mint az erkölcsiség legfőbb elvének szükséges kiegészítésait.

Azt tartják, hogy a nép, mely embertársát és hazáját szereti lehetetlen, hogy martalékul essék az önzés átkának, valamint másfelől tartozkodni fog minden olyan merényektől tömegesen, melyek egyes tagjainak boldogulását lehetlenítik vagy éppen azoknak vesztére törtetnek!

Nálunk erőszakos tetteket, az észjogi elvek megsértéssel magyarázata által akarnak igazolni vagy elsimítani, s ez által a közvéleményt, ezen naponként imponáló nagyságban feltűnő hatalmat megnyerni vagy legalább lecsendesíteni.

Nálunk igen sokan írni olvasni sem tudnak. Éjszaka Amerikában nem csak tud olvasni mindenki hanem valóban olvas is. Ott az olvasás lelki szükség, mely az ismeretek bővítésére az ítélet fejlesztésére a szakma vagy foglalkozás jövedelműző oldalának kutatására szorgalom és munkakedv emelésére, a vagyon megbecsülésére a polgári kötelességek tiszta felismerésére és köztársasági alkotmány élénk tiszteletére vezérel.

Érzi mindenki, hogy az egyéni jólétnek és a közös haza boldogságának egy ellensége van csak a tudatlanság és annak leküzdésére egy fegyver a könyv.

Nálunk a pártfegyelem csak pajtáskodás, kaszinokodás és egymás hibájának kölcsönös elnézése.

Ugy látszik, hogy a magyar önmagára hagyva tehetetlenné lesz; mivel életének minden cselekvényei nem szabályoztatnak és nem vezetettek, nem képes másként haladni, mint tapogatozva a sötétben, hasonlólag azon növényekhez, melyek csak árnyékban nőnek: neki is arra nézve, hogy tengődjék, szüksége van a zsarnokság árnyékaira és kormányzó gyámsra.

A magyarok közt sok emberek vannak, kik az igazgatási zsarnokság és népfenség közt kötött alkun könnyen megnyugosznak és azt vélik, eléggé biztosí-

tották a személyes szabadságot, ha azt a nemzeti hatalomnak adták által.

Carthago tönkre jutott; mert midőn a visszaéléseket meg kellett szüntetni, még Hannibáljának kezét sem tűrhette el. Athen megdőlt; mert hibái oly édeseknek tetszettek előtte, hogy azokból nem akart kigyógyulni.

Anglia kormánya bölcsőbb, mert ott van egy testület, mely azt folytonosan rostálja, és a ki folytonosan rostálja önmagát; és hibái olyanok hogy azok soká nem tartanak és azon éber léleknél fogva, melyet a nemzetbe öntenek, gyakran hasznosak.

A magyar nemzetnek politikai számításában nem szabad felejteni, hogy nyolczszáz év alatt mindig önfenntartási, önvédelmi politikát kellett követnie és hogy ebbeli feladata a XIX — ik században épen nem szűnt meg, hanem inkább, tekintve a mai európai viszonyokat, súlyosodott.

A magyar, ha politikájából a fentartó irányt végkép kiszorítja és (a gyökeresen teljes átalakulásnak) karjaiba dől: megég, megsül, megsemmisül, mint az áldozat Moloch karjai közt.

Erős államtestek, nemzetek megbirhatják a politikai műtétet; de a gyengék könnyen feléhalnak.

Már pedig a magyarok most a szabadságból egy többé kevésbé képzelt rendszert akarnak alkotni, mely mivel kényüknek nem enged, elítélik, elátkozzák és a kényuralom karjaiban keresnek nyugalmat.

Nálunk a legnagyobb szám kábultságból puszta szavazási géppé válik.

Megszavaz mindent, mit a legdühösebbek követelnek.

Azon nagyszerű anyagi fejlődés, melyet Amerikában és Angliában látunk, és mely anyagiassága mellett folyvást növeli az ember szellemi hatalmát az anyagi természet fölött és az ember értelem fényes működését tükrözteti ébreszsze hazánkban is az érdeket azon tudományok iránt melyek az ember viszonyok gazdasági és társadalmi törekvéseivel foglalatoskodnak.

Ekkor nem lesz szükség szédelő szabadelvű tervezetekre, de ekkor leszünk is egyedül képesek mind e nyegle ámitó és kábitó gondolat játékokat egész félszégökben, semmiségökben fölismeretni. Csak így leszünk azon helyzetben, hogy a ferde eszme-

áradatot, mely egyébként tán mint romboló öző, a társadalmi rend valamennyi gátjait nálunk áttörhetné, — valóban gyümölcsöző és termékenyítő forrássá átalakítjuk és oly mederbe szoríthatjuk, hol menetének utjait kijelölni hatalmunkban marad.

Az önképzés Amerikában nemcsak az önszorgalom érdemeit biztosítja, nemcsak a nyomorra silányult szép tehetségeknek teremt forrásokat, De a párányi erők egyesülése hallatlan vívmányokra képes. Hatalmas szó ez: akarat, ha a népek millióiban tetté érlelődik, mivel küzd, újáteremt, fötalal, irt, javít, minden akadályokat legyőz, ellenállást nem ismer, csak célját elérhesse.

Az amerikai polgári társaság természeti egyenlőségen alapulva lényege szerint nem egyéb mint a testvériség külviszonyainak rendszeres elintézése megalapítása és fentartása; mi által a polgári társaságban egyesült tagoknak jogaik és kötelességeik meghatározatnak, foganatosíttatnak és oltalmaztatnak.

A magyar nemzet szolgálai állapotának s erőszakolt, nyugalmanak oka, nem gyávaságban, hanem együtt nem tartásában keresendő, mert míg ő egymás közt pártokra szakadva kérielhetlen testvérharcot vív, addig egy harmadik kilesi az alkalmat azon szín alatt, hogy „békít” mindenik párt fegyverét kicsikarván, mindenikét szolgálá alázza.

Mi magyarok szomorú; felfordult világban élünk. — Kiknek követniök kellett volna, azok megelőztek; és a kiknek utódainkká kellett volna lenniök, elődeink közt foglalnak helyet.

Vihar indult ránk és mi itt fekszünk, mint ama régi tölgyek, melyeket a fergeteg döntött le körülöttünk; meg vagyunk fosztva minden ékességünktől, gyökerestől ki vagyunk verve a földre.

Mi magyarok beérjük azzal, hogy az önkényuralom romjait egy pompás körfallal övezük körül, melynek látása ugyan kapráztatja szemünket, de borzadály lyal telünk el, midőn belépünk.

Ha növeljük szellemi és anyagi erőnket, s ha kifejtjük az intézmények és egyesek szabadságán erkölcsi életünket: akkor a legjobb politikát üzzük, s hazánk politikai nagyságát nem csupán csak akarjuk, de megteszszük egyszersmid mindazt, mi ugy a politikai nagyságnak, mint a társadalmi jólétnek elutasíthatlan feltétele.

Eszélyesen gazdálkodva ott, hol lehet és nem farkodva ott, hol nem szabad, ha majd meg fogja hozni a beruházásra, a földmivesnek szintugy mint az iparosnak és kereskedőnek, azon munka kamatait, a melyet egy korszerű népnevelés által fejlesztett értelem vezet; akkor bizonyára nem fogyni, de öregbedni fog a nemzetélet tőkéje, — akkor daczára mind e beruházások okozta áldozatoknak, bizonyára nem fogja érezni a nép súlját az adótehernek annyira mint a hogy érezi most, midőn annak kivétele oly igazságtalan, és midőn az államhaztartás téves beosztása miatt mind e nehéz áldozatok meddők maradnak.

Magyarországnak van jövője, csak minél előbb művelődési államná birjon alakulni. Ekkor, csak is ekkor fog majd az ember nem egyetemes tudomására jutni azon fontos küldetés, melynek a lenézett, elszegényedett, erkölcsileg süllyedt Magyarország a XIX. század második felében letéteményese volt.

Az értelmi súlyt kell megszerezniünk, hogy létünket Európa nemzetcsaládai közt biztosítsuk. Közgazdasági s ipar s kereskedelmi viszonyainkat kell oda emelniünk; hol a nemzet a versenyt elleneivel kiállhassa.

Ki e terén elbukik vagy nagyon elmarad, azt könnyen eltiporják a versenyzők.

De ki a minden oldalról jövő áramlatok ellenében is megállani képes annak léte, jövője biztosítva van.

Honfiaink erélyes s eszélyes működésétől függ, hogy a magyar nemzet, legyen a jövőben is! Legyen, létezzen s önmagában találja fel a nemzeti lét biztosítékait.

Önmagában találhassa fel önfentartására kellékeit.

Hozzá kell fogni a lehető legkorábban, mivelni és edzeni az emberben a jó elemét, és az élet küzdelmeiben szükséges jellemcrőt, törbetlen erélylyel kell azt az élet minden válságain keresztül vinni.

A vallás a nevelés, a községi szervezet és a nemzeti védrendszer által gyökereztetik meg a szabadság a polgár lelkében; ez ama négy oszlop, mely az alkotmányt fentartja.

Az államtól elkülönített egyház, — következőleg

sem belső villongások, sem pénzért megvásárolt szövetség; az állam kezeiből kivett, de a községet kötelező nevelésügy mely a köztársaságra nézve élet és halál kérdésének tekintetik; nemzeti honvédelem rendszer, mely a nemzet kezébe viszi az állam rendőrségét és védelmét, és kizár minden nagyra való és hűdítási politikát; az érdekei felett függetlenül intézkedő és minden hibájáért és tévedéséért felelős község: ime ezek az Egyesült Államokban a szabadság főköllékei.

A magyar nemzet megallapítja ugyan a köztársasági kormányformát, de helyhatósági intézmények nélkül, tehát soha se fog birni, a szabadság szellemével; felvette egy szabad kormányzat alakját, külszínét de az egy pillanatra elnyomott kényuralom ismét felszínre került.

Nem lehetünk boldogok a nélkül hogy szabadok lennénk. Nem lehetünk szabadok a nélkül, hogy vagyonunk biztosítva lenne. Vagyonunk nem lehet biztosítva, ha másoknak jogában áll azt tőlünk elvenni, belegeyezésünk nélkül.

Valamely nemzet boldogsága egy papirdarab városerejétől nem függhet; szükség, hogy megszabassék az államnak és az egyénnek része; hogy tisztelotben tartassanak s szükség esetben erősbitessenek a hatalom igazságos, előjogai, de viszont az igazgatás is maradjon saját talaján, és ne sértse meg az egyén jógkörét.

Nem elég többé érezni és meghalni tudni a házáért: most élni és dolgozni kell tudni. Nem elég megvédeni Magyarországot: most építeni Magyarországot a feladat. Nem elég imádni a szabadságot; most szabad embereket csinálni magunkból a feladat.

Most nálunk a parlamenti rendszer annyi mint a polgár háborút elrendelni az ártatlanságot büntetve, a bünt ellenállásra, s minden polgárt gyilkosságra kényszeríteni; annyi mint az erőszak uradalmát kiküldeni, s minden elkövetendő bűnért magára venni a felelősséget.

Oly pártra van szükségünk mely szabad és üdvös reform intézkedéseit nem köti képtelen feltételekhez és mely szükkeblüségét nem takarja „magasabb politikai érdekek védve alá, mely nem a pártfegyelem parancsszava után indul, de oly független férfiakból áll, a kik bármely kérdés eldöntésénél szabadon

itélhessenek.

Meg kell szerezni az alapot minden kitelhető erővel, hogy legyen min haladnunk. A ki ez alapot szétrombolja, előidézi a feltámadás nélküli dicstelen nemzeti halált; a ki pedig ezen alapot megintgatja, késlelteti a haladást, és azon veszedelemnek teszi ki a nemzetet, mely a télre nálunk maradt fecskét éri.

Hogy egy népből származó gyülekezet erős és szabályos eszköze a kormányzásnak legyen, magának is erősen rendszerezve és kormányozva kell lennie.

Szerencséje a népeknek, ha a válság napjaiban megértik azon tanácsokat; melyeket Isten nekik éltök eseményeiben adott, s azokat érvényesíteni is tudják. Anglia első megpróbáltatásaiból megtanulta hogy; a forradalom magában véve borzasztó s ismeretlen rendbontás, melyből a társadalomra nagy szenvedések, vesztélyek és bűnök háramlanak, s melybe beleegyezni egy okos nép kényszeríthetetik ugyan egyszer, de melyet a feltétlen szükségesség pillanatáig félnie és elutasítania kell.

A csalódás, melybe estünk az, miként a gyermek mind azt a mit lát; hasonlóan közelnek vél, s a távol erdő vagy a holdvilág után nyúl, mi azt mit láthatárunkon felmerült, már a legközelebb jövőben elérhetőnek véltük, nem a dolog lényege, csak azoknak távolsága iránt csalódunk, és többnyire annál inkább, minél nagyobb az, mit magunk előtt látunk.

Az angolok és amerikaiak valóban szabadok, mert a műveltség azon lépcsőjén állnak már, hogy belátni képesek, mikép csak úgy boldogulhat az egyes valósággal és tartólag ha mindenkinek sajátja megbecsültek s így természeti joga szentnek tartatik. A szabadságnak valódi alapja az ész uralma, a szabadság az istennek ezen legszebb ajándéka, mit gyémánt a bércek keblében úgy van az előttünk még mélyen rejtve, és mi minket legbizonyosabban boldogíthatna, előttünk még ismeretlen jó.

Az angol egybeveti emlékekben birt tapasztalásait jelen tárgyával s a hasonlításból okoskodik; a magyar mindig magában tekinti a napi benyomást, s annak ereje szerint tesz.

Az angol politikája tehát mindenütt állandó fényes erőben öltözködik; a magyaroké pedig minde-

nütt muló csillámot, vagy véres gyászt visel.

Mert léha, tapintat — s észhiányos, tülhév politika mindig rosztat szül.

Az intézményeken nyugvó önkormányzat Angliában törvénybeni megnyugvásra vezet, és megszokására a szabadságuak, valamint a hatóságnak jogszerü elismeréséhez. A polgárokat szabadságra növeli. Apolja a polgári méltóságot és mások jogai iránti tiszteletra tanit. A szabadságot mindenki számára kézzelfoghatóvá teszi, és a jogok s kötelességek öntudatát kitejleszti.

A magyar szerencsétlen nemzet pedig intézmények helyett személyekben keres biztosítékot.

A bölcs angol azt tartja, hogy semmit sem szabad túlozni az eszélyesség a valódi erény, a gondviselés mindig okszerüen intézkedik és azt koronázza meg, a ki megérdemlette. —

A magyar nem valamenyi polgárok egyenlőségét, nem a legérdemesebbek kormányát sürgeti hanem az alsó nép jogellenes vágyainak hizeleg s ennek korlátlan uralmát megállapítani igéri tehát, az ellensége a népnek, értelmetlen vagy önzö cselszövö, ki a nép vállain ha mindjárt ennek szabadsága és boldogsága arán is, fölemelkedni akar.

Angliában a képviselés minden becse, minden értéke abban sarkallik hogy a választás komolyan átgondolt tiszta meggyözödéshet szabad eredményeül bizonyuljon ott a képviselő csak egyedül az öntudatos szabad választástól kölcsönözhet ösztönt működése teljesítéséhez.

A magyarok a választást a szabadság egyedüli alapjául állitják fel azon hiedelemnél, mintha a választás már magában okvetlenül szabadsághoz fogna vezetni, már pedig bár mennyire igaz légyen is az, hogy a választási jog a szabadság szükségképen alktrésze. A korlátlan hatalmat ez alapon csak úgy föl lehet építeni mint más alapon.

A magyarok még nem tudják, hogy a belsözsellemi szabadság nélkül a külsöz szabadságnak cse-kély értéke van.

Az angolok pedig azt hiszik hogy a parlamentarismus sikeréhez a pártok önmérséklete is szükséges. A pártok azonban nálunk egymást kiirtandó ellenségnek tekintik.

Az angolok pedig azt valják hogy alkotmányok-

nak erős törvényekre, s a törvénynek kegyelettel hódoló polgárookra van szüksége mely kettő csak úgy érthetik el, ha a törvények a nép egyetemes akaratából s összes érdekeiből folynak s megtartásuk fölött egy egész nép örökdik.

Hazánk fiai egymás ellen fordítják fegyvereiket. A polgári háború pedig kegyetlenebb minden másoknál. Az egyes küzdők sirhantjait elsimitja az idő, a városok fölépülnek szorgalom s nyugodtabb napok új jólétet teremtenek, szóval mit a polgári háború elvett, az idővel elfelejtetik, de nem az mit maga után hagyott.

A gőg a győzőkön a legyőzöttben titkos boszuvágy gyanú s bizadalmatlanság minden oldalról, ezek azok. Miket a győzelem vagy békekötés eligazítani nem képesek s a viszálykodásnak elhintett magvai előbb utóbb megtermik átkozott gyümölcseit.

XXII.

Amerikában az állam alapja a morál.

Nálunk minden még a politika is, jobbadán szeretet és gyűlölet, basonszenv és ellenszenv legteljesebb határai közt ingadoz.

Angliában a „rend“ és „haladás“ fogalmai nem állanak egymással szemközt hanem a kettő egy s ugyanaz. A meglevő jó fenntartására irányzott munkásság az mely annak növekedését elősegíti, s viszont.

A népfelség elve a népet nálunk oly lelketlen tömeggé gyurja, melynek nincs akarata.

Az angolok azt tartják, hogy csak oly kormányzati alak eszközölheti a népek megnyugvását és jólétét, melyben a központi mellett a számtalan tartományi érdekek is képviselve vannak, mert a központ, az összeg maga nem lehet más, mint a szabad részek szövetsége.

Isten a nagy egységet bámulatos harmóniáját a sok külön alakok érdekek és életek tehát a sok külön önálló kis világot összhangzásba helyezte mit minden művében csudálunk: az emberek pedig nálunk az által akarnak egységet alkotni, hogy éljenek le-

hetlenitenek minden különbséget: mindent egy szellemi térsztába gyúrnak.

Az angolok azt tartják, hogy a hatalom ellen nem felelősség, hanem biztosítás kell, mert a kinek hatalma van, szeret is, szokott is azzal élni, s így a pusztá felelősségnek gyakorlati haszna a szabadság biztosítására semmi.

A magyar szabadság mert egyetlen helyre pon-tosit össze mindeu szabad életet és munkásságot s míg az egész nemzetet szabadnak hirdeti végkövetkez-ményeiben mindenkit egy fő és mindenható hatalom-tól tesz függővé, s az egész politikai népetet a fölülről mozgatott gép szabályszerűségévé változtatja, senkinek sem szabadsága.

Törvénykönyvet emelnek fel egyik kézben nálunk, s a másik kézzel lerontják a törvényt.

Forradalom és ostromállapot, fektelenség és dic-tatura oly természetesen váltják fel nálunk egymást mint a hideglázban a forróság; csak két jele a betegségnek: úgy forradalom és dictatura két kórjele az állam természetellenes, beteg állapotának.

Az angolok azt hiszik, hogy a jog és moral egymást kölcsönösen segítik, szétszakítva vagy össze-zavarva, rendtelenségbe hoznák a társadalmat; de meg-különböztetve és egyesítve minden valódi haladásnak két hatalmas emeltyűji.

Azt hiszik hogy a joguak nem hivatása, hogy anyagilag egyenlővé tegyen; minden tagra nézve a védelem, oktatás egyenlő feltételeit állapítja meg melyek lehetővé teszik mindenkinek hogy az emberi mű-velődés azon fokára jusson, melyre összes szervezeté-nél fogva képes.

Az észleges vagy öszhangos szabadság akkor lesz megállapítva nálunk, midőn felfogják egyfelől hogy a társadalom nem egyéniségek halmaza önkényes akara-tok törvényei alá vetve, hanem szerves egész, mely-ben az egyes tagok mozgása annál könnyebb minél erősebben vannak alkotva a központi szervek vagy a különböző hatalmak, s midőn másfelől tisztább öñ-tudatára jutnak azon összes céloknak, melyek az ész által mindnyája elébe tűzvék, s melyeket a szabad-ság segéljével a társadalmi életben elérni tartoznak.

Legyen a cél fajunk jóléte nemesítése. biztosí-tása.

A legsürgösb és legfontosb feladás e célza azon

elemekből, viszonyokból és képességek sommájából, mikről jelenünk rendelkezik, ildomos terv szerint s a testvéri érdekek megsértése nélkül erős és biztos hidat építeni, mely az egyik parton a mult tanulságaira, a messze jövőbe nyúló másik parton pedig az istenbe vetett fiui bizalomra mint, a legszilárdabb oszlopokra támaszkodjék.

Igen erősnek és biztosnak kell lenni e hidnak, hogy az általakító, versenyző és olvasztó elemek óriási árjai fölött mindaddig menten maradjon, míg azon nemzetünk a másik partra tartósan, életre való állapotban, s ősi épségében átkelt.

E hidnak azonban, multunk öntudatából, dicső történet által kijelölt hivatásunk ismeretéből, az ősi erények szent paizsa alatt kell kiindulni.

A hidnak a korral, a viszonyokkal, s a magyar nemzet nemtőjével összhangzó intézkedésekből, szellemi munkásságából s a nemzethez méltó áldozatokból kell épülnie, melyek észteni láncszemekként fűződjenek benső összefüggéssel és életrevalósággal egyik parttól a másikig.

A partok Amerikában azért szükségesek, mert feladatuk kölcsönösen elensúlyozni, mérsékelni egymást és így gátjai a megfontolatlan, egyoldalú és gyorsított eljárásnak.

Nálunk a felszentelt párturalom, csak botrányos vesztegetés, erőszak, törvény és jogtiprás, sőt polgári vér arán tartható fenn.

Nálunk az emberi természet csak egy gép, mely valamely minta szerint készítve, csupán csak az elébe adott munkát végezi; Amerikában pedig oly fa, mely minden oldalra terjedni és fejlődni iparkodik, azon benső erők irányzatahoz képest melyek belőle élő dolgot alkotnak.

Az angol állam képes erőt és hatalmat kifejteni, mert alkatelemeit és részeit a közügyekkeli foglalkozásra feljogosítván, a részeket a közérdek figyelemmel tartására és elősegítésére ösztönzi; így a helyesen szervezett önkormányzati rendszer nálunk is csak az lehet, mely a helyi körülmények figyelembe vételét, az egyes vidékek érdekeinek felismerését s kielégítését lehetőségessé teszi; és az állam-organismusban az egyesek törvényét leginkább biztosítja mely a nemzeti összakarát érvényesítésének egyetlen gyakorlati módja lévén az — országos önkormányzat és a sza-

badtság fentartásának biztosítása, a nemzet jövődjének szellemi s anyagi felvirágzásának egyedüli alapját képezi.

Nálunk nincs se közszellem, se vallás, se politikai hit, meg kell teremteni tehát legalább egyiket a három dolog közül, mielőtt a szabadság lehetséges.

Az alkotmány egymást érő változásai meggingatják a törvény iránt köteles tiszteletet meg kell teremteni a törvényes befolyást mielőtt a szabadság lehetséges.

Mivel a régi erkölcsöket összerombolta egy társadalmi forradalom, újakat kell teremteni melyek az új elvekkel összehangozzanak, mielőtt a szabadság lehetséges.

Mivel a kormánynak nincs többé ereje és varázsa; nincs rend, sem a közigazgatásban, sem az államban újra meg kell teremteni a varázst, helyre kell állítani a rendet, mielőtt a szabadság lehetséges.

A szabadság nem oly növény, mely hamar kibúvik; csak idő érlelheti azt csak oly földben verhet gyökeret, melyet természete megszuved, s ha virágzó és állandó akar lenni, gondosan kell azt ápolni, a szüntelen környező veszedelmektől nagy vigyázattal megóvni.

Csak erkölcsi műveltség, az ész tehetségeinek kifejtése s ezek által az akarat és munkásság erősé, helyessé tétele fejti ki a nemzet erejét.

Az angoloknál a politika nem érzélgéstan, hanem az elvek komoly harca.

Nálunk veszni indul az állam, mivel a politikai izgatások és tusák nem a vélemények, hanem az emberek érdekében üzetnek.

Távol vagyunk még különösen a politikai s valódi világélet ama fokától, melyen áll az angol nemzet.

Nálunk az emberek mint csak vakságban szabad népek, az oroszok és farkasok módjára mi-kép szolgálni, úgy parancsolni sem képesek. Mert nem az emberi hanem a vad és hajthatlan elne erejével bírnak.

A szabadság neveli Angliában a szellemet, nálunk a szolgaság eltörpíti Felemelkedik az, ott és önbizalomra vezéreltetik; de nálunk a vadság dőlyfösséget és haragosságot szülnek.

Nálunk az utánzás, a viritó fából mesterséggel kihajtott virág, mely gyümölcsöt nem terem és korán lehuil. Halad Angolország, mely helyzetét, viszonyait szükségeit kitanulja és kielégíti; mely történetével jól megismerkedik és azon hibákat elkerüli, melyeknek szomorú következményei voltak; de süljed Magyarországra, mely csak vaktában utánoz mindent, mi véleménye szerint fejlődésnek jele de néha magára nem alkalmazható.

Tanuljuk meg, hogy az ország törvényeiben van az ország szabadsága, erkölceiben van becsülete, s azon hűség, elszantság és összetartás, melylyel törvényeit s erkölceit valamely nemzet védi, alapítja meg annak dicsőségét.

Ne higyük, hogy óriási lépéssel, hogy rögtönös átalakulásokban haladhat az ember. Nem hagyhatjuk el a multat, nem tehetjük semmivé a megtörténtet, s ennek hatalmas nyűgéből kibontakozni nagy küzdelem sok ivadékok enyészete szükséges.

A szabadság a műveltség egymást kiegészítő fogalmak, egyik föltételezi a másikat.

Ne ábrándokban keressük tehát a szabadság netovábbját, hanem a gyakorlati alkalmazás terén próbáljuk meg azt.

A természet és a szellem között az őszhangot megteremteti, ez által a boldogságot a legmagasabb mértékben élvezni: erre fog képesíteni a nevelés, mely az emberi természet törvényein alapszik. A nevelés tudománya a részletek legfinomabb szálaiban gyökerezik.

Az élet zajos tenger nálunk, melyben örvények keringenek, veszélyes zátonyok és szürtek lappanganak. S a magyar, ki homályos vágyakkal és kecsegtető reményekkel keblében száll e tengerre, még nem tudja a kormányt jól kezelni. Boldog az angol nemzet, ki tájékoztatot viszen magával melynek változtatlan irányát követve a zátonyokat és szürteket szerencsésen kikerüli; boldog kinek keblét erős paizs védi, melyről a kísértetek és csábítások nyilai visszapattannak.

A magyar határozott vég nélkül ide s tova tántorog és a henyeség párnáin heveri el napjait, tehát veszve van szabadságát csak hamar elveszíti s hanyathomlok rohan a tátongó örvénybe.

Angliában jó hangulat és éberség minden oldal-

ról", ebben van az egész titok; mert a többi önként fejlődik magától.

A személyes politika, a melyet bátran lehet a személyeskedés politikájának is nevezni, decomponálta izról izre az ország kormányzására hivatott pártot, és képtelenné tette az ország sorsának öntudatos és erős kézzel való intézésére.

A pártérdekek helyét az ország érdekeinek; a politikai rabulistaságét az anyagi kérdések komoly megoldásának kell elfoglalni. A régi, vészcseszegény és túlélt politikai iránynyal határozottan szakítani kell.

Szükséges hogy egyrészt határozottan körülvonatassák és állapítsák meg a felelős kormány hajtásköre a helyhatóságokkal szemben, állapítsák meg felügyeleti és rendelkezési joga az államélet menetére és a közigazgatási igények pontos és akadálytalan végrehajtására; másrészt, hogy kifejtsék a közegek tevékenysége, nagyközségek alapítása és teendőik megállapítása által, és a helyhatóságoknak megadják a jog és anyagi erő arra, hogy létesíthessék mindazon czélokot, melyek nem közvetlenül az államot, de az illető vidéket érdeklik:

De midőn lelkünk a szebb napok után sovány, melyekben a magyar dicsősége fénypontjára hág midőn forró imával fordulunk istenünkhöz, hogy végre annyi szenvedés után megáldja földünket ne feledjük soha, hogy a hon virágzása csak tettek jutalmául adatik, ne feledjük mindenek előtt, hogy nagy czélok elérésére nem csak lelkesedés, de kitűrés s állhatatosság kell.

Legyen e szétdarabolt népség egy nemzet, erős a jogban, virágzó az igazságban, hatalmas a műveltségben. Legyenek intézetei, melyekből jó szellem terjedjen szét, a rend és békeszeretet, a munkásság, hazafiuság, minden jóra törekvés, valódi műveltség szelleme.

Legyünk bár kevesen, de legyünk erősek erkölcsben s igazságban; vessünk az ármánynak s gonoszságnak tántoríthatlan erkölcsi erőt ellene, lehet, hogy legyőzzenek ma is, holnap is; lehet hogy homályba borul egy időre pályánk fénycsillagait; de végül csakugyan az igazság győz, mert igazság mellett áll az isten maga s korunk öröke.

Dicsőn s fenségesen áll a britt Európa népe

között; a világ öt része ismeri hatalmát, s lobogója uralkodva lebeg a nagy tenger fölött, s mégis nem ez az, mi Albionnak legszebb dicsőségét teszi, mi minden gondolkozót neve említésénél önkénytelen fiszteletre bír. Az állhatosság, melylyel szellemi célokért küzd, a diadalok, melyeket az emberiség s tudomány mezején kivitt: a rokonérzet, melyet minden nagy gondolat s érzemény, a méltánylat, melyet minden való érdem népénél feltalált: ez az, mi létét a polgárosodás, mi főnállását minden nagy — s nemesnek főnállásával ugyanazonosítja, mi nevét nagygyá s dicsővé teszi a világ népei között.

Kövessük az amerikaiakat és Angolokat, nem mivel rég elhagytak, hanem a mennyiben az igazi utat már kísértették. Tévelygésünket az nem menti ki hogy ők is tévelygenek. Így megerősödvé biztosabban várhatjuk be az idők tartoztatlan fejlődését: a zápor fedél alatt talál majd.

Igyekezünk megismerkedni a legjobb gondolatokkal, melyek a kor eredeti elméi által hozottak létre, hogy tudjuk, mely mozgalmaknak van leginkább szükségök a mi segítségünkre, és hogy a mennyire rajtunk függ, a jó mag ne essék szikla közé és ne vesszen el a nélkül hogy érintené a földet, a melyben csirát hajthana s virágozhatnak.

Kivánatos volna, hogy midőn némely kiválasztottak a honért izzadnak, a többi nagy sereg legalább gátat ne vessen eleikbe; s hogy ha már fák ültetésére magunk restek vagy tehetetlenek vagyunk, legalább ki ne tépjük az utak szélén ültetteket. Nemzetiesedjünk meg, hogy a magyar nemző is a világpolgárság oltárára tehesse le zsengéjét s a többi nemzetekkel együtt arra törekedjék, a mi az emberiség sajátja, a mi nélkül a népek csak fajok, nem nemzetek.

A felmivelttség nemcsak gyengébbekké és erélytelenebbekké tesz bennünket a csapások közt, de azáltal, hogy elérhetlen rögeszmék — és vágyakkal tölt meg, elégedetlenné, zugolódóvá tesz s kétségbeesett lépésekre ragad.

A felületes és álmivelttség minden nagy és nemes eszmének csak a külmázától engedi magát csábittatni s a léghört nagy szavak üdvtelen lidérczei vel tölti meg.

Angliában az egyén a családban látja és gya-

körolja a kötelesség teljesítését, a természeti törvény iránti tiszteletet, önuralmat és erkölcsöket. Törvény alkotmány, szabadság, jólét ott a családi erkölcs emelőkön nő nagyra.

Ott a hol a műveltség elérte azt a fokot, melyen a nép politikai viszályokba elegyedik, üzleti számításokat tesz, kockaszerű vállalatokra adja magát, a minden oldalról felszerelt és kikészült angol értelen hatalmasabban vissza tudja verni az élet veszeinek ostromát, mint a féledzett magyar ész.

A magyar társadalom mely kóros állapotai ellen mit sem tesz, maga neveli fel a bűntevőket, maga adja kezeikbe a gyilkot, önmaguk és a társadalom ellen.

Segít tehát kötelet verni és golyót önteni az öngyilkosnak, és közvetve részt vesz a hóhéri munkában.

Amerikában a munka azon tény, melylyel az ember emberi méltóságot szerez magának; ez adja az embernek amaz erkölcsi memességet és nemesi czímert, melynek jelvénye maga az ásó meg a pőröly.

Az Amerikai azt mondja, hogy szemfényvesztő és méregkeverő az, a ki el akarja hitetni a néppel, hogy másként is lehet gazdagságot és jólétet szerezni, mint a munka által.

A magyar csak jogokat hirdet, a kötelmekről pedig halgat. Ez nagy és következményeiben végzetterhes hiba.

Amerikában a tanulás az mely mivel: a munka az, mely gazdagít. Ezért összes törekvéseiket művelődésükre, összes munkásságukat anyagi jólétük fokozására fordítják.

Nálunk a népben a legelembb műveltség azon foka, mely magasabbnak megszerzésére képesitené, az olvasni írni tudás is hiányzik; a középosztályban hiányzik nagyrészt a műveltség azon foka, mely a szükséges ismeretek megszerzése iránt fogékonyvá, s így fokozottabb keresetre képossé tehetné; a középben is kiváló osztályoknál szintén hiányzik azon általános műveltség, melyet europainak nevezünk s a mely egyedül képes oly magaslatra emelni, hogy elfogultság nélkül tanulmányozhassuk saját nemzeti viszonyainkat s iparkodjunk rajtuk javítani.

Amerikában és Angliában az ifjuságnak erkölcsi

és vallásos nevelése a legfontosabb követelmény. A tudományok haladása növeli ott az embereknek a természet felett uralkodó erejét, s ezen az úton a gazdagság új forrásait nyitotta meg és sokszorozta az élvezet eszközeit.

Mi magyarok bálványozásig bizunk a mi szabad intézményeinkben; mintha ezeknek, valami büvcrónél fogva biztosítani kellene jogainkat, bármennyire rabszolgáivá tennők is mi magunkat a rossz szenvedélyeknek.

Már pedig a szabad intézmények egyedül csak akkor biztosítják a jogokat ha magok is biztosítottak s élet — erőben tartatnak a szellemi szabadság amaz erkölcsi erő és felemelés által.

Angliában a civilizáció előnye az, hogy az erkölcsök finómodnak és a műveltség emelkedik és elterjed; nálunk, a mint untilg láthatni' aláássák a jellem egyszerűségét. az érzés erejét a természet szeretetét s a belső szépség és jóság szeretetét. A külső udvariaság alatt hideg önszeretetet, számító szellemet s a szeretetnek kevés erélyét látjuk.

Amerikában az emberi nemnek művelődését a társadalom eszközli, mely nélkül az emberiség soha sem jutott volna a tökélynek azon fokára, a melyen jelenleg áll.

Az önzést itt az igazságosság korlátozza, mely a jogot és kötelességet szentül tiszteli. Ezen erény a törvény iránti tiszteleten az erkölcsiségnek alanyi elemén alapszik.

Az erkölcsiségnek nálunk legnagyobb veszélyt okoz a féktelen érzéki vágy.

Minden alkotmányforma nálunk a túlzás által tetetik tönkre.

A magyarok egy ugrással akartak átszökni a szolgaság bőrtöne falán. Ez óriási erőfeszítésben nagy levén a távolság e kettő közt, eltéveszték utjukat, és a jelenkori bölcsészet merész magaslatairól egy pillanat alatt a byzanci vakbuzgóságba zuhantak vissza.

Anglia — és Amerikában a család éltetője a nemzetgazdaságnak, — a család mely a csecsemő szivébe oltja a szeretetet, — a család, hol az édes anya a türelem és a remény legelső szálacskaít ülteti a zsenge korúba hol megszokja az ember, a szülői, rokoni, baráti viszonyt, hol az anyatejjel sziv-

ja magába a hazaszeretet emelő érzetét, s hol életfeltételnek tanulja ismerni a munkát mely kötelessége, de mely joga is.

Nálunk a társadalmi viszonyok zürzavara, ember véres küzdelme embertarsa ellen, — azon borzasztó állapot, midőn nincs ember csak állat mind a munka s vagyon egymástól messze esnek, s a tökélyre vitt csalást mondhatni rendszeresnek; midőn eltűnve a szerény családiság zamatja, a nő erényét s a mi több: a férj nejét eladja. —

Szenvedély által akar a magyar boldog lenni, az pedig annyi, mint gyűjtő üvegeu keresztül melegítkezni — A szenvedély örökös harcban és ellenében van a magasabb gondolkozással és érzéssel. Az erős szenvedély tétlenne teszi a gondolkodást minden tárgy iránt, mely nincs vele összeköttetésben megszüntet minden láthatós működést az érzelmvilágban.

A szabadságot semmi sem biztosítja jobban Amerikában mint maga a szabadság. Az egyén lehető legnagyobb mérvű szabadsága mint a politikai hatalomnak az egyenlőség elve szerint kivetett osztaléka a hatalomvagy zsarnoki elfajulásának legbiztosabb ellenszere valamint a társadalom közügyeit kezelő hivatalnak, azaz kormánynak legtermészetesebb és leginkább megbízható ellénőre.

Angolországban az egymás ellen küzdő párt rendszerint abban különbözik, hogy míg az egyik gyorsabban szeretne haladni, a másik a haladás gyorsaságától fél s inkább maradoz, míg az egyik az újításokat sürgeti, a másik a régit, a fenallót igyekszik megőrizni, míg amaz a szabadság zászlaját lobogtatja, az utóbbi a rend fentartá-ért buzog —

A mi pártjainkat nem a nagyobb vagy kisebb szabadelvűség választja el egymástól, hanem megtartása vagy meg nem tartása ama közjogi alapnak; melyen a kiegyezés létre jött.

Már pedig mit mondanánk olyan emberről, a ki csolnakban ülve evezhetne az óhajtott part felé, de ellökné magától a csolnakot s a hullámokba merülne, hogy úszva érjen a még messze célhoz.

A szabadságot nem az által alapítjuk meg, hogy a népsouverainitást mindenre kiterjesztjük hanem az által, hogy annak, azaz az államnak hatáskörét a lehetőségig kisebbre szabjuk.

Nálunk a pártszellem ellensége az erkölcsi függetlenségnek. A mely arányban ittasul meg az ember attól abban az arányban lát, hall és ítél az ő pártjának érzelmeivel és értelmével. Feláldozza emberi szabadságát, és a szerint szól és viszhangozza ama tapsokat és szitkokat, a melyekből a hazát csengeni a pártvezérek és szenvedélyes párthiveik jónak látják.

Az angolok azt tartják, hogy nem attól kell megtagadni a jogot, kit az megillet, hanem úgy intézkedni, hogy a valódi jogosultság érvényesíthesse magát míg a tömeg szabad verseny útján jogához neveltetik.

Mit használ nálunk népjogokról, néphatalomról beszélni, ha lehetetlenné tettük? Lekötve: mint vilányfolyamot az egyetlen jog — a választás által.

A népfelség elve most a népet oly lelketlen tömeggé gyurja, melynek nincs akarata.

Csak oly kormányzati alak eszközölheti Angliában a népek megnyugvását és jólétét, melyben a központi mellett a számtalan tartományi érdekek is képviselve vannak. mert a központ, az összeg maga nem lehet más, mint a szabad részek szövetsége.

Az emberek nálunk az által akarnak egységet alkotni, hogy éljenek, lehetlenitenek minden különbséget; mindent egy szellemi tészta gyurnak, s oly zagyvalék életfélét készítenek, melynek minden egyes része jó ugyan önmagában, de együtt aztán a legnagyobb izetlenség, mert minden izek harca egymás ellen.

Angliában az önkormányzat az alap, a forradalom szüksége tehát eszik. Ott a nép maga akar, s nemcsak képviselői, a mit ő nem akar, meg nem történhetik, mert ő maga lévén ismét a végrehajtás őre és az csakis úgy létesülhetne ha önmagát adná oda eszközül.

A magyar szabadság mely egyetlen helyre pontosít össze minden szabad életet és munkásságot, s míg az egész nemzetet szabadnak hirdeti, végkövetkezményeiben mindenkit egy fő és mindenható hatalomtól tesz függővé, s az egész politikai népet a felülről mozgatott gép szabályszerűségévé változtatja, — senkinek sem szabadsága

A magyarok egy tüzpontba akarják szorítani a nemzeti erőt, az által, hogy egy helyen túlon túl

erőssé teszik azt, egyszersmind megsemmisítik egyebütt, s midőn erőt akarnának előállítani egyebütt is nágnak a központnak fékezésére sem találnak azt sehol.

Törvénykönyvet emelnek fel egyik kézben nálunk a másik kézzel lerontják a törvényt. Jogot követelnek oly szerződésekből, melynek azon részét, mi a megfelelő kötelességekről beszél maguk tépik szét. A szabadság nevében lerontanak minden szabadságot, s a rend nevében minden rendet felforgatnak.

Nálunk a politika érzélgéstan, Angliában az elvek harcza.

Nálunk a szabadelvűséghez elég uton utfélen néhány politikai eszmét fölkapni, s adott alkalommal azokat elpattogtatni. elég a kavházakban, vagy utca közepéken egy vagy más csendes polgárt lemocskolni.

Angliában és Amerikában a szabadelvűség legszebb és legritkább sajátsága egy férfinak mely koránsem adathatik melléknévül minden kósza politikúsnak, vagy minden köznapi embernek: mert szabad elme, azaz baliféletek korlátitól mentt agyvelő vajmi ritkaság.

Ott a szabadság és miveltés egymást kiegészítő fogalmak, egyik föltételezi a másikat, s valamint miveltésről nem lehet szó ott, hol a szellemet lánccok nyűgözik, ugy valódi miveltés nélkül valódi szabadság nem képzelhető.

Az elme felvilágosodása ott csak akkor érdemel tiszteletet, ha az a jelemre hat vissza, sőt már e felvilágosodás egyrészt a jellemből indul ki.

A politikának ott nem az emberi okoskodáshoz hanem az emberi természethez kell alkalmazkodni, a minék az okoskodás csak egy és pedig semmi esetre sem a legnagyobb része.

A magyarok tévedésben vannak, hogy a nemzetek alkotmányos fejlődését. állami átalakulásai folyamat pillanatnyi rohamosan és véletlenül jövő esélyek hatasa és nem az okok és okozatoknak kapcsaban rejli a multat a jelenhez kötő folytosságnak vaskövetkezettségü, ugrást nen turo észtana vezet.

Az angolok pedig azt tartják. hogy a valódi szabadságnak fejlődni és fejlesztetnie kell folyvásti küzdesben számos belső és külső ellenséges elemek ellen.

Hogy egyedül az önkormányzat képes egyesíteni a szabadságot és rendet mert csak ez érvényesítheti a közsáratot képviselő törvények uralkodását.

Hogy a szabad községi élet nélkülözhetlen lánczszem az ország alkotmányos intézvényei között.

Önkormányzat nélkül fennálhat az állam nálunk is, a mint fennáll szabadság nélkül, a mint az ember falabbal is járhat, s mesterséges fogakkal is élhet; de ép, egészséges állapotnak ki fogja ezt nevezhetni?

A magyar állam nélkülözi a fontos tényezőt, az egyes pogár azon tudatát, hogy az államban ő is működő tag, annak éltető eleme; e tudat nélkül pedig az állam sohasem lehet „az egyének személyé alakult egysége, hanem mint az emberen kivül álló, vele szervesen semmi összefüggésben nem levő, sőt ellenséges gépezetként fog tekintetui.

Igy belfejlődés, munka és jólét nélkül a szabadság és függetlenségnek természetes tényezői, úgy egyesek mint nemzetekre nézve, az egyesnek vagy nemzetnek egyéniségében, belső erejében, mint a függetlenség nélkülözhetlen alapjában találhatók.

Szabadság és igazságszolgáltatás Angliában két elválaszthatlan fogalom melyek kölcsönösen feltételezik és támogatják egymást; egyik a jog, a másik a biztosíték; ugyanazon éremnek képezik két lapját, központjuk és sugaraik azonosak.

A szabadság olyan, mint egy folyam; széles és mély agyat asnak neki, hogy bőséget árásson és ne romboljon. De nálunk mint kicsapongó ár jön tehát a legiszonyúbb csapásnak tartják; felkelt maga ellen minden gyűlöletet, s az emberek elfogultságukban ellökik maguktól a szabadságot, mert rombol, mintha kárhoztatni kellene a tüzet, mert éget, és a vizet mert kiárad.

Amerikában a függetlenség biztosításának egyetlen főalapja az egyszerű takarékoság elsajátítása.

A takarékoság itt az ember ama tehetségét jelenti, melynélfogva a jelenlegi gyönyörökről a jövő jók biztosítása tekintetéből lemondani képes, kitüntetvén ez által értelmének az állati ösztönök feletti fölényét.

Az emberi boldogság nagy ellensége nálunk a szegénység, okvetlenül lerontja a szabadságot, miatta

sok erény kivihetlen sok nehezen valósítható.

A jellem Angliában mint a felkarczolhatlan gyémánt, eldobva, elvesztve, sár és porban is megtartja igaz becsét, minden életviszontagságban hű marad magához, hű elveihez; önmeghazudtolásba, önárulásba nem esik a kísérletek csak igaz becsét emelik.

Nálunk a jogot a kard élével eldönteni akarni mindig veszélyes játék, mely az erőszakot a jog fölé helyezi és azon hallgatólagos beleegyezést foglalja magában, hogy a jog az erősebbet illeti.

A szabad angol nép ereje a községben fekszik.

Alkothat a magyar nemzet községi intézetek nélkül is magának szabad kormányt de a szabadság szellemével nem fog birni. mulékony szenvedelmek pillanatnyi érdekek, véletlen körülmények megadhatják neki a függetlenség külső formáit: de a társasági test belsejében elfojtott önkény előbb utóbb napfényre jövend.

XXIII.

Csalatkoznak sokan nálunk abban, hogy pontosan számok által hisznek mindent előre kiszámíthatni, s a szellemi erőt kifelejtve, egész számításuk hamisnak mutatkozik, és az ország menete épen ellenkezője lesz annak, mint minek ők jósolták.

Az alkotmány nálunk egy nagy ésszel és művészettel készített kitűnő hajóhoz hasonlítható, mely midőn a nép örömtapsai közt tengerre bocsáttatik, mindenütt vizet kap, süllyed és merülni kezd, csaknem eltűnik már, és nem tudják, hol kell rajta segíteni.

Boldog az angol nép és az angol társadalom mely a titkos hatalom intéseit megérti a korrallal megalkuszik, s fölvertezi magát azon képességi s szellemi erővel, melyet minden előrelépés megkíván.

A magyar érzelmek, szavak és eszményképek, bármily meghatók és elevenek lennének is, cselekvés nélkül végre sikertelenül szétoszlanak, mint a délibáb.

Szervezni kell tehát a társadalmi teendőket nem pedig itatás, étetéssel a népet ámitani és tévutra vezetni

Hol vagyunk? Vallásos emberek üldözik a szabadságot, és a szabadság baráti ostromolják a vallást; nemes és nagy lelkek magasztalják a rabszolgaságot; alacsony és szolgálai lelkek hirdetik a függetlenséget becsületes, értelmes polgárok ellenségei minden előhaladásnak és hazafiságtalan és erkölcstelen emberek magokat a polgárisulás és felvilágosodás apotoláivá teszik!

A partok Amerikában azért szükségesek, mert feladatuk kölesönösen ellensúlyozni, mérsékelni egymást és így gajjai a megfontolatlan, egyoldalú és gyorsított eljárásnak.

Nálunk a felszentelt párturalom csak botrányos vesztegetés, erőszak, törvény és jogtiprás, sőt polgári vér áran tartható fenn.

A magyarok politikája, mint az események s eljárások bizonyítják, kicsinyes előítéletekkel s ellendondásokkal telt: egyeseknél a személyes ambíció s ki nem elégitett hiúság, másoknál a tablabirói korlátlanlás, némelyeknél a hétköznapi népszerűség-hajhászlat, sokaknál a gondolkodni nem tudás vagy nem akarás, legtöbbször a tultengő szív politikája.

Anglia és Amerikában a szabad intézmények fő jótékonyasága kimonthatlan becses. Főhasznuk abban áll, hogy gyámolítják a lélek szabadságát, hogy szabad tért adnak az ember tehetségeinek, hogy önön segédforrásaira szoritják és felhivják arra, hogy saját boldogságát önmaga vivja ki. Hasznuk az, hogy az értelem minden megszorításainak elhárítása által elősegítik a gondolat erejét, eredetiségét és szélesbítését.

Mi magyarok a csillagok vizsgálásakor beleesünk az éhletlenség vermébe; adózó szolgálivá lettünk mindazon iparos államoknak, melyek hiúságainkat ki-elégithették.

Egész politikánk egy örök körnégyszegi'ésben fogrog. A kormány hatalmat kíván, melyet, mielőtt a felelősség elve életbelépett; neki nem adhatunk; az ellenzék felelősségről szól, melyet a kormány, mielőtt hatalma nem neveltetett, magara nem válalhat.

Az alaki szabadságért szép nálunk a küzdelem de az angol csak eszköznek tekinti azt kezében mely-

lyel működni *kell: bekötni a társadalom sebeit, elfojtani a nyomort, s teremteni egyetemes boldogságot. Erre a magyar szabadelvűség, de a magyar győkösség sem elég.

Igyekezünk megismerkedni a legjobb gondolatokkal, melyek az Angolok és Amerikaiak által hozattak létre, hogy tudjuk mely mozgalmaknak van leginkább szükségök a mi segítségünkre: és hogy a mennyire rajtunk függ, a jó mag ne essék szikla közé és ne vesszen el a nélkül hogy érintené a földet, a melyben csirát hajthatna s virágozhatnék.

A sokkal magasabb, mit magyarnak adhatunk, nem az hogy jogokat magáért a jogért adjunk neki, hanem hogy őt azon méltóságra emeljük, melynél fogva új kötelességeket vállalhasson. Csak új kötelességek teljesítéséből fakad az ember számára új erő és új kielégítés.

Feladatunk nem birkozni egymással s erőnknek mérlegelésére egymást fel is hívni, nem legyőzni, hanem arról meggyőzni egymást, hogy csak együtt van mit veszíteni, és hogy e hazában egyik félnek vesztesége, soha sem lehet a másiknak nyeresége, győzelme.

Tegyük miveltté a népet, emeljük a nép közérkölsiségét, fokozzuk a nemzet munka képességét, vagyoni állását, és bizonyára nagyobb biztosítékokat fogtunk szerezni. Magyarország jövőjének, mintha a nemzet buzgalmát kizárólag, vagy tulnyomolag oly feladványokra irányozzuk, a melynek a kérelhetetlen helyzet egyelőre biztos sikert nem ígér.

Hogy ha a négy folyós hazában lakó különböző törzsek, a szeretet füzereivel lesznek övedzve s anyagi érdekeik előmozdításával lehetőleg vagyonszá téve: akkor a szabadság mint érett gyümölcs hullólkbe, s ekkor nem kell félni, hogy a szabadság a magyarok által kizárólagosan élvezve, más törzsek elégedetlenségét s gyűlölségét kelti fel, vagy mindnyájunkra kiterjesztve — nem magyarok által, a magyar elem hátrányára használtathatik fel.

XXIV.

Ki e munkát tanulása tárgyává, teszi, kívák ha értésére elég készülettel bir benne hazánk állapotaikat tekintve számtalan és fontos kérdések feloldását leli.

E mű, a magyar tévelygő közvéleménynek s egymásba ütköző számos balnézeteknek, az egyenes irányt szeretné kimutatni.

Jelesül: hogy a polgári szabadság a népuralom szárnyai alatt is minden vész ellen biztosítva nincs sőt e mellett a közvélemény egyesekre könnyen oly zsarnoki hatalommá fajulhat, mely a nemzet egy részénél minden lelki önállást s szabad gondolkozást elfojt, és mely a tulnyomoságot mindig a többségnek adván ez által a durva anyagi erőt teszi sokszor uralkodává e szellemi fölött.

Hogy a polgári egyenlőség melylyel a népuralom dicsekedni szeret, ennek nem kizáró sajátja, hanem monarchiában szintugy elérhető sőt a haladó miveltség mely a polgárok közt fennálló állapotboli különbségeket lassanként kiegyengeti természeti és szükséges eredménye.

Hogy igazi biztosított szabadság, alkotmányos monarchia ótalma alatt is képzelhető; és hogy ennél fogva nekünk józan politika szerint, csak a fennálló monarchiai elv szellemében szükség társas viszonyainkat tökélyesítnünk; és ez uton maradvá az amerikai népuralomtól nincs mit irigyelnünk.

Lassanként terjed a felvilágosodás; az irodalom s művészetek iránti izlés ébredezni fog; az ész előmenetel elemévé a tudomány kormányzás eszközévé válik; az értelmesség társasági erő lesz a tudományos emberek hivatalokra jutnak,

A rangok összevegyülnek; az emberek közt felállított korlátok lehullanak; a birtokok feldaraboltatnak a hatalom; eloszlik: a világosság szétterjed; az elmék egyenlökké válnak; a társasági állapot valódi népuralom leszen és ezen népuralom csnedesen befészkeleli magát az intézetekbe és erkölcsökbe.

Kimutatja e mű, hogy a községi intézetek olyanok a szabadságra nézve, mint az elemi iskolák a tudományra nézve: azok teszik ezt a népnek elérhetővé; azok izletik meg vele ennek békés élvezését s szoktatják őt ennek használásához.

Majd minden népek, melyek a világra nagy hatással voltak, s melyek nagy terveket gondoltak, követtek s vittek ki, a rómaiaktól fogva egész az angolokig, valamenyien aristocratia által igazgattak; s valljon lehet—e ezen esodá kozni.

Az aristocratia igen gyakran ügyesebb a törvényhözói tudományban mint a népuralom tudna lenni. Ura lévén magának mulékony elragadtatásoknak kitéve nincs; tervei messzevágók melyeket meg tud érlelni midőn a kedvező alkalom előadatik.

Aristocrata kormányokban az országos férfiak gyakran rosszat tesznek akaratok nélkül, népuralmokban pedig jót mivelnek, a nélkül, hogy az eszközbe is jutott volna,

A népuralmi intézeteknek hozzánk lassanként behozására megalapítására rá nem mehetünk: ha minden polgárokba azon eszméket s érzeményeket, melyek őket a szabadsághoz elkészítsék, s azután a vele élésre alkalmassá tegyék becsepegtetni elmulasztjuk: nem fog létezni függetlenség senkinél, sem polgárnál, sem nemesnél, sem szegénynél, sem gazdagnál, hanem egyforma zsarnokság alatt lesz valamenyit: s ha köztünk idővel a nagyobb szám békés uralkodását meg nem alapithatjuk előbb utóbb egyes személy korlátlan hatalma alá esünk.

Mert a vad ember vissza van adva magának mihelyt munkásságba léphet. Előtte alig ismeretes a családi tekintet: akaratja soha meg nem hajlott hozzáhasonlóké előtt senkitől meg nem tanulta különbséget tenni az önkényes engedelmesség s gyalázatos meghódolás közt s a törvénynek még csak nevét sem ismeri.

Nála szabadnak lenni annyi mint kibujni a társaság majd minden köteléke alól.

Ő e vad függetlenségben kedvét találja s készebb volna elveszni, mintsem annak legkisebb részét feláldozni. Egy ily emberrel a polgárisultság nem sokra mehet, —

Ha jól figyelmezünk úgy fogjuk találni hogy minden században van egy különös és uralkodó kö-

rülmény, — melyhez a többiek csatlakoznak; s a körülmény majd mindig szokot szülni egy anyagondolatot vagy egy fő szenvedélyt, mely aztán végtére minden érzeményeket és minden esznelket magához vonz és magával ragad. Hasonló ez egy nagy folyamhoz, mely felé látszanak minden körültre levő partakok sietni.

Ha valamely nép rámehtne valaha, hogy maga lerontsa vagy csak megszorítsa is kebelében az ott uralkodó egyenlőséget, ezt csupán hosszas és fáradalmas erőlködések által érhetné el,

Szükség volna módosítani társas állapotját eltörölnie törvényeit, megújítania eszméit elcsereélnie szokásait s megváltoztatni erkölceit. Hanem a politikai szabadság elvesztésére elég, nem őrizni azt, s azonnal elillan.

A helybeli szabadságok, melyek a polgárok nagy részével szomszédok s rokanaik hajlandóságát becsben tartják az embereket az őket elválasztó ösztönök daczára is, szüntelen egymáshoz vonzák s egymás segítségére kényszerítik.

Az egyenkint erőtlén polgárok nem tudnak magoknak előre tiszta fogalmat szerezni azon erőről, melyre egyesülés által szert tehetnek; meg kell azt nekik mutatni hogy felfoghassák. Politikában az emberek nagyvállalatokra egyesülnek és a nyereség melyet a társulattól fontos ügyekben húznak gyakorlati uton meg tanítja őket mely hasznos rájuk nézve segitni egymást a kisebbeken.

Ha a polgárok egyenlökké válván, tudatlanok s bárdolatlanok maradnának, nehéz volna előre látni, mi ostoba tulságig vihetné magát nálok az önzés, s meg nem lehetne előre mondani, mely gyalázatos nyomorúságokba fognak buktatni magokat, abbeli féltőkben, nehogy a magok jólétéből polgártársaik jólétének valamit feláldozni találjanak.

Az emberi intézeteket megváltoztathatni, de nem az embert bármely általános törekvéssel igyekeznek is valamely társaságban egyenlökké és hasonlokká tenni a polgárokat az egyedek személyes kevésysége mindig azon leend, hogy az az egyarányossággal kibujjék és valahol oly egyenlötlniséget képezzen mely neki hasznára válik.

Korunkban sok emberek vannak, kik az igazgatási zsarnokság és népfélség közt kötött alkun kön-

nyen, megnyugosznak s azt vélik, eléggé biztosíták a személyes szabadságot ha azt a nemzeti hatalomnak adták által, Ez nekem nem elegendő. Előttem az ár-
nak minősége sokkal kevesebbet nyom, mintsem a hódolás-

Korunkban kell leginkább az emberi szabadság és nagyság igaz barátnak talpon s készen állniök szüntelen annak megatlása végett, hogy a társasági hatalom, némely egyedek személyes jogait, saját terveinek általános kiviteléért könnyeden fel ne adozza. Nincs már ma oly csekély polgár, kinek elnyomtatását megengedni felette káros ne volna, sem oly csekély fontosságú jog, melyet büntetlenül az önkénynek lehetne hagyni martalékul.

De midőn lelkünk a szebb napok után sovárog melyekből dicsósége fény pontjára hag, midőn forró imával fordulunk istenünkhez hogy végre annyi szenvedés után megáldja földünket, ne feledjük soha hogy sehol sem oly vészesek, sehol sem boszúlják meg magukat oly gyorsan és oly nyomosan a merev előítéletek, a megalkudni nem tudó elvek, a tévmenteseknek fogadott dogmák mint a gyakorlati politika terén a hol a viszonyok úgy változnak folyton folyvást mint változik a büveső.

Zátonyra jutott még eddig minden ország, melynek vezetői jobban szerették és inkább követték egyszer elfogadott nézeteiket, mint az ország érdekeit, a hol nem az adott viszonyok hanem bizonyos elvek képezték a kiindulást, és nem a haza érdeke, hanem bizonyos elvek érvényesítése volt a cél: valamint hogy másfelől virulásnak, jólétnek és emelkedésnek csak az az ország örvendhetett mindaddig, mely utjait és eszközeit a viszonyok változtához képest változtatni tudta.

A politikára vonatkozó minden kérdés viszonylagos és nem abszolút, az emberi haladás különböző fokozatainak követelményei e tekintetben igen különbözők.

Hogyan lehetne szabad oly nemzet mely nem tud erős lenni? Az érzelő törvényhozás mely viszonyok helyett tanokból kiinduló elvtörvényeket hevenyész ragyoghat a papirosan, de a papirosan való előmeneti rendszer a papirosan fog maradni, az életbe pedig nem viszen egyebet mint szürzavart, romlást és keserű bajt mindenki számára, a kit é-

rínt.

Ne feledjük soha hogy minden lehető haladása-ink közt legsürgetőbb a jó rendnek haladása mint szövetségesen nem ellentéte a szabadságnak és inkább érezzük mint valaha, hogy hathatós és nem névleges kormányra van szüksége a nemzeteknek hogy boldoguljanak, értelmes emberekre és nem prókátorokra, hogy nagyok és erősek legyenek.”

Itt az idő a papíron való előmeneti rendszertől áttérni azon valódi haladásra, mely biztosítva a rendet és az erőteljes fejlődést egyedül biztosítandja a szabadságot is; itt az idő nem megtagadni a szabadelvűséget, hanem elkerülni kárhozatos tévedéseit; itt az idő nem azt kérdeni, mit kíván a tan. mit az elmélet mit a minta szabadelvűség hanem kérdeni és döntőnek tekinteni: mit kíván a magyar érdek? Itt az idő anyival is inkább erős kézben őszpontosítani és a nagy célra öntudatosan rendszeresen és egységesen vezényelni a nemzet minden erőit, minél kevésbbé engedik meg viszonyaink az úgy is megviselt és megfogyott erők szétforgácsolását.

Mert az egyoldalú túlerőlködés megzavarja az erők súlyegyenét és a teljesített munka után be fog következni a természetes gyengülés, a visszahatás, és boldog az a nemzet, ilyenkor tönkre nem menve, bölcs és erős kezet talál, mely visszatartóztatja.

Erélyesen összefogni, egységes akarattal egy célnak vezetni, a hol kell, kényszeríteni, az összes nemzeti erőket hathatósan ismét fölemelni az elvont szabadelvűségnek bármi téren feláldozott magyar érdekeket csak ez mentheti meg mai felbomlásának állapotában Magyarországot, nem pedig azon szabadelvűség, mely még nagyobb tért engedne a rombóló és szétfutó elemeknek.

At vagyunk hatva annak tudatától hogy a szabadság érdekeit lehet de a nemzet az állam érdekeit nem lehet elnapolni. Ha csinálunk erős és jólétnek örvendő, tekintélyes Magyarországot: a mi a szabadságból tán hiányzik és a mire ebből még szükségünk van azt, mindig lesz módunk fellelni és meg-honosítani.

De ha az országot elveszítendettük, ha a magyar nép pusztulásnak eredt, akkor szabadságot találhat az egyes, meglehet e földön meglehet tul a tengeren, de Magyarországot nem fog, találni sehol.

A politikai fentartás nem lehet a tespedés; a politikában mintsem lehet fentartani a meglévőnek minden változtatását merőben visszautasító mozdulatlanság által, a melyik párt ezt akarja, veszve van.

Szükséges hogy a birtok az alkotmány súlyereje maradjon, az átalakulásnak e szellem ellen vétnie nem szabad. De ily eredmény nem eszközölthetik azok által kik minden tetteikben szavaikban merőben ellenkező szellemet és irányt áruhnak el.

De vigyázzunk mert egy merész hazugság, százszor ismételve felér az igazsággal és elszorít mindenki számára könnyen hozzáférhető napvilágos tényeket.

A magyarok zavartak minden keresetet, rontottak minden ipart megtámadtak vagy veszélyeztettek minden osztályérdeket és minden fajta tulajdont ez országban, alkalmilag a polgári hadjárás ez állapotát változtatossá tették egy — egy furfang által, mely a közvéleményt felháborította egy — egy baklövés által mely megannyiszor diszcreditáló sokszor romlásos volt. Es mindezt politikának nevezték és szinte nagyra voltak vele: de az ország úgy látszik eltökélte véget vetni a fosztás és botlás e pályafutásának.

Valódi szolgálatot a szabadságnak most csak azon politika tehet egyedül, mely az ország és a nemzet érdekeivel és való szükségletével nem jön összeütközésbe, és így egyedül képes szilárd intézményeket meg nem akasztott haladást biztosított rendet létrehozni a mi nélkül biztosított szabadság nem képzelhető.

A mostani szabadelvű politika az üzletek terein utat nyitott a szédelgésnek és uzsorának, a választási politika a lelkiismeretek szabadságát nem, hanem a lelkiismeretek nyugtalanítását inagurálta, és nagyobb szabadságot csak a nemzetiségi izgatásnak adott.

Sem nem védhető, sem soha meg nem bocsátható amaz erkölcsi romlás, melyet e rendszer a politikai téren inagurált, s mely csakhamar utat tört magának a társadalmi tere is.

Ime szaporodnak a közegek szaporodik a meddő munka egyöntetiség még sincs és míg a kormány apróságokkal bibelődik és kormányozni nem ér rá, hatása a központi hatalomnak a magyar államhatalomnak még sincs. Minden fenekestől fel van

forgatva egész a képtelenségig. A munka, melyet a vidéken a helyszinén kellene végezni az központosítva van; a hatalom, melyvel hogy az össz állam érdekeinek megfelelőhessen, a kormánynak mellözhetlenül birnia kell, az decentralisálva, az állam érdekeivel nem törődő, vagy azokkal épen ellenséges autonom közegeknél van, már pedig rend csak akkor lesz, ha a hatalom centralisálva, a munka decentralisálva lesz.

A szabadelvű tan, a „modern eszméknek” viszonyainkat ignoráló vak követelése ép oly kárhosszossá vált az igazságszolgáltatás terén, mint a közgazgatási terén amaz illetéktelenség és lehetetlenség mely a közigazgatás igényeinek eléget tenni nem tudott és ha tudott volna is, az önkormányzati szabadelvű előtételekkel szemben nem mert.

Magyarországnak, ha gazdagodni és a népek versenyében megállani akar nagy szabású rendszeres tenni és termteni tudó kereskedelmi politikára van szüksége; Magyarországnak nyugat és kelet közé állítva, most, a midőn a Balkán és Hindukus között világtörténelmi változások készülnek most a midőn Indiába már nem Afrika körül járnak most a midőn tán hamarabb, mint gondolnók Indiába vasúton fognak jáni Magyarországnak úgy, valamint egykor kelet nyugat között újra világtörténelmi nagy hivatása lehet hogy léte és nem léte nagysága vagy majdani végpusztulása attól függ, vajjen a nagy perczben mennyire lesz elkészülve megfelelni a nagy hivatásnak, közvetíteni a nyugatnak és keletnek kereskedelmét.

Teremthet még egyszer ész, erő és szent akarat Nagy — Magyarországot, és ha hivatása nem is lesz többé nyugatot kelet ellen megvédeni fegyverrel, nem kevésbé nagy hivatást találhat, ha arra méltóvá lenni tud, nyugat és kelet viszonyának jövendő alakulásaiban, a polgárosodás és a nemzetközi forgalom békes hódításaiban.

Bármint rágta meg nemzettestünk velőit a könyelműség és demoralisatio rendszere, nem lehet az, hogy kivesszett légyen már minden hazafiságunk, nem lehet, hogy még egyszer megfeszítve utolsó izmunkat is, meg ne próbálkozzunk a balsorssal, támaszkodva ama csodaművelő szent akaraterőre, a melyre a haza veszélyében, keleti indolentiájából ébrededve a magyar képes: hogy küzdjünk még egyszer végesatát

életért vagy halálért.

Szakítva az útunkban álló előítéletekkel és kedvencz eszméikkel, szakítva a botorkálás, az egy napról másokra élés, szakítva az expediensek és a könnyelműség politikájával, és szakítva azon romlottsággal mely a politika folytonos zavarainak szükségszerű kifolyása volt: terélyesen össze kell fogni a nemzet minden erőit, egységesen, egy célra kell vezérelni, eszmét kell adni a nemzetnek, annak szolgálatába kell állítani minden erőit, annak alárendelni mindent.

Ha ezt nem akarjuk akkor a küzdelem hiábavaló akkor bukásunkat mi sem tartoztathatja fel. Sem időnk vesztetni sem erőnk szétforgácsolni való nincsen többé.

Ez eszme nem lehet, más mint a magyar állam eszméje. A ki Magyarországot akarja tegyen félre minden mást, és hordana szíven e kívül bármit is, és lenne az bármi szép és bármi szent őrizze meg jobb időkre, és mind addig míg a magyar államot erősnek és nagynak nem látja hozzon meg annak minden áldozatot; mert ha itt e földön Magyarország nem lesz többé akkor úr nem lesz a maga házában sem a magyar sem az oláh, sem a tót, hanem uralkodni fog az anarchia, vagy uralkodni fog idegen és sem megelégedettségnek, sem jólétnek vagy szabadságnak e föld nem lesz ennyája.

Ha ellenben erős és biztosított lesz a magyar állam, akkor a jólét, a szabadság és a haladás minden érdekeinek megizmosodását mi sem fogja gátolhatni; sőt egyedül a magyar állam megerősödésében van mindezeknek előfeltétele.

Nem nemzeti szükkeblűség, nem kicsinyes fajszeretet, hanem ez azon magasabb szempont, melyből a magyar állam eszméjét felfognunk és védelmeznünk kell.

Nem szabad megengedni, hogy ama politikai hatalom, melyre a magyar államnak osztatlanul szüksege van, az egyes nemzetiségek közt feldaraboltassék követelnünk kell hogy a magyar elem mely az államnak támaszlopa nem a magyarfaj érdekében hanem az állam érdekében, valamennyiünk érdekében és épen ezért az államnak hatalmával és eszközeivel is, erősítsék és fejlesszék.

De erős kormányt csak akkor kaphatunk, ha a józan ész e követelményeinek megfelelően módosítjuk közigazgatási szervezetünket. Csak akkor olyan kormányt, mely nem lesz törvényes erély helyett erőtlenségre, vagy erőszakra utalva, csak akkor olyat mely feladatának és az ország érdekeinek megfelelően rendet és szabadságot és egészséges fejlődést biztosíthat és biztosíthatja mindenek föltötte a folyton hanyatló, mert folyton elhanyagolt magyar érdekek megvédelmezését az ellenséges törekvésekkel szemben.

A magyar érdek azt kívánja, hogy a magyar országgyűlés ne csak tanácskozó és panaszkozó testület hanem igenis hatalom, valóságos parlament legyen, olyan a melynek akarására mint tekintélyre hivatkozhatunk és a melynek erejére támaszkodhatunk szükség esetén a magyar kormány akár belülről akár kívülről eredő magyarellenös törekvésekkel találja magát szemben.

A parlamentarismus a lelkiismeretlen igazgatásnak leghatósabb ellenszere ugy eredeténél fogva mint azért is mivel nyílt nyilvános és felvilágosító vitaközás alapján végez.

Azon kell dolgozni hogy tisztesegeebb és becsesebb elemek kerüljenek a képviselő házba és ez által emelkedni fog egyuttal ennek hasznavehetősége és tekintélye is.

Hiszen a magyar érdek oly tömegeknek áldoztatott fel, melyek alacsony miveltégi fokuknál fogva vajmi könnyen válnak a lelkiismeretlen nemzetiségi izgatás prédájává egy csapásra túlsúly adatott az értelmiség föltötte azon miveletlen és félmivelt osztályoknak, melyeket annyival inkább kellett volna csak óvatosan a politikai jogok gyakorlatára bocsátani és nevelni mivel nemcsak a politikai jogok gyakorlatától idegenek, hanem magánjogilag is nagyrészt szolgálai állapotban voltak.

Az osztály küzdelemnek meg kell szünni a két osztálynak a magyarság érdekében össze kell olvadni és jelesen a főnemességnek mint magasabban állónak kezdeményezni kell a társadalmi egybeolvadást is, a mennyire ezt az illetök miveltégi foka megengedi, mert természetes, hogy társadalmi összeolvadás csakis az egyenlő miveltég alapján képzelhető a hol ismét természetesen nem a tudományos miveltég mely a

társadalmi érintkezés alapját nem képezi hanem a társadalmi műveltség a módor műveltsége, értenő.

Erősíteni kell a magyar államot és a magyar elemet a mostaninál olcsóbb, és egyszerűbb, de oly közigazgatási rendszer által melylyel a rendet és a magyar érdeket az ország minden részében hatályosan megvédeni lehessen egészségesebb parlamentarismus olcsóbb és hatályosabb igazságszolgáltatás, nemzeti szellemtől áthatott, de a mostaninál kevésbé terhes vérendszer józan önálló és a magyar érdeket felkaroló gazdasági politika által.

Hiszszük, hogy a nemzet kiábrándult; hiszük hogy a lelketlen ámitok, a gyámoltalan izgatók, a könnyelmű dillettansok helyett államférfiakat az idegen eszmék helyett a magyar érdekeit, a romlottság helyett a becsületességet akarja.

Ki kell bontani a zászlót! A zászlót, melyre különös nagy betűkkel a magyar érdek írva van, de nem az önzés és kapzsiság. Ha egy nagy márvány tömb melynek egyik fele egy szatocsnak másik fele pedig egy művésznak adatik át, az első az őt illető részből mozsarat alakítand míg a szobrász művészi vésoje alatt az ő részéből Miló Venusa váland az anyag ugyanaz de különböző az alak lehet e a mozsarat melyben fűszert törnek összehasonlítani Venussal, a kinek szűz mellén a művészek, az eszményi, és formatökély titka iránti lelkesedéssel táplálkoznak. —

Kepler és Newton törvényei szépek mert a mindenség menetelével és rendjével megegyeznek de ha sem a mindenség jelen állásában sem tejutban sem a csillagok milliárdjaiban nem volna egy pontja vagy egy paránya sem a természetnek mely ellen ne mondana e törvényeknek akkor alig lehetne azokban a jövődő egek alkotó törvényét és elvét felismerni. —

Az értelmi és anyagi fejlődések utjain összefutnak azok száalai, és a ható tényezők működése Ertemli és tudományos haladások szülik az anyagi virágzást, és ruházzák fel sulylyal a nemzeteket, szabadelvűség nem egyéb, mint a legütsztabb törekvés egyes embereket, és általok az egész emberiséget igazság, jog, és felebaráti szeretetre oktatta, oly magaslatra emelni, hogy a szellem erkölcsi s anyagi

jölett akadályait legyőzhesse, s erejéhez mérve mind magának, mind a családnak, a községnek, az államnak s az egész emberiségnek valódi hasznára lehessen.

Az a mi most nálunk legyőzött, nem szűnt meg az értelem, és az emberi szellem magasztos műve lenni. Ellenkeznek ugyanis századunk szellemével s miként az égre lött nyilak úgy fognak majd visszahullani a balfogalmak.

Miért teljesültek be a régi látnokok jóslatai szegénységök tudatlanságuk csüggelmük daczára? mert lánczaik csörgése az erős hit költészetére lelkesítette őket mert sötétségök éjjeléből a nappali fényt pillantották meg mielőtt a nap a láthatáron feltűnt volt mert gyűlöttek a hódítókat mert a Báltázárók zsarnoksága a Sárdánápálok érzékisége s a bálványok oltárai fölött az Isten eszméjét látták feltűnni. — Jaj nekünk ha lelkünk mélyében nem érezzük hogy csak jó, és lehetséges a haladás.

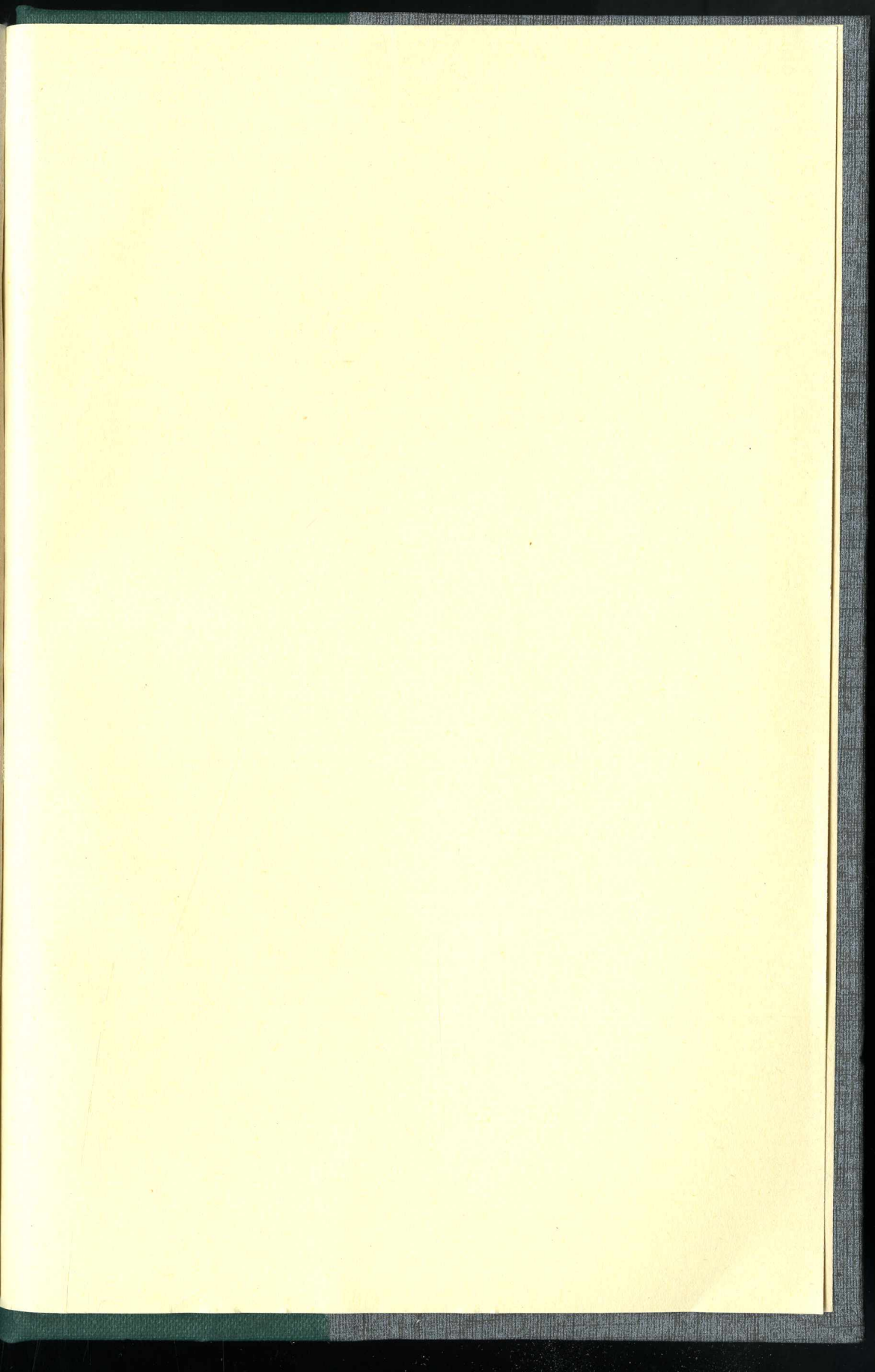
Jaj nekünk, ha a szabadság szentháboruja nálunk éltető eszme, világító czél nélkül csak a pillanat és egyes matadorok nyomorult szénvedélyeinek eredményeként vivatott — mert ezen esetben csak az általános nemzeti művelődés és társaságunknak önmagából leendő újjászületése állithatná helyre az egyensúlyt társaságunk pusztá alakja nem segíthetvén rajtunk semmit. —

Saját magunkban van a fölemelkedési erő, de csak lelki felsőbbség által érhetjük azt el, ennek eléréséért kötelességünk tehát buzgolkodnunk s im ez az egész titok mikép menthetjük meg fajtánkat a bukástól emelkedhetünk nagy hatalmas s dicső nemzetté. Ne küzdjünk külön külön egymás ellen, hanem együttesen egymás mellett.

Nem a tudosok elméletei, nem szörszálhasogató pártviták, nem is porlepte írott törvények dönték má a népek életében: az egyedüli elhatározó tényező az erő, a hatalom. —

Magyar-Országot nem szabadelvű vagy fentartó jelszavak, hanem csak az összes anyagi, és erkölcsi erőtevényező központosítása s ezen központosított erő segítségével tervszerűleg keresztülvitt gyakorlati intézkedések menthetik meg. —

DE BALLACI GEZA

2012

S.E.

